

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

KONYA EKONOMİ
RAPORU
2009

I. DÜNYA EKONOMİSİ

1. GİRİŞ

Bugüne kadar 1929 krizi başta olmak üzere pek çok ekonomik krizle karşılaşmıştır. Yaşadığımız son ekonomik kriz özellikle 2007 yılı Ağustos ayında hissedilmeye başlanmıştır. Resmi veriler, 2008 yılı küresel krize giriş yılı olduğu için ekonomilerin henüz darbe yememiş olduğunu gösteriyor. Bu durumun doğru olup olmadığı 2009 yılı verileri yayınlandığı zaman daha net ortaya çıkacaktır.

***Kriz sonrası,
ekonomilerde
enflasyon tehlikesi
beklenmektedir***

2008 yılında dünyanın toplam GSYH'sı 60.6 trilyon dolardır. En büyük ekonomi olan ABD'nin GSYH'sı bu tutarın yaklaşık yüzde 20'sini, en büyük 20 ekonominin GSYH'ları toplamı da yüzde 80'ini oluşturmaktadır.

2009 yılının ilk yarısında yaptığı tahmine göre IMF, 2010 yılında düşük rakamlar öngörmektedir. Buna göre, önümüzdeki yıl bütün dünya toplamında mal ticareti ve sanayi üretimi değer olarak %40 daralmış olacaktır.

Bilindiği gibi yaşadığımız krizin ilk aşaması Amerikan konut sektöründe oldu. Konut kredileri çöktü. Şu anda ise kriz, tam bir reel krize dönüştü.

Ve kriz ülkeleri 3 kanaldan etkilemeye başladı.

İlk etki dış ticaret dengeleri açısından oldu. İhracata dayalı büyüme yaşayan ekonomiler, dış talebin daralması ile büyüme üzerinde baskı yaşadı.

İkinci etki finansman açısından oldu. Önceki yıllar faizlerin düşük, likiditenin bol olduğu dönemlerdi. Bu dönemde çok büyük bir finansman ihtiyacı doğdu. Uluslar arası sermaye hareketlerinin daralması bu ihtiyacın en önemli nedenidir.

Üçüncü sırada ise, beklentilerdeki bozulma yer almaktadır ki tüketicilerde risk algılaması değişmiştir.

2. GENEL GÖRÜNÜM

2009 yılında dünya ekonomisinde bir yavaşlama ve daralma olmuştur. Yılın tamamında krizin etkisi her alanda hissedilmiştir.

Kriz sonrası, ekonomilerde enflasyon tehlikesi beklenmektedir. Krizin yaralarını sararken bir yandan da güven ortamının bir an önce oluşturulması son derece önemlidir. Başta Amerika olmak üzere birçok ülke, ekonomide güven sağlamak için ardı ardına paketlerle kilit sektörleri desteklemiştir.

Yaşanan kriz kendini ilk önce gelişmiş ekonomilerde göstermiştir. Hemen hemen tüm gelişmiş ekonomilerde bir yavaşlama olmasına karşın gelişmekte olan ülkeler dünya çıktısında daha fazla paya sahip olmuştur ve bu pay giderek artacaktır.

Yani krizle birlikte dünya üretimi gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan piyasalara ve arap ülkelerine daha fazla kaymaya başlamıştır. Avrupa, krizden en fazla etkilenen bölgelerden biri olurken Çin ve Hindistan büyümeye devam etmiştir.

TABLO 1. Dünya Genel Ekonomik Görünümü

	2006	2007	2008	2009*
Dünya hasılası (% değişim)	5.1	5.0	3.7	2.2
Gelişmiş Ekonomiler	3.0	2.6	1.4	-0.3
A.B.D.	2.8	2.0	1.4	-0.7
Euro Bölgesi	2.8	2.6	1.2	-0.5
Almanya	3.0	2.5	1.7	-0.8
Japonya	2.4	2.1	0.5	-0.2
İngiltere	2.8	3.0	0.8	-1.3
Yeni yükselen piyasa ve gelişmekte olan ekonomiler	7.9	8.0	6.6	5.1
Afrika	6.1	6.1	5.2	4.7
Merkezi ve Doğu Avrupa	6.7	5.7	4.2	2.5
Bağımsız Devletler Topl.	8.2	8.6	6.9	3.2
Gelişmekte olan Asya Ülkeleri	9.8	10.0	8.3	7.1
Çin	11.6	11.9	9.7	8.5
Hindistan	9.8	9.3	7.8	6.3
Orta-Doğu	5.7	6.0	6.1	5.3
Batı Yarımküresi	5.5	5.6	4.5	2.5
Brezilya	3.8	5.4	5.2	3.0
Dünya ticaret hacmi (mal ve hizmetler)	9.4	7.2	4.6	2.1

Kaynak: IMF, Dünya Ekonomik Görünümü ; Kasım 2009

* Tahmini

3. GELİŞMİŞ EKONOMİLER

Krizin kaynağı olan bu ülkeler henüz krizden çıkış sinyallerini tam olarak vermemiştir ve olumsuz etkiler devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerde finansal sistemin hala tam olarak iyileşmemiş olması, artan işsizlik ve azalan varlık fiyatları sonucunda servet kaybı yaşayan hane halkının tasarruflarını artıracak olması, düzelme sürecinin yavaşlatacaktır.

TABLO 2. Gelişmiş Ülkelerin Büyüme Oranları (%)

	2008	2009*	2010*
Dünya	3,2	-1,3	1,9
Gelişmiş Ülkeler	0,9	-3,8	0,0
ABD	1,1	-2,9	0,0
Euro Bölgesi	0,9	-4,2	-0,4
Almanya	1,3	-5,6	-1
İngiltere	0,7	-4,1	-0,4
Japonya	-0,6	-6,2	0,5

Kaynak: IMF, Dünya Ekonomik Görünümü ; Kasım 2009

* 2009 ve 2010 yıllarına ilişkin değerler tahminidir.

TABLO 3. Gelişmekte Olan Ülkelerin Büyüme Oranları (%)

	2008	2009*	2010*
Gelişmekte olan Ülkeler	6,1	1,6	4
Gelişen Avrupa Ülkeleri	2,9	-3,7	0,8
Türkiye	1,1	-5,1	1,5
Çin	9	6,5	7,5
Rusya	5,6	-6	0,5
Hindistan	7,3	4,5	5,6
Brezilya	5,1	-1,3	2,2

Kaynak: IMF, Dünya Ekonomik Görünümü ; Kasım 2009

* 2009 ve 2010 yıllarına ilişkin değerler tahminidir.

3.1. ABD

Krizle birlikte dünya üretimi gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan piyasalara ve Arap ülkelerine daha fazla kaymaya başlamıştır.

2008 yılı sonu itibariyle ABD’de sanayi üretimi %10 daraldı. Amerika’da sanayi dışında kriz ticaret sektöründe de yayıldı. 13 trilyon dolarlık ABD ekonomisinde perakende ve toptan ticaret sektörü toplam ekonominin %60’ını oluşturmaktadır. Ekonominin büyüklüğü düşünülünce bu oranın önemi anlaşılmaktadır.

ABD ekonomisinde yılda en az 3 kere revize edilen büyüme rakamlarına göre 3.çeyrekte ülkede özel yatırımlar %20 daraldı. Yani hem üretim hem de yatırımlar durmuştur.

ABD’de tüketimler toplam GSYİH’in %72’si düzeyinde iken Türkiye’de bu oran %70’dir. Amerika’da reel tüketim 2009 yılı ilk çeyreğinde %2.2 oranında arttı. Bu rakam, son 8 çeyreğin en yüksek oranıdır. Reel tüketimde toparlanma devam ederse ekonominin toparlanma sürecine girebileceği ihtimali daha da yükselmiş olur.

Ancak, aylık açıklanan iş kayıpları rakamının 2009 Mayıs ayındaki 332,000 seviyesinden, Temmuz ayında aniden 467,000’e çıkması ise toparlanma sürecini olumsuz etkilemiştir.

Bu olumsuz veriler açıklanırken Amerika’daki önemli şirketlerin büyük bir kısmı bilançolarını açıkladılar. Bu şirketlerin büyük çoğunluğunun beklentilerin üzerinde kar açıkladıkları değerlendirilse de bu karların önümüzdeki dönemde sürdürülebileceğine ilişkin soru işaretleri piyasa oyuncularının bir miktar kar satışı gerçekleştirmesini de beraberinde getirdi. Açıkladıkları büyük zararlarla finansal krizin derinleşmesine yol açmış olan ABD’li büyük bankalar, krizden çıkışta da açıkladıkları olumlu kar rakamlarıyla etkili olacak gibi görünmekte. Goldman Sachs ve Morgan Stanley gibi yatırım bankaları sırasıyla 3,2 milyar \$ ve 0,8 milyar \$ ile yüksek karlar açıkladılar. Morgan Stanley, böylece bir yıl aranın ardından ilk defa kar açıklamış oldu. 3,6 milyar \$ ile beklentilerin üzerinde kar açıklayan JP Morgan, finansal krizin başından bu yana hiç zarar açıklamamış olmasıyla dikkat çekiyor.

3.2. AB Ekonomisi ve Euro Bölgesi

Kredi sıkışıklığı ve gelir düzeylerindeki bozulma ile zayıflayan talep koşulları şirketlerin üretim hacimlerinin ve karlılıklarının düşmesine yol açmıştır. Çeyrek bazda yayınlanan büyüme verilerinden önce aylık bazda yayınlanan sanayi üretim verileri ve beklenti anketleri global anlamda ekonomilerin senkronize bir şekilde hızlı bir küçülme ile karşı karşıya kaldığına işaret etmektedir.

Bizi burada en çok ilgilendiren ülke Almanya'dır. Çünkü ihracatımızın %60'ını oluşturan Almanya, Avrupa ülkelerinde en çok ihracat yaptığımız Pazar konumundadır. Almanya'da sanayi üretimi yıl başı itibariyle yüzde 7,5 oranında düşmüştür. Dünyanın en büyük ihracatçı ülkelerinin başında gelen Almanya'nın sanayi üretimindeki bu düşüş, 1990 yılında iki Almanya'nın birleşmesinden bu yana ki en büyük düşüş olarak gösterilmektedir. Almanya ekonomisinin bu yıl, 2. Dünya Savaşından bu yana en kötü performansı sergileyerek yüzde 2,25 küçülmesi beklenmektedir.

Ekonomik büyüme önümüzdeki yıl istikrara kavuştuğu takdirde, Euro bölgesindeki üye ülkelerin en geç 2011 yılında borçlarını kapatmaya başlaması ve 2013 yılında da yüzde 3'lük borç kriterine yeniden uyum sağlaması söz konusudur.

AB'de bütçe açığının milli gelire oranının bu yıl %6,9, 2010 yılında %7,5 ve 2011' de %6,9 düzeyinde gerçekleşmesi bekleniyor.

TABLO 4. AB'de Büyüme Oranları (%)

Ülkeler	GSYİH'da bir önceki döneme göre değişim (2009 yılı 3. Çeyrek)
AB 27	0,2
AB 16	0,4
Belçika	0,5
Çek Cumhuriyeti	0,8
Almanya	0,7
Estonya	-2,8
Yunanistan	-0,3
İspanya	-0,3
Fransa	0,3
İtalya	0,6
Kıbrıs Rum Kesimi	-1,4
Litvanya	6,0
Macaristan	-1,8
Hollanda	0,4
Avusturya	0,9
Portekiz	0,9
Romanya	-0,7
Slovakya	1,6
İngiltere	-0,4

Kaynak: Eurostat

3.3. Japonya

Japonya'da açıklanan veriler, ülke ekonomisinin 35 yıldır görülmeyen bir hızla daraldığını gösteriyor. Japonya'nın geliri 2008 yılının son çeyreğinde %3,3 azaldı, bir yıllık süreçte ise %12,7. Japon ekonomisinde bu düzeyde bir gerileme en son 1974 petrol krizinin ardından gözlenmişti. Japonya dünyanın ikinci büyük ekonomisi ve ürettiği ürünlere olan talebin küresel çapta azalması böyle bir sonucu getirdi.

Japonya'da büyümenin en erken ihtimalle 2010 yılının ikinci yarısında başlaması bekleniyor. Japonya'da işsizlik oranı 2004 yılından bu yana olan en yüksek seviyesine ulaştı ve %4,8 oldu.

ABD ve Japonya ekonomilerine ilişkin bozulmanın artarak devam ediyor olması halihazırda yaşanan resesyonun tahmin edilenden daha derin olacağı beklentilerinin güçlenmesini sağlayarak petrol talebinin düşmesine ve fiyatlarının da azalmasına neden olmaktadır.

4. YÜKSELEN PİYASALAR VE GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER

Çin'in ekonomik gücünün, politik etkinliğinin ve askeri yeterliliğinin dünyada arttığı bir gerçektir ve küresel ölçekte bu gerçek ciddiye alınmalıdır.

Krizle birlikte gelişmiş ülkelerdeki ekonomik faaliyet yükselen piyasalara doğru kaymaktadır. Bütün dünya ekonomilerinde gerileme devam ederken ve birçok gelişmiş ülke durgunluğa girerken yükselen piyasalarda büyüme oranları ümit verici bir seyir izlemektedir. Özellikle yükselen

Asya piyasaları olan Çin ve Hindistan'daki ekonomik veriler, güven ortamının kaybolduğu günümüzde büyük önem taşımaktadır.

Çin'in ekonomik gücünün, politik etkinliğinin ve askeri yeterliliğinin dünyada arttığı bir gerçektir ve küresel ölçekte bu gerçek ciddiye alınmalıdır. 1978'ten bu yana Çin'in ekonomisi 10 kat büyüdü. Dış ticaret hacmi bakımından dünyanın en büyük üçüncü ülkesi olan Çin, ABD ve AB'nin en büyük ikinci ticari ortağı haline gelmiştir. İhraç malları Çin ekonomisinin temel direğidir.

Tahminlere göre Çin 2010 ve 2011 yılında küresel payını %17'ye yükselterek ABD'yi geçip birinci sıraya yerleşecektir.

Çin'in 2003 yılından bu yana altın rezervlerini %75 artırarak dünyanın en fazla külçe altınına sahip beşinci ülkesi olduğunu açıklaması altın fiyatlarının yükselişinde etkili olmuştur. Bu durum, altının rezerv varlık olma özelliğini tekrar kazanabilme ihtimalini ortaya çıkarmıştır.

Çin'de sanayi üretimi Ekim'de %16,1 büyüme ile Mart 2008'den beri en hızlı yükselişini gösterirken, perakende satışlar da %16,2 ile güçlü büyümeye işaret etti.

Asya'nın üçüncü büyük ekonomisi olan Hindistan'ın da yüksek büyüme oranları devam etmektedir. Hindistan' da sanayi üretimi Eylül ayında yıllık olarak %9,1 artış kaydetti. Ağustos ayında ise sanayi üretimi %10,9 artış göstermişti.

Krizin yarattığı güvensizlik ortamına yönelik gelişmiş ülkelerin bir çözüm bulamaması, dünyanın gözünü gelişmekte olan ülkelere çevirmesine neden olmuştur. Yıllık büyüme oranları tahminleri de göstermektedir ki, gelişmiş ülkeler durgunluğa girerken gelişmekte olan ülkeler yavaşlasa da büyümelerine devam etmişlerdir.

IMF'nin yaptığı son tahminlere göre, dünya ekonomisinin 2010 yılında %3,1 büyümesini beklenmektedir. 2009 yılı için daralma tahminini ise %-1,4'ten %-1,1'e iyileştirdi. Gelişmekte olan ülkelerin 2009 yılında %1,7, 2010 yılında ise %5,1 oranında büyümesi beklenmektedir.

II. TÜRKİYE EKONOMİSİ

1. GİRİŞ

ABD emlak piyasasında başlayan kriz, zamanla tüm dünyayı etkisi altına almaya başlamıştır. 2007 yılının ikincisi yarısında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) başlayan krizin finansal piyasalar üzerindeki ilk etkileri, likidite ve kredi kanallarının daralması şeklinde ortaya çıkmıştır. Finansman koşullarındaki olumsuz gelişmelerin yanı sıra, bozulan talep koşullarına bağlı olarak önemli ölçüde düşen ticaret hacminin de etkisiyle, 2008 yılı, dünya genelinde büyüme performanslarının bozulduğu, istihdamın düştüğü ve beklentilerin kötüleştiği bir yıl olmuştur. 2008 yılının son çeyreğinden itibaren G-20 zirvelerinde alınan kararlar çerçevesinde, eşgüdüm içerisinde likiditeyi artırma ve finansal kuruluşları destekleme operasyonları, kapsamlı mali teşvik paketleri ile devam ettirilmiştir.

Küresel krizin çıkış noktası olan ABD ve Avrupa bankacılık sistemlerindeki sorunların tam olarak giderilememesi nedeniyle oluşan güven kaybı ve kredi kanallarının hala sağlıklı çalışmaması neticesinde, finansal piyasaların kriz öncesi etkinliğinden oldukça uzak olduğu gözlenmektedir.

Ekonomilerde görülen belirgin yavaşlamaya bağlı olarak enerji ve emtia fiyatlarının düşmesi, 2009 yılı ilk çeyreğinden itibaren, gelişmiş ülkelerde enflasyon kaygılarının yerini deflasyon kaygılarına bırakmasına neden olmuştur. Ülkemizde ise enerji ve emtia fiyatlarındaki düşüşün yanı sıra iç ve dış talep daralmasının da katkısıyla, enflasyondaki gerileme sürmektedir. Önümüzdeki dönemde, küresel ekonominin istikrara kavuşmasının zaman alacağı da göz önünde bulundurulduğunda, enflasyondaki aşağı yönlü hareketin devam etmesi beklenmektedir.

Küresel kriz nedeniyle uluslararası sermaye hareketlerinde düşüş yaşanması, dış finansmana bağımlı ülkeler açısından endişelere neden olmuştur. Ülkemizde, enerji fiyatlarındaki düşüş ile iç ve dış talepteki yavaşlamaya bağlı olarak ithalatın ihracattan daha hızlı azalması sonucu cari açık belirgin ölçüde daralmış ve dış finansman ihtiyacı azalmıştır. Cari açığın kısa vadede aşağı yönlü hareketinin devam edeceği öngörülmektedir.

2008 yılı Ekim ayından itibaren tüm dünyayı etkisine alan küresel kriz, Türkiye'yi de 2009 yılının başından itibaren etkilemeye başlamıştır. Kriz ilk önce, dış pazarların daralması ile kendini göstermiş ve daralan dış pazarlar sonucunda ihracat rakamlarımız düşmeye başlamıştır.

Küresel krizin ülkemize yansımalarıyla birlikte, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH), 2008 yılının son çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre daralmış ve bu daralmaya bağlı olarak GSYH büyüme hızı, 2008 yılının tamamı için düşüş göstermiştir. 2009 yılı ilk çeyreğinde %14,3 oranında daralan ekonomi, ikinci çeyreğinde ise %7 oranında daralmıştır.

Sanayi kesimi, artan belirsizlik yüzünden kapasitelerini düşürmüş ve daha az üretmeye başlamıştır. 2009 yılı Ekim ayında sanayi üretimi, önceki yılın aynı ayına göre %13,7 oranında daralmıştır. İç piyasadaki talebin de daralması ile reel sektörü üretimini kısarken, aynı zamanda işçi çıkarmaya başlamıştır. Bunun sonucunda, artan işsizlikler işsizlik oranının Şubat 2009 döneminde %16,6 düzeyine ulaştırarak tarihi bir rekor kırmasına neden olmuştur.

Krizle karşı alınan önlemler neticesinde, hükümet harcamaları da artmaya başlamıştır. Harcamaları arttıran ana etmenlerden birisi de, reel sektörün desteklenmesi olmuştur. Alınan tedbirler sonucunda, bütçe dengesi göz ardı edilmeye başlanmış ve yüksek oranda bütçe açıkları ortaya çıkmıştır. Bütçe açığı önceki yıl Ocak-Ekim döneminde 4,8 milyar TL olarak gerçekleşirken, 2009 yılının aynı döneminde 43,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Bütçe açığı artışında, son krizle birlikte, bazı sektörlerle yönelik getirilen KDV-ÖTV indirimleri, SSK İşveren payının %5'lik kesiminin Hazine tarafından karşılanması ve diğer teşviklerin verilmesi başlıca rol oynamıştır. Bütçe açığının artışına karşılık, Merkez Bankası da, Hazine'nin daha ucuz faizle borçlanması ve bütçeye daha az yük olması açısından faiz indirimlerine devam etmektedir.

2. BÜYÜME VE İSTİHDAM

2009 yılı ikinci çeyreğinde ekonomideki büyüme beklentilerin altında gerçekleşmiş ve Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) %-7 oranında daralmıştır. Böylece, üst üste üç çeyrek ekonomide daralma görülmüştür.

Türkiye'ye küresel krizin etkileri, 2009 yılı başından itibaren kendini göstermeye başlamıştır. Türkiye ekonomisi, 2009 yılı ilk çeyreğinde yüzde -14,3 oranında daralarak 2001 yılından sonraki en büyük daralmayı yaşamıştır. 2009 yılı ikinci çeyreğinde ekonomideki daralma, beklentilerin çok üzerinde gerçekleşerek yüzde -7 oranında daralmıştır. Böylece, üst üste üç çeyrek ekonomide

daralma görülmüştür. Bu durum ekonomide resesyonun yılın ikinci çeyreğinde de sürdüğünü işaret etmektedir.

TÜİK 2008 yılı GSYH artışını yüzde 1,1 büyümeden yüzde 0,9 daralmaya revize etmiştir. Bu revizyonda, tarım sektörü büyümesi yüzde 4,1'den yüzde 3,5'e, hizmetlerde yüzde 0,6'dan yüzde 0,4'e çekilmiştir. 2009 yılı birinci çeyreğinde ise milli gelir yüzde -13,8'den yüzde -14,3'e revize edilmiştir.

Hizmetler sektörü genelinde katma değerde kaydedilen nisbi gerileme yurtiçi talep ve üretimdeki gerilemeyi göstermektedir. Bununla birlikte, yurtdışı finans piyasalarındaki dalgalanma tüketim ve yatırım kararlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun sonucu, katma değer, ikinci çeyrekte yüzde -7,7 azalma kaydetmiş, ilk çeyrekteki daralma ise yüzde -12,9'dan yüzde -13,2'ye revize edilmiştir.

İnşaat sektöründe gerileme devam etmektedir. GSYH içinde yüzde 4,2 paya sahip olan sektör, ikinci çeyrekte yüzde -21 oranında daralmıştır. Finansal piyasalardaki dalgalanma sonucunda oluşan belirsizlik ortamında konut satışlarındaki durgunluk, sektördeki gerilemenin en önemli sebebidir. Ayrıca, bu sektörün imalat sektörünün birçok alt dalı ile irtibatlı olduğundan girdi bağlantıları da dikkate alınmalıdır.

2009 ilk çeyreğinde ise vergilerde azalma yüzde -22'ye ulaşmış ve ikinci çeyrekte yüzde -6,5 oranında daralmıştır. Bu aynı zamanda, ekonomik faaliyetlerin ve yurt içi talepteki daralmanın diğer göstergelerinden birisidir.

TABLO 1. Sektörel Büyüme Hızları (%)

	2007	2008	2009 I.Çeyrek	2009 II.Çeyrek
Tarım	-6,9	3,5	0,2	6,6
Sanayi	5,8	1,1	-19,1	-8,7
İmalat	5,6	0,8	-20,2	-8,7
İnşaat	5,7	-8,2	-18,9	-21
Ticaret	5,3	-0,9	-23,7	-13,5
Ulaştırma	6,9	1,3	-17,6	-11,5
Vergi-sübvansiyon		-0,3	-22	-6,5
GSYİH	4,6	0,9	-14,3	-7,0

Kaynak: DPT

2.1. Talep Unsurlarındaki Gelişmeler

2009 yılının birinci çeyreğinde yüzde -10,2 azalan özel tüketim, alınan tedbirlerin etkisiyle, 2009 yılı ikinci çeyreğinde yüzde -1,2 oranında azalmıştır.

2009 yılının ikinci üç aylık döneminde; dört beyaz ana ürünün iç satışlarının yüzde 9,5 oranında, toplam otomobil satışlarının da yüzde 34,1 oranında artmasına rağmen, tüketim malları ithalatının sabit fiyatlarla yüzde -9,6 oranında azalması yerleşik hane halkları tüketim harcamalarının yüzde -1,2 oranında azalmasında etkili olmuştur.

Yılın ikinci çeyreğinde, yerleşik ve yerleşik olmayan hane halklarının yurtiçi tüketiminin alt bileşenleri incelendiğinde, gıda, içki ve tütün; mobilya ve ev aletleri; konut, su ve elektrik alt sektörlerinde sırasıyla yüzde 2,9, yüzde 2,7 ve yüzde 2,4 oranlarında artışlar gözlenirken, çeşitli mal ve hizmetlerde yüzde -8,1, giyim ve ayakkabı ile ulaştırma ve haberleşme alt sektörlerinde de, sırasıyla, yüzde -7,1 ve yüzde -3 oranlarında azalışlar gözlenmiştir. Aynı dönemde, Tüketici Güven Endeksinde, bir önceki yılın aynı dönemine göre, 7,6 puan iyileşme kaydedilirken, Reel Kesim Güven Endeksinde 6,9 puan kötüleşme kaydedilmiştir.

Yılın ikinci çeyreğinde, özel kesim sabit sermaye yatırımlarındaki azalış yüzde -29,7 olarak gerçekleşmiştir. Özel kesim sabit sermaye yatırımlarının alt bileşenleri incelendiğinde; 2009 yılının ikinci üç aylık döneminde, makine teçhizat yatırımlarının yüzde -29,1 oranında, inşaat yatırımlarının da yüzde -31,1 oranında azaldığı gözlenmiştir.

Sözü edilen dönemde; makine teçhizat yatırımlarının önemli bir fonksiyonu olan yatırım malları ithalatının, sabit fiyatlarla yüzde -18,4 oranında azaldığı gözlenmiştir. Aynı dönemde, toplam sermaye malları üretiminde de yüzde -35,8 oranında azalış kaydedilmiştir.

TABLO 2. Talep Unsurlarındaki Gelişmeler (% Değişim)

	2008					2009	
	I. Çeyrek	II. Çeyrek	III. Çeyrek	IV. Çeyrek	Yıllık	I. Çeyrek	II. Çeyrek
Toplam Tüketim	6,5	1,2	-0,1	-3,3	0,9	-8,5	-1,0
Kamu	5,5	-3,4	2,6	3,4	1,9	5,2	0,5
Özel	6,6	1,9	-0,5	-4,5	0,8	-10,2	-1,2
Sabit Ser. Yat.	6,1	-2,9	-9,7	-19,4	-7,1	-27,5	-24,6
Kamu	18,2	14,9	5,2	15,8	13	24,7	5,5
Özel	4,9	-5,4	-12,1	-25,7	-10	-33,5	-29,7
Stok Değişimi*	1,2	2,2	1,6	-3,8	0,3	-7,3	-3,6
Toplam Nihai Y.İçi Talep	6,4	0,2	-2,4	-7,4	-1,0	-13	-6,7
Toplam Y.İçi Talep	7,7	2,3	-0,7	-11,1	-0,8	-20	-10,1
Net Mal ve Hizmetler	-0,9	0,4	1,7	5,2	1,7	6,8	3,6
Mal ve Hizmet İhracatı	13	3,6	3	-8,5	2,3	-11,2	-10,1
Mal ve Hizmet İthalatı	13,9	1,6	-3,5	-23,7	-3,8	-31,3	-20,5
GSYH (Harcama)	7,2	2,8	1	-6,5	0,9	-14,3	-7

Kaynak: DPT - *GSYİH Büyümesine Katkı

2009 yılının ikinci üç aylık döneminde; kamu makine-teçhizat yatırımları yüzde -20,7 oranında azalırken, inşaat yatırımları yüzde 10,9 oranında artmıştır. Buna göre, kamu sabit sermaye yatırımları ikinci çeyrekte yüzde 5,5 oranında artmıştır. İnşaat sektöründe kamunun yapmış olduğu yatırımlar, kriz döneminde sektörü sürükleyen ana etmen olmuştur.

2009 yılının ikinci üç aylık döneminde; mal ve hizmet ihracatının yüzde -10,1, mal ve hizmet ithalatının yüzde -20,5 oranında azalmasının etkisiyle, net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine katkısı “artı” yüzde 3,6 puan olarak gerçekleşmiştir. Krizin etkisiyle ithalattaki azalma ihracattaki azalmayı önemli miktarda aştığı için net katkı pozitif olmaktadır.

Stok değişiminin büyümeye katkısı 2009 yılının ilk çeyreğinde ise -7,3 puan iken ikinci çeyreğinde yüzde -3,6 olarak hesaplanmıştır. Yani her iki dönemde de stoklarda azalma görülmektedir. 2009 yılının ilk çeyreğinde krize karşı alınan tedbirler ancak Mart ayının ikinci yarısında yürürlüğe girmiştir. Özellikle bu tedbirler sonrasında beklenen stok azalışı gerçekleşmiştir.

Talep yönünden 2009 yılı ikinci çeyreğinde GSYH’de kaydedilen daralmaya katkılar, özel tüketimden yüzde -0,8 puan, özel yatırımdan yüzde -6,4 puan olmuştur. Stok değişiminin negatif katkısı net mal ve hizmet ihracatının pozitif katkısı ile dengelenmiştir. Büyümeye kamu tüketiminin katkısı yüzde 0,1 puan, kamu yatırımının katkısı yüzde 0,2 puan olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda toplam nihai yurtiçi talepteki daralma (stok hariç) yılın ikinci çeyreğinde yüzde -6,7 olmuştur.

2.2. Üretim ve Talebe İlişkin Son Gelişmeler

2.2.1. Aylık Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranları

Aylık sanayi üretim endeksi, 2009 yılı Ekim ayında bir önceki yılın aynı ayına göre % 6,5 azalarak 117,9 olmuştur.

Sanayinin alt sektörleri düzeyinde, 2009 yılı Ekim ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre madencilik sektörü endeksi %5,2 artarak 139,1’den 146,3’e, imalat sanayi sektörü endeksi %6,6 artarak 109,5’den 116,7’ye, Elektrik, gaz ve su sektörü endeksi ise %6,4 artarak 111,1’den 118,1’e yükselmiştir.

2009 yılının on aylık ortalaması yine bir önceki yılın on aylık ortalaması ile karşılaştırıldığında, toplam sanayi sektörü endeksi %13 azalış göstererek 116,7’den 101,5’e, madencilik sektörü endeksi %4,9 azalarak 128,7’den 122,3’e, imalat sanayi sektörü endeksi %1,8 azalarak 114,8’den 112,7 düşmüştür. Elektrik, gaz ve su sektörü endeksi ise %3,8 artarak 118,1’den 122,6’ya ulaşmıştır.

TABLO 3. Aylık Sanayi Üretim Endeksi (Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre % Değişim)

	Yıllık		2009					
	2007	2008	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim
Sanayi	6,9	-0,9	-17,3	-10,3	-9,2	-6,3	-8,6	6,5
Madencilik	8,3	7,5	-12,8	-7,8	0,9	1,0	-6,4	5,2
İmalat	6,6	-1,8	-18,9	-11,2	-10,5	-7,1	-9,3	6,6
Gıda-içecek	3,0	4,1	-7,4	-2,9	-2,9	-3	-12,5	10,8
Tekstil	0,6	-10,6	-17	-8,1	-6,6	-5,6	-9,3	6
Giyim	6,6	-12,1	-12,7	-2,2	-6,5	-16,5	-7,7	2,6
Petrol	2,1	-1,8	-20,1	-12,4	-14,3	-10,8	-14,7	-23
Kimya	8,7	-0,3	-4,9	3,6	4,3	7,2	7,1	15,2
Ana Metal	10,7	-2,0	-25,1	-17,3	-16,6	-17,8	-11,3	14,5
Metal Eşya	8,6	-6,8	-29	-18,5	-23,1	-14,7	-16,4	1,4
Makine	6,2	-4,8	-18,1	-7,1	-7,3	-0,3	-6,9	9,4
Taşıt	9,3	5,9	-42	-33,6	-27,3	-4,7	-15,5	-0,2
Enerji	8,7	3,8	-5,7	-3,8	-3,2	-3,6	-4,1	6,4

Kaynak: TÜİK, DPT

TABLO 4. Yıllara ve Aylara Göre Sanayi Üretim Endeksi (1997=100)

Aylar	Yıl	Toplam Sanayi		Madencilik sektörü		İmalat Sanayi Sektörü		Elek.Gaz ve Su Sektörü	
		Endeks	Değişim%	Endeks	Değişim%	Endeks	Değişim%	Endeks	Değişim%
Ocak	2008	112,6	11,6	110,5	15,2	110,2	11,3	132,5	12,7
	2009	88,5	-21,3	105,7	-4,3	83,4	-24,3	124,6	-6,0
Şubat	2008	111,1	8,4	106,6	15,9	109,8	7,5	122,9	13,3
	2009	84,6	-23,8	88,4	-17,1	81,2	-26	111,1	-9,6
Mart	2008	121,2	2,6	115,9	14,9	121,3	1,9	122,4	4,9
	2009	96	-20,8	104,8	-9,6	93	-23,4	118,3	-3,3
Nisan	2008	119,5	7	115,6	5,8	120	7,2	116,3	5,2
	2009	97,4	-18,5	109,4	-5,3	95,4	-20,5	110,2	-5,3
Mayıs	2008	123,9	3,2	126,5	7	124,2	2,7	120,1	6,7
	2009	102,4	-17,3	110,2	-12,8	100,7	-18,9	113,3	-5,7
Haziran	2008	121,7	2,4	138,4	14,2	120,9	1,7	122,5	4,6
	2009	109,2	-10,3	127,6	-7,8	107,4	-11,2	117,9	-3,8
Temmuz	2008	121,4	3,8	145,8	12,3	118,6	3,3	135,4	4,0
	2009	110,5	-9	147,7	1,3	106,4	-10,3	130,9	-3,3
Ağustos	2008	111,2	-3,6	148,7	3,4	106,6	-5,0	136,5	3,7
	2009	104,2	-6,3	150,2	1	99	-7,1	131,5	-3,6
Eylül	2008	113,9	-4,3	140,2	-0,5	112,1	-5,3	119,2	1,9
	2009	104,1	-8,6	131,3	-6,4	101,7	-9,3	114,4	-4,1
Ekim	2008	116,7	2,1	117,2	9	114,8	1,4	118,1	5,6
	2009	101,5	-13	126	-4,9	112,7	-1,8	122,6	3,8

Kaynak:TUIK

Ekim ayında özel sektör imalat sanayi kapasite kullanım oranı geçen yılın aynı ayına göre 6,3 puan azalarak yüzde 71,8 olurken, kamu sektörü kapasite kullanım oranı, 18,9 puan azalarak yüzde 67,6 olmuştur. Özel imalat sanayinde taşıt araçları, giyim, toprak ürünleri ve ana metal alt sektörlerinde yüksek kapasite kullanım oranlarına ulaşılmıştır.

TABLO 5. Aylık Kapasite Kullanım Oranı (%)

	Yıllık			2009				
	2006	2007	2008	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim
İmalat Sanayi	81,0	81,8	78,1	72,7	72,3	69,7	70,1	71,8
Kamu	89,4	88,4	86,7	80,7	87,8	88,9	85,6	67,6
Petrol Ürünü	93,0	89,7	88,1	-	-	-	-	-
Gıda	79,0	79,5	82,5	92	92,5	93,9	87,7	58,1
Kimya	89,1	90,3	88,8	63,6	83,5	98,2	94,5	97,9
Ana Metal	86,4	91,4	85,2	41,8	53,8	53,3	63,9	71,3

Özel	79,6	80,8	77,0	72,6	72,1	69,5	69,9	71,9
Gıda-İçecek	70,8	72,5	71,1	69,2	69	69,8	68,9	70,5
Tekstil	80,6	81,7	75,7	73,5	73,1	73,7	74,3	74,7
Giyim	82,5	83,6	80,2	76,3	76	75,7	75,1	76,9
Petrol Ürünü	64,0	68,1	59,6	73	74,7	64,6	65,2	65,2
Kimya	74,5	74,7	73,5	73	73,1	73,4	74,4	76,1
Ana Metal	82,7	84,8	81,6	75,1	72,5	74,9	71,5	75,1
Makine-	79,8	76,9	73,5	68,7	69,1	68,8	67,7	67,1
Taşıt Aracı	85,5	88,0	77,8	70,3	69,2	51,2	62,3	67

Kaynak: TÜİK

2.2.2. Yurt İçi Talebe İlişkin Göstergelerdeki Gelişmeler

2008 yılının Haziran ayından itibaren sürekli azalan otomobil satışları, 2009 yılında da azalmaya devam ederek, Ocak-Şubat döneminde yüzde 30,5 oranında azalmıştır. 2009 yılının Mart ayında başlayan ÖTV ve KDV indirimlerinin etkisiyle, 2009 yılı Mart ayında yüzde 19 oranında, Nisan-Haziran döneminde de yüzde 34,1 oranında artan otomobil satışlarında, Temmuz ve Ağustos aylarında, sırasıyla, yüzde 34,8 ve yüzde 13,7 oranlarında azalışlar kaydedilmiştir. ÖTV ve KDV indirimlerinin yapıldığı son ay olan Eylül ayında, bu indirimlerden yararlanmak isteyenlerin sayısındaki artış nedeniyle otomobil satışlarında, yüzde 92,8 oranında artış kaydedilirken, Ekim ayında otomobil satışlarında yüzde 30,1 oranında azalış gerçekleşmiştir.

Aynı şekilde beyaz eşya satışları da, getirilen KDV ve ÖTV indirimleri sayesinde Mayıs ayında %21,7, Haziran ayında ise %11,4 oranında artış göstermiştir.

TABLO 6.Yurt İçi Talebe İlişkin Göstergeler (% Değişim)

	Yıllık		2009						
	2007	2008	Nisan	Mayıs	Haz.	Tem.	Ağustos	Eylül	Ekim
Beyaz Eşya Yurtiçi Satışlar**	-1,8	-3,5	-5,6	21,7	11,4	-12,9	-7	7,7	
Toplam Otomobil Üretimi	16,3	-2,1	-26	-17,7	-15,1	-19,2	11,5	-8,7	0,9
Toplam Otomobil Satışları	-4,2	-14,4	19,4	40,4	42,8	-34,8	-13,7	92,8	-30,1
İthal Otomobil Satışları	-7,3	-12,6	18	37,7	38	-40,2	-12,5	81,7	-28,9
Trafiğe Kaydedilen Araç Sayısı	-25	-3,8	-11,6	0,6	34,1	-31,3	-26,5		

Kaynak: DPT

**Dört ana beyaz eşya ürününü (çamaşır makinesi, bulaşık makinesi, fırın ve buzdolabını) kapsamaktadır.

2.3. İstihdam ve İşgücü

2009 yılı Eylül döneminde Türkiye'de kurumsal olmayan nüfus bir önceki yılın aynı dönemine göre 814 bin kişilik bir artış ile 70 milyon 707 bin kişiye, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus ise 868 bin kişi artarak 51 milyon 862 bin kişiye ulaşmıştır.

2009 yılı Eylül döneminde istihdam edilenlerin sayısı, geçen yılın aynı dönemine göre 218 bin kişi artarak, 22 milyon 20 bin kişiye yükselmiştir. Bu dönemde tarım sektöründe çalışan sayısı 302 bin kişi artarken, tarım dışı sektörlerde çalışan sayısı 84 bin kişi azalmıştır.

2009 yılı Eylül döneminde İşsizlik Oranı bir önceki döneme göre 2.7 puan artarak %13,4 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Türkiye genelinde işsiz sayısı geçen yılın aynı dönemine göre 795 bin kişi artarak 3 milyon 396 bin kişiye yükselmiştir. İşsizlik oranı ise 2,7 puanlık artış ile % 13,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Kentsel yerlerde işsizlik oranı 3,7 puanlık artışla % 16,2, kırsal yerlerde ise 0,9 puanlık artışla % 7,8 olmuştur.

2009 yılı Eylül döneminde, Türkiye genelinde işgücüne katılma oranı, geçen yılın aynı dönemine göre 1,1 puanlık artışla % 49 olarak gerçekleşmiştir. Erkeklerde işgücüne katılma oranı geçen yılın aynı dönemine göre 0,4 puanlık artışla % 71,5, kadınlarda ise 1,9 puanlık artışla % 27,4'tür. Kentsel yerlerde işgücüne katılma oranı 0,9 puanlık artışla % 46,5, kırsal yerlerde ise 1,8 puanlık artışla % 54,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. İşgücünün eğitim ve yaş dağılımları ise;

- Toplam işgücünün % 18,6'sını 15-24 yaş grubundakiler oluşturmaktadır.
- Lise altı eğitimlilerde işgücüne katılma oranı % 47 iken, yükseköğretim mezunlarında bu oran % 78,5'tir.
- Lise altı eğitimlilerde erkeklerin işgücüne katılma oranı % 70,2 iken, kadınlarda % 23,1'dir.
- Lise ve dengi okul mezunlarında erkeklerde işgücüne katılma oranı % 75,4 iken, kadınlarda % 33,8'dir.
- Yükseköğretim mezunlarında erkeklerde işgücüne katılma oranı % 83,5 iken, kadınlarda % 71,7'dir.

TABLO 7. İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler

	2007	2008	2009 *
Çalışma Çağ.Nüfus (Bin Kişi)	49.994	50.772	51.862
İşgücüne Katılma Oranı (%)	46,2	46,9	49
Kadın (%)	24,4	25,1	27,4
Erkek (%)	51,6	51,7	71,5
İşgücü	23.114	23.805	25.416
İstihdam	20.738	21.194	22.000
İşsiz	2.376	2.611	3.396
İşsizlik Oranı (%)	10,3	11	13,4
Tarım dışı işsizlik oranı (%)	12,6	13,6	16,9
Genç nüfusta işsizlik oranı (%)	20	20,5	24,3

İstihdamın Sektörel Dağılımı (Bin Kişi)			
Tarım	4.867	5.016	5.754
Sanayi	4.314	4.441	4.221
Hizmetler	10.327	10.495	10.691
İnşaat	1.231	1.241	1.353

Kaynak: TÜİK, *Eylül ayı itibariyle

3. ÖDEMELER DENGESİ

3.1. Cari İşlemler Hesabı

2009 yılının Eylül ayında Cari açık, bir önceki yılın aynı ayıyla karşılaştırıldığında %8,7 oranında azalarak 952 milyon dolardan 869 milyon dolara düşmüştür.

2009 yılının Ocak-Eylül döneminde cari açık bir önceki yılın aynı dönemiyle karşılaştırıldığında %75,9 oranında azalmış ve 35.890 milyon dolardan 8.644 milyon dolara düşmüştür.

Dış ticaret açığındaki iyileşme ile birlikte cari açık daha da düşecektir. Yani dünyada ve Türkiye'deki gelir düşüşünün dış ticareti olumsuz yönde etkilemesi, cari açığı düşürmektedir.

Global piyasalardaki risk alma iştahının bir miktar iyileşmekle birlikte zayıf seyrini koruması sermaye yatırımlarının ise düşük kalmasına yol açıyor. Ekonomik aktivitede belirgin bir toparlanma yaşanmadan cari açığın zayıf seyretmesi gayet normaldir.

TABLO 8. Cari İşlemler Dengesi (Milyon Dolar)

	Eylül		Ocak-Eylül	
	2008	2009	2008	2009
Cari İşlemler Dengesi	-952	-869	-35.890	-8.644
Mal Dengesi	-3.438	-11.824	-45.031	-17.041
Mal ve Hizmet Dengesi	-618	-236	-31.219	-3.996
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	-1.311	-1.053	-37.572	-10.101
Sermaye Hesabı	2.215	469	39.482	2.474
Doğrudan Yatırım	1.161	280	11.950	5.168
Portföy Yatırım	-853	-939	464	659
Net Hata ve Noksan	265	372	-1.639	6.184
Genel Denge	1.528	-28	1.953	14
Rezerv Varlıklar	-1.528	28	-1.953	-14

Kaynak: TCMB

3.1.1. Dış Ticaret Dengesi

3.1.1.1 Dış Ticaret Dengesindeki Gelişmeler

TÜİK rakamlarına göre Ocak-Eylül 2009 döneminde; 2008 yılının aynı dönemine göre ihracat %30,5 azalarak 73.116 Milyon Dolar, ithalat ise %38,7 azalarak 100.142 Milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 Ocak-Eylül döneminde 58.356 Milyon Dolar olan dış ticaret açığı, 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde %53,6 oranında azalarak 27.026 Milyon Dolar düşmüştür. 2008 Eylül ayında %71,5 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, 2009 Eylül ayında %66,3'e düşmüştür.

2009 yılı Ocak –Eylül döneminde;

İhracat	: 73,116 Milyon Dolar
İthalat	: 100,142 Milyon Dolar
Dış ticaret açığı	: -27,026 Milyon Dolar olmuştur.

3.1.1.2 İhracatta Yaşanan Gelişmeler

2008 yılı Ocak-Eylül döneminde 105,2 milyar dolar olan ihracat, 2009 yılının aynı döneminde yüzde 30,5 oranında azalarak 73,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde imalat sanayii ürünleri ihracatı yüzde 31,4 oranında, madencilik ürünleri ihracatı ise yüzde 35,7 oranında azalırken, tarım ve ormancılık ürünleri ihracatı yüzde 6,6 oranında artmıştır. Eylül ayında ihracattaki azalmaya en fazla etki eden sektörler, yüzde 63,2 oranında azalan ana metal sanayii, yüzde 59,6 oranında azalan kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve yüzde 27,3 oranında azalan kara taşıtları bunların aksam ve parçaları olmuştur.

TABLO 9. Sektörel İhracat

(Milyon Dolar)

	Yıllık		%	Ocak-Eylül		%
	2007	2008		2008	2009	
Toplam	107.272	132.02	23,1	105.18	73.116	-
Tarım ve Ormancılık	3.725	3.936	5,7	2.584	2.754	6,6
Madencilik	1.661	2.155	29,7	1.748	1.123	-
İmalat	101.082	125.16	23,8	100.26	68.768	-
Seçilmiş Fasıllara göre İhracat						
Kara Taşıtları	18.297	15.904	-13,1	15.508	8.501	-
Demir ve Çelik	14.946	8.372	-44	12.949	5.663	-
Kazan-makine-mek.cihaz	10.261	8.781	-14,4	8.142	5.867	-
Örme giyim eşyası	7.831	8.022	2,4	6.218	5.012	-
Mineral Yakıtlar, mineral	7.532	5.148	-31,7	6.274	2.686	-
Elektrikli makine, cihazlar	7.977	7.423	-6,9	6.020	4.514	-25
Demir veya çelikten eşya	5.743	4.130	-28,1	4.471	3.274	-
Örülmemiş giyim eşyası	5.327	5.445	2,2	4.276	3.108	-
Plastik ve mamulleri	3.563	2.822	-20,8	2.796	2.230	-
İnci kıymetli taş ve mamulleri	5.384	2.624	-51,3	3.727	4.931	32,3

Kaynak: DPT, DTM

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) kayıtlarına göre 2009 yılı Kasım ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre %1,54 oranında artarak 8,825 milyon dolar olmuştur. 2009 yılı Kasım ayında ihracatta bir önceki yıla göre yüksek oranda artış gösteren kalemler %16,34 ile taşıt araçları ve yan sanayi olurken hazır giyim ve konfeksiyon ihracatı %13,72, demir çelik ürünleri ihracatı %10,35 oranında artış göstermiştir.

Avrupa Birliği ve OECD ülkelerinin toplam ihracattaki payı azalmaya devam etmektedir. 2008 yılının Ocak-Eylül döneminde AB ülkelerinin ihracat içindeki payı yüzde 48,7 iken, 2009 yılının aynı döneminde bu oran yüzde 45,1'e gerilemiştir. 2009 yılının Eylül ayında en fazla ihracat yapılan ülke Almanya olmuştur. Almanya'yı İtalya, İngiltere, Fransa ve Irak takip etmiştir.

TABLO 10. Ülke Gruplarına Göre İhracat (Milyon Dolar)

	Yıllık			Ocak-Eylül		
	2007	2008	08/07 (%)	2008	2009	09/08 (%)
AB Ülkeleri	60.399	63.375	4,9	51.268	32.971	-35,7
Türkiye Serbest Bölgeleri	2.943	3.015	2,4	2.424	1.385	-42,9
Diğer Ülkeler	43.930	65.637	49,4	51.494	38.761	-24,7
Ülke Grupları						
EFTA Ülkeleri	1.328	3.262	145,6	2.270	3.674	61,9
Bağımsız Devletler	10.088	13.925	38	10.992	6.159	-44
OECD Ülkeleri	65.675	70.447	7,3	56.247	38.725	-31,2
Karadeniz Ek.İşb.	16.784	20.844	24,2	16.779	8.705	-48,1
Ekonomik İşb.Teş.	4.700	6.245	32,9	4.743	4.225	-10,9
Türk Cumhuriyetleri	2.874	3.748	30,4	2.852	2.426	-14,9
İslam Konferansı Teşkilatı	20.311	32.583	60,4	25.533	20.856	-18,3
TOPLAM	107.272	132.027	23,1	105.187	73.116	-30,5

Kaynak : TUIK

3.1.1.3. İthalatta Yaşanan Gelişmeler

Ekonomik büyümenin yavaşlaması ile beraber iç talebin daralması ithalatın 2008 yılının son üç ayında azalmasına neden olmuştur. Yılın toplamında ithalat yüzde 18,8 oranında artarak 202 milyar dolara ulaşmıştır. 2009 yılının ilk üç çeyreğinde ise azalış trendi devam etmiş ve ithalat yüzde 38,8 oranında azalarak 100,1 milyar dolar olmuştur. 2009 yılının ilk dokuz ayında en çok ithalat yapılan ülke Rusya Federasyonu olmuştur. Bu ülkeyi sırasıyla Almanya, Çin ve A.B.D izlemiştir.

TABLO 11. Geniş Ekonomik Gruplara Göre İthalat**(Milyon Dolar)**

	Yıllık		%	Ocak-Ekim		%
	2007	2008		2008	2009	
Toplam	170.063	201.964	18,8	163.543	100.142	-38,8
Sermaye	27.054	28.020	3,6	21.751	15.215	-30
Ara malları	123.640	151.744	22,7	124.334	71.042	-42,9
Tüketim malları	18.694	21.489	15	16.968	13.419	-20,9

Kaynak: TÜİK

2008 yılında ithalatta en büyük paya sahip ürünler; mineral yakıtlar ve yağlar, makine-teçhizat, demir-çelik, kara taşıtları ve elektrikli makina ve cihazlar olmuştur. 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde de bu durum devam etmektedir. 2009 yılının ilk dokuz ayında en çok daralan sektör ise yüzde 70,5 oranında daralan inci kıymetli taş ve mamulleri ithalatıdır.

TABLO 12. Seçilmiş Fasıllara Göre İthalat**(Milyon Dolar)**

	Yıllık			Ocak-Eylül		
	2007	2008	08/07	2008	2009	09/08
Toplam İthalat	170.063	201.964	18,8	163.543	100.142	-38,8
Mineral Yakıtlar, mineral	33.883	48.281	42,5	38.667	21.455	-44,5
Makine, ve cihazları	22.570	22.539	-0,1	17.998	12.197	-32,2
Elek. Makine ve Cihazları	13.295	13.893	4,5	10.886	8.515	-21,8
Demir ve Çelik	16.182	23.158	43,1	20.003	8.070	-59,7
Motorlu Kara Taşıtları	12.397	12.790	3,2	10.256	6.238	-39,2
Plastik ve Mamulleri	8.688	9.385	8	7.699	4.892	-36,5
Eczacılık Ürünleri	3.524	4.360	23,7	3.320	2.995	-9,8
Organik Kim. Ürünleri	3.996	4.421	10,6	3.590	2.453	-31,7
Optik Alet ve Cihazları	3.012	3.444	14,4	2.659	1.955	-26,5
İnci ve kıymetli taşlar	5.906	5.654	-4,3	5.427	1.601	-70,5
Kağıt ve karton	2.830	2.330	-17,6	1.867	1.398	-25,1

Kaynak: TÜİK

3.2 Hizmetler Dengesi

Turizm gelirleri 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 7 oranında azalarak 16,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde, hizmetler başlığının diğer önemli bir kalemi olan taşımacılık kaleminde 1,1 milyar dolar tutarında net giriş gerçekleşmiştir. İnşaat hizmetlerinden kaynaklanan net döviz girişi, 2009 yılının ilk dokuz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 9,3 oranında artarak 787 milyon dolar olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 2008 yılının Ocak-Eylül döneminde toplam 13,8 milyar dolar fazla veren hizmetler dengesi kalemi, 2009 yılının aynı döneminde yaklaşık olarak mevcut seviyesini koruyarak 13 milyar dolar fazla vermiştir.

3.3 Gelir Dengesi

Ücret ödemeleri ve yatırım geliri kalemlerinden oluşan gelir dengesi, 2008 yılının Ocak-Eylül dönemine oranla %3,9 azalarak 6,1 milyar dolar net çıkış kaydetmiştir. Yatırım geliri kaleminin altında büyük ölçüde kar transferlerinden oluşan doğrudan yatırımlar ve faizlerden oluşan diğer yatırımlarda gerçekleşen net çıkış, sırasıyla %18 oranında düşüşle 1,8 milyar dolar ve %6,2 oranında azalışla 4,1 milyar dolar olurken; portföy yatırımlarından kaynaklanan net giriş 20 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Bu yılın dokuz ayında uzun ve kısa vadeli kredilere ilişkin faiz giderleri, 2008 yılının aynı dönemine oranla %7,6 azalarak 5,5 milyar dolara olarak gerilemiştir.

3.4. Cari Transferler

2009 yılının Ocak-Eylül döneminde cari transferler bir önceki yıla göre %13,4 oranında azalarak 1,4 milyar dolar giriş kaydetmiştir. Bu dönemde Genel Hükümet kalemi 632 milyon doları gelir kaydederken, diğer sektörler kalemi altında yer alan işçi gelirleri 692 milyon dolar ve diğer transferler kalemi 133 milyon dolar gelir kaydetmiştir.

4. FİNANS HESAPLARI ve YABANCI SERMAYE

Finans hesaplarında bir önceki yılın Ocak-Eylül döneminde 37,5 milyar dolar net sermaye girişi gerçekleşmişken, bu yılın aynı döneminde 2,4 milyar tutarında net sermaye girişi olmuştur.

4.1. Doğrudan Yatırımlar

Doğrudan yatırımlar kalemi altında, Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerin yurtdışındaki ortaklarından kullandıkları kredileri ve yurtdışında yerleşik kişilerin Türkiye'de gerçekleştirdikleri gayrimenkul alımlarını da içeren yurtdışında yerleşik kişilerin yurtiçinde yaptıkları net yatırımlar, 2008 yılı Ocak-Eylül döneminde 14.208 milyon dolar olarak gerçekleşmişken bu yılın aynı döneminde % 57,6 azalışla 6.021 milyon dolar olmuştur. Alt kalemler itibarıyla incelendiğinde, yurtdışında yerleşik kişilerin Türkiye'de gerçekleştirdikleri net gayrimenkul alımlarının 2008 yılının aynı dönemine oranla % 43,2 azalarak 1.265 milyon dolara düştüğü görülürken, Türkiye'deki yabancı sermayeli şirketlerin yurtdışındaki ortaklarından kullandıkları kredilerle ilgili olarak 368 milyon dolar net kredi kullanımını gerçekleştirilmiştir.

Yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında yaptıkları net yatırımlarla ilgili olarak, 2008 yılının dokuz aylık döneminde net 2.258 milyon dolar tutarında yatırım yapılmışken bu yılın aynı döneminde yapılan yatırım miktarı % 62,2 azalışla 853 milyon dolara gerilemiştir. Sonuç itibarıyla, doğrudan yatırımlar kaleminde bu yılın Ocak-Eylül döneminde gerçekleşen net sermaye girişi, 2008 yılının aynı dönemine oranla % 56,8 azalarak 5.168 milyon dolar olmuştur.

4.2. Portföy Yatırımları

2008 yılının Ocak-Eylül döneminde 464 milyon ABD doları net sermaye girişi olan portföy yatırımlarında bu yılın aynı döneminde 659 milyon ABD doları tutarında net giriş gerçekleşmiştir.

Alt kalemler itibarıyla incelendiğinde, varlıklar başlığı altında, yurtiçinde yerleşik kişilerin yurtdışında menkul değer alım-satımları ile ilgili olarak, 2008 yılının Ocak-Eylül döneminde 1.464 milyon dolar net alım gerçekleştirilmişken, 2009 yılının aynı döneminde de 1.969 milyon dolar tutarında net alım yapılmıştır.

Portföy yatırımları kaleminin yükümlülükler bölümünde yurtdışında ihraç edilmiş tahvillerle ilgili olarak, bu yılın Eylül ayında 884 milyon dolar tutarında anapara geri ödemesinde bulunarak Ocak-Eylül döneminde net 1.820 milyon dolar net borçlanma gerçekleştirilmiştir.

Yurtdışında yerleşik kişiler, hisse senedi piyasasında bu yılın Eylül ayında 83 milyon dolar tutarında net satım yaparak Ocak-Eylül 2009 döneminde toplam 1.756 milyon dolar net alım gerçekleştirirken, devlet iç borçlanma senetleri piyasasında bu yılın Eylül ayında 265 milyon dolar tutarındaki net alım yaparak Ocak-Eylül 2009 döneminde toplam 948 milyon dolar tutarında net satım gerçekleştirmiştir.

4.3. Rezerv Varlıklar

Finans hesaplarının son kalemi olan rezerv varlıkların içinde bulunan resmi rezervler, 2008 yılının Ocak-Eylül döneminde 4.196 milyon dolar artmışken, bu yılın aynı döneminde 666 milyon dolar azalış göstermiştir.

TABLO 13. Sermaye Hareketleri (Milyon Dolar)

	Eylül		Ocak-Eylül	
	2008	2009	2008	2009
1. Doğrudan Yatırımlar	1.161	280	11.950	5.168
Yurtdışında	-72	-60	-2.258	-853
Yurtiçinde	1.233	340	14.208	6.021
2. Portföy Yatırımları (net)	-853	939	464	659
Hisse Senetleri	-260	-83	2.081	1.756
Borç Senetleri	450	-619	-153	872
3. Diğer Yatırımlar				
Merkez Bankası	-184	-64	-1.405	-1.189
Genel Hükümet	-117	57	1.150	1.454
Bankalar	3.340	2.268	7.601	3.877
Diğer Sektörler	1.849	-1.120	3.573	7.495
4. Rezerv Varlıklar	-1.528	28	-1.953	-14
5. Net Hata Noksan	265	372	-1.639	6.184

Kaynak: TCMB

5. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ VE BORÇ STOK DURUMU

2009 yılının ilk on aylık döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre, merkezi yönetim bütçesi gelirleri %-0,2 oranında azalmış, harcamaları ise %21 oranında artış göstermiştir. Faiz giderleri ise %15,9 oranında artarak 50,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılı ilk on aylık döneminde 4,8 milyar TL açık veren bütçe, 2009 yılının aynı döneminde %784,7 oranında artarak 43,2 milyar TL açık vermiş ve bu açıkla tarihinin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Aynı dönemde, merkezi yönetim faiz dışı fazlası ise %81,8 oranında azalarak 7 milyar TL olmuştur.

TABLO 14. Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri (2009) (Milyon TL)

	Ocak-Ekim		Artış (%)
	2008	2009	
Gelirler	175.768	175.367	-0,2
Harcamalar	180.655	218.599	21
Faiz Dışı Harcamalar	137.304	168.355	22,1
Faiz Harcamaları	43.350	50.243	15,9
Bütçe Dengesi	-4.886	-43.231	784,7
Faiz Dışı Denge	38.463	7.011	-81,8

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2009 yılı Ocak-Ekim döneminde Merkezi yönetim vergi gelirleri önceki yılın aynı dönemine göre %0,8 oranında azalarak 139,1 milyar TL olmuştur. Vergi dışı gelirler, %0,5 artışla 30,8 milyar TL olurken, özel bütçeli idarelerin öz gelirlerinde ise %13,6 oranında bir artış yaşanmıştır.

TABLO 15 . Merkezi Yönetim Bütçesi Gelirleri (2009) (Milyon TL)

	Ocak-Ekim		Artış (%)
	2008	2009	
Toplam	175.768	175.368	-0,2
Genel Bütçe Gelirleri	170.977	169.980	-0,6
Vergi Gelirleri	140.321	139.164	-0,8
Vergi Dışı Gelirler	30.656	30.817	0,5
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	3.295	3.744	13,6
Düzenleyici ve Denetleyici Kurum Geliri	1.497	1.643	9,8

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2009 yılının ilk on ayında, gelir vergisi tahsilatı %1,0, bankacılık ve sigortacılıktan alınan vergi %13,2, dahilde alınan KDV %20,4, Özel Tüketim Vergisi %1,4, Damga Vergisi ise %3,3 oranında artış göstermiştir.

2009 yılının ilk on ayında azalış gösteren kalemler ise sırasıyla; Kurumlar vergisi %2,5, İthalde alınan KDV %18,9, Harçlar ise %8,8 oranında gerçekleşmiştir.

TABLO 16. Vergi Gelirleri (Milyon TL)

	Ocak-Ekim		Artış %
	2008	2009	
Gelir Vergisi	31.806	32.112	1,0
Kurumlar Vergisi	12.466	12.154	-2,5
BSMV	3.063	3.468	13,2
Dahilde alınan KDV	14.267	17.173	20,4
İthalde alınan KDV	25.811	20.933	-18,9
ÖTV	35.015	35.494	1,4
Damga Vergisi	3.277	3.387	3,3
Harçlar	4.223	3.853	-8,8
Diğer	10.392	10.590	1,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2009 yılının ilk on ayında bütçe giderleri önceki yılın aynı dönemine göre %21 oranında artarak 218,6 milyar TL olmuştur. Bütçe gelirlerinin %77'sini oluşturan Faiz dışı giderler önceki yılın aynı dönemine göre %22,6 oranında artarak 168,3 milyar TL'ye yükselmiştir.

TABLO 17 . Merkezi Yönetim Bütçe Harcamaları (Milyon TL)

	Ocak-Ekim		Artış (%)
	2008	2009	
Toplam	180.655	218.600	21
Faiz Dışı Harcamalar	137.305	168.356	22,6
Personel Giderleri	41.295	47.412	14,8
Sos.Güv.Kur.Dev.Pri	5.030	5.717	13,7
Mal ve Hizmet Alımı	16.828	19.836	17,9
Cari Transferler	57.363	77.071	34,4
Sermaye Gideri	11.151	11.656	4,5
Sermaye Transferleri	2.275	2.442	86,5
Borç Verme	3.362	4.222	90,6
Yedek Ödenekler	0	0	-
Faiz Harcamaları	43.351	50.244	15,9

Kaynak: Maliye Bakanlığı

2009 yılı Ocak-Ekim döneminde cari transferler geçen yılın aynı dönemine göre %34,4 oranında artışla 77,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılı Ocak-Ekim döneminde sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri için geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 57,6 oranında artışla 45 milyar 217 milyon TL transfer yapılmıştır. Bu artışta, ekonomik gelişmelere bağlı olarak Sosyal Güvenlik Kurumunun prim gelirleri tahsilatındaki yavaşlama etkili olmuştur. Ayrıca, 2008 yılı Ekim ayından itibaren uygulanmaya başlanan sosyal güvenlik primi işveren hissesinin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından ödenmesi de diğer bir etkidir. Ocak-Ekim döneminde bu amaçla yapılan transfer tutarı ise 2 milyar 910 milyon TL'dir.

Cari transferler içindeki tarımsal destekleme ödemeleri 2009 yılı Ocak-Ekim döneminde 3 milyar 913 milyon TL olmuştur. Mahalli idare payları ise, aynı dönemde 13 milyar 912 milyon TL olarak gerçekleşmiştir.

Faiz giderleri 2009 yılı Ocak-Ekim döneminde 2008 yılının aynı dönemine göre yüzde 15,9 oranında artış göstererek 50 milyar 244 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. Böylece faiz harcamaları için bütçede öngörülmüş olan 57 milyar 500 milyon TL ödeneğin yüzde 87,4'ü bu dönemde kullanılmıştır.

TABLO 18. Merkezi Yönetim Borç Stoku (Ocak-Ekim 2009) (Milyon Dolar)

	2008	2009	Değişim %
	Milyon \$	Milyon \$	
GENEL TOPLAM	353.670	431.114	21,9
Sabit	201.411	230.630	14,5
Değişken	152.259	200.484	31,7
TL Cinsinden	246.707	301.681	22,3
Sabit	126.541	140.258	10,8
Değişken	120.166	161.423	34,3
Döviz	106.963	129.434	21,0
Döviz Cinsinden	106.007	129.051	21,7
Sabit	74.870	90.372	20,7
Değişken	31.137	38.679	24,2
Döviz Endeksli	956	383	-60,0
Sabit	0	0	0
Değişken	956	383	-60,0
Kamu	68.903	67.270	-2,4
Piyasa	197.460	253.360	28,3
Dış Borç Stoku	87.307	110.485	26,5

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

Toplam iç borç stoku içinde kamunun payı %3,8 oranında azalırken piyasa payının %2,9 oranında arttığı görülmektedir.

Merkezi yönetim borç stoku verileri incelendiğinde ise; 2009 yılının Eylül ayında önceki yılın aynı ayına göre %21,9 arttığı görülmektedir. TL bazında toplam borçlar %22,3 artış göstererek 301,6 milyar TL, döviz bazında toplam borçlarımız ise %21 oranında artarak 129,4 milyar dolara yükselmiştir. Aynı dönemde toplam borç içindeki iç borç oranı %74,4 iken, dış borçların oranı %25,6'dır.

6. MALİ PİYASALARDAKİ GELİŞMELER VE PARA POLİTİKASI

2009 yılı Ekim ayında, Net Dış Varlıklar 1,4 milyar dolar, İç Döviz Yükümlülükleri 0,7 milyar dolar artmıştır. Varlık ve yükümlülük kalemlerinde görülen bu gelişme neticesinde Merkez Bankası Net Döviz Pozisyonu 0,7 milyar dolar artarak 36 milyar dolara yükselmiştir. Bu dönemde piyasadan düzenli ihaleler yoluyla 814 milyon dolar döviz alımı yapılmış ve Merkez Bankası Net Rezervleri 1,2 milyar dolar artarak 71,1 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ekim ayında Merkez Bankası Net İç Varlıkları 0,6 milyar TL azalmıştır. Bu dönemde, Net İç Varlıkları oluşturan Toplam İç Krediler 0,7 milyar TL azalırken, Diğer İç Varlıklar kalemi 0,1 milyar TL artmıştır. Toplam İç Krediler kaleminin alt detaylarını oluşturan kalemlerden Değerleme Hesabı - 4,4 milyar TL olarak gerçekleşirken, Hazinesin Borçları değişmemiştir.

TABLO 19. Parasal Büyüklüklerdeki Gelişmeler (% Değişme)

	2009 Ekim/ 2009 Eylül	2009 Ekim/ 2008 Aralık	2009 Ekim/ 2008 Ekim
Emisyon	-3,3	12,2	11,3
Rezerv Para	9,3	6,2	5,6
M1*	-1,1	15,8	13,5
M2*	0,7	8,5	13,8
Toplam Mevduat	1,2	6,9	19,4
Banka Kredileri	3,8	3,9	1,6
TÜFE	2,4	4,6	5,1

Kaynak: www.tcmb.gov.tr

* Avrupa Merkez Bankası istatistik tanım ve standartlarına uyum çalışmaları çerçevesinde Merkez Bankası tarafından para arzı tanımlarında değişiklik yapılmıştır. Bu tabloda verilen M1 ve M2'ye ilişkin değişim oranları, yeni para arzı tanımlarına göre hesaplanan oranlardır.

Ekim ayında dolaşımdaki para ve vadesiz Yabancı Para mevduatlardaki gerileme sonucunda M1 para arzı bir önceki aya göre yüzde 3,3 oranında gerilemiştir. Aynı dönemde özellikle vadeli TL mevduatlardaki artışın etkisiyle M2 para arzında yüzde 0,7 oranında artış gerçekleşmiştir. 2008 yılı sonuna göre ise M1 para arzı yüzde 15,8, M2 para arzı yüzde 8,5 oranında yükselmiştir.

2008 yılı Ekim ayından itibaren görülen gerileme eğiliminden sonra 2009 yılı Ağustos ayında itibaren tekrar toparlanmaya başlayan mevduat bankalarının yurtiçi kredileri, Ekim ayında bir önceki aya göre yüzde 3,8 oranında artmıştır. 2008 yılı sonuna göre ise kredilerdeki artış yüzde 3,9 ile oldukça sınırlı seviyede kalmıştır.

Merkez Bankası Para Politikası Kurulu, Eylül ve Ekim aylarındaki toplantısında kısa vadeli faiz oranlarının 0,5'er puan azaltarak gecelik borçlanma faiz oranı yüzde 6,75'e, gecelik borç verme faiz oranını ise yüzde 9,25'e indirmiştir. Ekim ayındaki toplantı sonrasındaki açıklamasında Kurul, 2008 yılı Kasım ayından bu yana sürdürülen faiz indirimlerinin etkisi ve küresel risk algılamalarındaki iyileşmenin desteği ile kredi piyasasında olumlu gelişmeler gözlenmeye başladığını belirterek, veri ve gelişmelere bağlı olarak gelecek toplantıda faiz indirimlerinde yavaşlamanın gündeme alınabileceğini ifade etmiştir. TCMB, ayrıca 16 Ekim 2009 tarihinde, aracılık maliyetlerini azaltmak ve piyasaya kalıcı likidite sağlamak yoluyla TL kredilerde kaydedilen artış eğilimini desteklemek amacıyla, TL zorunlu karşılık oranlarını 1 puan indirerek yüzde 5'e düşürmüştür.

6.1. Faiz Oranları

Merkez Bankası, 2009 yılında küresel krize karşı alınan dünyadaki önlemlere paralel olarak faiz kararlarını sürekli indirmiştir. Bu kararlarla hazinenin daha düşük faizden borçlanması sağlanırken, diğer yandan da krizle birlikte artan hükümet harcamalarının neden olduğu bütçe açığı dindirilmeye çalışılmıştır.

2009 yılı başında %15 düzeylerinde seyreden gecelik borçlanma faizleri, son Kasım ayındaki Para Politikası Kurulunun kararı ile %6,50 seviyesine kadar gerilemiştir.

TABLO 20. Faiz Kararları

PPK Toplantı Tarihi	Önceki faiz Oranı	Faiz Kararı	Faiz Oranı
15 Ocak 2009	15	-2	13
19 Şubat 2009	13	-1,5	11,5
19 Mart 2009	11,5	-1	10,5
16 Nisan 2009	10,5	-0,75	9,75
14 Mayıs 2009	9,75	-0,50	9,25
16 Haziran 2009	9,25	-0,50	8,75
16 Temmuz 2009	8,75	-0,50	8,25
18 Ağustos 2009	8,25	-0,50	7,75
17 Eylül 2009	7,75	-0,50	7,25
Ekim 2009	7,25	-0,50	6,75
19 Kasım 2009	6,75	-0,25	6,50

Kaynak: TCMB

6.2 Para Politikası

Merkez Bankası Para Politikası Kurulu Kasım ayı toplantısında, gecelik borçlanma faiz oranı %6,75'ten %6,50'e, borç verme faiz oranı ise %9,25'ten %9'a indirmiştir.

Geç Likidite Penceresi uygulaması çerçevesinde, bankalararası para piyasasında saat 16.00-17.00 arası gecelik vadede uygulanan Merkez Bankası borçlanma faiz oranı %2,75'ten %2,50'ye, borç verme faiz oranı ise %12,25'ten %12'ye düşürülmüştür.

Açık piyasa işlemleri çerçevesinde piyasa yapıcı bankalara repo işlemleri yoluyla gecelik ve bir haftalık vadelerde tanınan borçlanma imkanı faiz oranı %8,25'ten %8'e çekilmiştir.

Küresel kriz etkilerini hafifletmede başlıca kullanılan araç, faiz oranları olmuştur. TCMB'de faiz indirimlerine devam ederek en son Ekim ayında faizleri %6,75'ten, %6,50'ye düşürmüştür.

Açıklanan veriler, Kurul'un iktisadi toparlanmanın yavaş ve kademeli olacağına ilişkin görüşünü teyit etmektedir. Dış talep ve yurt içi yatırım talebi zayıf seyrini sürdürmektedir. Bunun yanı sıra, tüketim talebi ikinci çeyrekte sergilediği kayda değer yükselişten sonra daha zayıf bir seyir izlemektedir. İstihdam koşullarının kalıcı olarak

iyileşmesinin uzun zaman alacağı anlaşılmaktadır. 2010 yılının ortalarına kadar baz etkisi nedeniyle enflasyonda dönemsel artışlar gözlenebilecekse de, yurt içi kaynak kullanımının ve dolayısıyla enflasyonun düşük seyrini koruyacağı tahmin edilmektedir.

6.3. Döviz Kuru

Ağustos ayında 191,6 seviyesinde olan reel kur endeksi, Eylül ayında 189,5 seviyesine gerilemiş, ancak Ekim ayında tekrar artarak 194,3 seviyesine yükselmiştir

Küresel krizin sonuna gelindiğine dair beklentilerin etkisiyle son aylarda artış eğilimi gösteren İMKB-100 Endeksi Eylül ayında da bu eğilimini sürdürmüştür ancak Ekim ayında yüzde 1,5 oranında gerilemiştir. Nitekim; Ağustos ayında 46.551 puan seviyesinde olan İMKB-100 Endeksi, Eylül ayında 47.910 puana yükselirken, Ekim ayında 47.185 puana gerilemiştir.

6.4. Fiyat Gelişmeleri

Ekim ayında TÜFE yüzde 2,41 oranında artmıştır. 12 aylık enflasyon oranı (TÜFE) ise 1970 yılından sonraki en düşük seviyesine inerek yüzde 5,08 oranında gerçekleşmiştir. Çekirdek enflasyon ise Ekim ayında TÜFE paralelinde yüzde 2,33 oranında artmıştır. Ekim ayında piyasanın TÜFE artış beklentileri, TCMB beklenti anketine göre yüzde 1,20; Reuters beklenti anketine göre yüzde 1,80; CNBC-e anketine göre yüzde 1,88 idi.

ÜFE, Ekim ayında yüzde 0,28 oranında artış göstermiştir. Ekim ayında; ÜFE'nin ana alt kalemleri olan tarım kesimi fiyatları yüzde 1,13; sanayi kesimi fiyatları yüzde 0,10 oranında artmıştır. Piyasanın ÜFE artış beklentileri, Reuters beklenti anketine göre yüzde 0,90; CNBC-e anketine göre yüzde 1,05 idi.

Ekim ayında TÜFE’de görülen yüksek oranlı artışta elektriğe yapılan zam, bazı ürünlerdeki ÖTV indiriminin sona ermesi, altın ve yakıt fiyatlarındaki artış ile mevsimsel etkilerle artan giysi fiyatları rol oynamıştır.

Ekim ayında endekste en yüksek ağırlığa sahip olan gıda harcama grubu yüzde 2,96 oranında artmıştır. Bu dönemde işlenmemiş gıda fiyatları yüzde 5,33 oranında artarken işlenmiş gıda fiyatları yüzde 0,54 oranında gerilemiştir. Özellikle yaklaşan kurban bayramı öncesi et fiyatlarında (koyun eti yüzde 7, dana eti yüzde 6,75) görülen artışın yanı sıra taze sebze ve meyve fiyatlarında görülen mevsimsel artış gıda fiyatlarındaki yükselişte rol oynamıştır.

TABLO 21. Ekim Ayı İtibariyle Fiyat Endekslerinde Gelişmeler (2003=100)

	Aylık		Ocak-Ekim		12 Aylık		Yıllık Ort.	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
TÜFE								
Genel	2,60	2,41	9,60	4,64	11,99	5,08	10,12	6,95
Gıda ve Alkolsüz İç.	3,91	2,96	10,59	4,57	11,60	5,82	12,86	8,57
Alkollü İç.ve Tütün	0,01	0,14	0,34	20,98	6,88	20,95	9,88	9,28
Giyim ve Ayakkabı	8,46	8,39	-0,15	1,73	2,83	0,32	3,18	0,30
Konut	3,79	2,12	21,01	1,11	27,08	2,67	17,55	12,45
Ev Eşyası	0,39	2,51	8,25	-1,60	8,92	0,33	5,89	2,90
Sağlık	0,04	0,06	2,28	2,88	0,91	2,61	0,30	2,83
Ulaştırma	-0,59	2,11	6,45	6,83	9,02	2,74	8,31	-0,28
Haberleşme	-0,04	1,21	5,03	2,37	6,50	3,06	0,36	3,94
Eğlence ve Kültür	1,32	0,85	4,46	9,67	3,71	12,32	0,80	9,35
Eğitim	-0,22	0,17	7,19	5,38	7,00	5,52	6,54	6,12
Lokanta ve Oteller	1,11	1,24	12,07	6,18	14,38	7,48	12,91	10,22
Çeş.Mal ve Hizmet	3,93	0,93	10,01	11,19	11,36	12,86	8,77	12,35
ÜFE								
Genel	0,57	0,28	12,11	3,90	13,29	0,19	12,03	2,20
Tarım	-0,26	1,13	4,16	9,74	4,95	5,52	13,86	0,79
Sanayi	0,76	0,10	14,08	2,64	15,36	-0,97	11,60	2,56
Madencilik	1,21	-1,44	20,39	6,77	25,03	3,71	21,92	10,09
İmalat Sanayi	-0,05	0,16	11,19	3,79	12,50	-0,73	11,08	0,23
Elektrik, Gaz, Su	9,72	-0,24	52,73	-12,29	51,84	-7,96	15,52	28,41

Kaynak: DPT,TÜİK

Ekim ayında ÖTV oranlarında yapılan indirimin süresinin dolmasıyla ev eşyası kalemi yüzde 2,51 oranında artmıştır. Bu dönemde beyaz eşya fiyatlarında önemli bir değişim gözlenmezken söz konusu kalemdaki artış mobilya fiyatlarındaki yükselmeden kaynaklanmıştır. ÖTV indiriminin sona ermesinden etkilenen bir diğer sektör ulaştırma olmuştur. Otomobil fiyatlarında görülen artışla (benzinli otomobilde yüzde 4,93) ulaştırma sektöründe yüzde 2,11 oranında artış kaydedilmiştir. Altın fiyatlarındaki artışla (yüzde 2,96) çeşitli mal ve hizmetler kalemi fiyatlarında yüzde 0,93 oranında yükselme kaydedilmiştir. Elektrik ücretindeki yüzde 9,71'lik artışla konut fiyatı Ekim ayında yüzde 2,12 oranında artmıştır.

Ekim ayında, yıllık bazda TÜFE'nin en çok arttığı harcama grubu yüzde 20,95 ile alkollü içecekler ve tütün olmuştur. Bu dönemde çeşitli mal ve hizmetlerde yüzde 12,86; eğlence ve kültürde yüzde 12,32 oranlarında artışlar kaydedilmiştir.

Ekim ayında; tarım, avcılık, ormancılık alt sektörü fiyatlarının yüzde 1,34 artması; balıkçılık alt sektörü fiyatlarının yüzde 5,92 oranında azalmasıyla tarım sektörü fiyatlarında yüzde 1,13 oranında artış kaydedilmiştir.

Sanayi sektöründe fiyatların Ekim ayındaki gelişimi incelendiğinde, sektör içinde en yüksek paya sahip olan imalat sanayi fiyatlarının yüzde 0,16 oranında arttığı görülmektedir. Bu dönemde imalat sanayi içinde en yüksek ağırlığa sahip olan kalemlerden; gıda ürünleri imalatı yüzde 1,32 oranında, kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri yüzde 0,57 oranında artmıştır. Ekim ayında elektrik gaz ve su fiyatları yüzde -0,24 oranında, madencilik fiyatlarında ise yüzde -1,44 oranında gerileme kaydedilmiştir.

III. EKONOMİK SEKTÖRLERDE MEVCUT DURUM VE SEKTÖREL DEĞERLENDİRMELER

1. SANAYİ SEKTÖRÜ

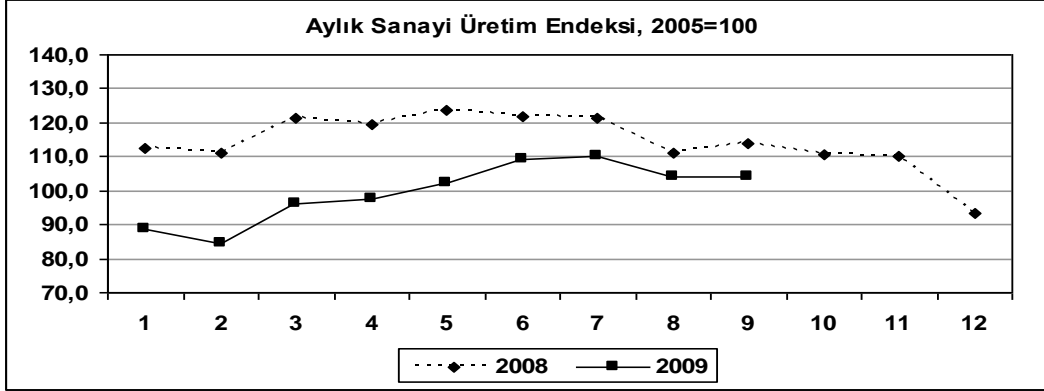
Aylık Sanayi Üretim Endeksi, 2009 yılı Ekim ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %6,5, bir önceki aya göre %13,7 artarak 117.9 olmuştur.

Sanayinin alt sektörleri incelendiğinde; 2009 yılı Ekim ayında, bir önceki yılın aynı ayına göre madencilik ve taşocaklığı sektörü endeksi %5,2 artarak 139.1'den 146.3'e, imalat sanayi sektörü endeksi %6,6 artarak 109.5'den 116.7'ye; elektrik, gaz ve su sektörü endeksi ise %6,4 artarak 111.1'den 118.1'e gerilemiştir.

Ana Sanayi Grupları Sınıflamasına göre, 2009 yılı Ekim ayında bir önceki yılın aynı ayına göre en yüksek düşüş %11 ile ara malı İmalatında görülmüştür.

Ana Sanayi Grupları sınıflamasına göre diğer gruplar incelendiğinde, dayanıksız tüketim malı imalatının %8,1, dayanıklı tüketim malı imalatının %7,0, enerjinin %1,9 oranında arttığı sermaye malı imalatının ise %3 oranında düştüğü görülmektedir.

İmalat Sanayi alt grupları incelendiği zaman, en yüksek düşüş oranı %31,5 ile büro makineleri ve bilgisayar imalatında gerçekleşmiştir. bunu %25,8'lik düşüş ile diğer ulaşım araçları ve %23'lük düşüş kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı takip etmektedir.

1.1 Otomotiv Sektörü

Otomobil Üretimi

Türkiye'de otomobil üreten 5 firma mevcut olup 2009 yılı itibariyle üretimi 374 bin adede ulaşmıştır. Bu firmaların payları ise sırasıyla; O.Renault %53, Tofaş %18,8, Toyota %14,4, Hyundai Assan %9,6, Honda %4'tür.

Türkiye'de kamyon üretiminde 6 firma bulunmaktadır. Bu firmaların 2009 yılındaki üretimleri toplam 5 bin olarak gerçekleşmiştir. Bu firmaların payları ise sırasıyla; Mercedes Benz Türk %44,2, Ford Otosan %23,7, BMC %20,8, Karsan %4,4, Temsa %3,8, Anadolu Isuzu %2,9'dur.

TABLO 1. Türkiye’de Toplam Araç Üretimi

Tipler	Ocak-Eylül		Değişim %
	2008	2009	
Otomobil	524.329	374.927	-28
Ticari Araçlar	444.916	241.068	-46
- B.kamyon	22.778	4.679	-79
- K.kamyon	5.398	338	-94
- Kamyonet	386.134	221.861	-43
- Otobüs	5.664	4.587	-19
- Minibüs	16.599	8.091	-51
- Midibüs	8.343	1.512	-82
Taşıt Araçları Toplam	969.245	615.995	-36
Traktör	21.120	10.372	-51
Genel Toplam	990.365	626.367	-37

Kaynak: Uludağ İhracatçı Birlikleri

Uludağ ihracatçı birliğinin verilerine göre Ocak-Eylül döneminde en fazla ihraç edilen kalem, 4,2 milyar dolar ile binek otomobiller yer almaktadır. İkinci sırada ise, 3,5 milyar dolar ihracat değeri ile otomotiv yan sanayi gelmektedir.

TABLO 2. Türkiye 2009 yılı Ocak-Eylül döneminde Otomotiv ihracatı

Mal Grubu	2008	2009	Değişim%	2009
	Değer(USD)		Değer	Pay%
Otobüs-Midibüs-Minibüs	1.179.212.979	719.102.067	-39,02	6,59
Binek Otomobiller	6.373.190.472	4.263.234.460	-33,11	39,06
Eşya Taşımaya Mahsus Motorlu Taşıtlar	4.568.352.988	1.477.935.715	-67,65	13,54
Özel Amaçlı Motorlu Taşıtlar	100.051.099	69.325.384	-30,71	0,64
Çekiciler	333.108.959	45.414.027	-86,37	0,42
Gemiler Ve Suda Yüzen Taşıtlar	876.783.476	704.436.889	-19,66	6,45
Hava Ve Uzay Taşıtları	34.771.035	34.078.482	-1,99	0,31
Demiryolu Taşıtları	3.435.958	59.183.098	1.622,46	0,54
İki Tekerlekli Taşıtlar	36.293.470	28.634.364	-21,10	0,26
Otomotiv Yan Sanayii	5.771.359.595	3.511.852.611	-39,15	32,18
Toplam	19.276.560.035	10.913.197.103	-43,39	100,00

Kaynak: Uludağ İhracatçı Birlikleri

Değerlendirme:

Türkiye’de otomotiv sanayi, ana ve yan sanayi ile birlikte ekonomimiz içerisinde güçlü bir konumdadır. Sektör, güçlü bir yan sanayinin yanında, ihracat hacminde önemli bir paya sahip olan Ana sanayiye sahiptir. Bununla birlikte sektörün başta gelen sorunlarından birisi ana ve yan sanayi işbirliğinin geliştirilememiş olmasıdır. Ana sanayi yeterli üretim kapasitesine sahiptir. Ana sanayi açısından Türkiye’yi bir tasarım ve üretim merkezi haline getirmek hedeflenmelidir. Yan sanayi açısından düşünüldüğünde ise ana hedef küresel otomotiv sanayinin etkili bir oyuncusu olmak olmalıdır.

1.2. Tekstil Sektörü

2009 yılının Ocak-Kasım döneminde Türkiye’nin tekstil ihracatı 2008 yılının aynı dönemine göre %22,1 azalarak 5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Rusya, 2009 yılı ilk 11 ayında Türkiye’nin yıllık ihracatında 532 milyon dolarlık ihracat değeri ile ilk sırada yerini almıştır.

Türkiye’nin tekstil ihracatında 2007 yılına kadar İtalya önde iken bu konumunu Rusya’ya bırakarak ikinci sıraya gerilemiştir. İtalya’ya ihracat, ilk onbir ayda 2008’nin aynı dönemine göre %18,4 azalarak 497 milyon dolara ulaşmıştır.

Türkiye’nin Almanya’ya yönelik ihracatı ise %15 azalarak 308,6 milyon dolar olmuş ve Almanya 3. sıraya yerleşmiştir.

Türkiye’nin 2009 Ocak-Kasım döneminde En Fazla Tekstil ve Hammaddeleri İhracatı yaptığı ülkeler :

- Rusya Federasyonu 532.432.186 dolar,
- İtalya 497.099.181 dolar,
- Almanya 308.697.690 dolar,
- Romanya 230.419.631 dolar,
- Polonya 218.617.750 dolar,
- İran 201.821.205 dolar,
- Bulgaristan 191.223.503 dolar,
- İngiltere 166.965.423 dolar,
- Yunanistan 134.786.589 dolar,
- Fransa 131.875.716

Değerlendirme:

Tekstil sektörünün başlıca sorunları; kayıt dışı ekonomi, kontrolsüz ithalat, teşvik sorunu, reel kur, işçilik maliyeti ve enerji giderleri olarak sıralanabilir. Sektörde ayrıca, verimlilik ve markalaşma olgusunun yeterince yerleşmemiş olması, Uzakdoğu merkezli malların sektörü olumsuz etkilemesi ve firmaların geleceğe dair vizyon ve stratejilerinin eksikliği sektörün gelişmesini engellemektedir.

Tekstil sektörü, öncelikli olarak dünya piyasasına entegre olacak şekilde vizyon ve stratejilerini belirlemelidir.

2. TARIM SEKTÖRÜ

2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde tarım ürünleri ihracatı 6 Milyar 697 Milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde tarım ürünleri dış ticaret fazlası 461 Milyon Dolar'dır. Tarım ürünleri ihracatımızın % 93'ünden fazlasını, ithalatımızın da % 65'ini oluşturan gıda maddelerinde, 2009 yılı Ocak-Ağustos dönemi ihracatımız 6 Milyar 327 Milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılı Ocak-Ağustos döneminde 342 Milyon Dolar olan gıda maddeleri dış ticaret dengesi 2009 yılı aynı döneminde 2 Milyar 171 Milyon Dolara yükselmiştir. Tarım ürünleri ithalatımız 2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde; 2008 yılının aynı dönemine göre % 33,2 azalmıştır. 2008 yılı Ocak-Ağustos dönemi tarım ürünleri dış ticaretinde, ihracatın ithalatı karşılama oranı % 75 iken, 2009 yılı aynı dönemde % 107,4 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO 3. Tarım Ürünleri Dış Ticareti (Milyon Dolar)

Yıllar		Gıda Maddeleri	Tarımsal Hammaddeler	Tarım ürünleri Toplamı
2007	İhracat	9.007	762	9.769
	İthalat	5.167	4.645	9.812
	Denge	3.840	-3.883	-43
	İhracatın İthalatı Karşılama oranı %	174,3	16,4	99,6
2008	İhracat	10.705	769	11.474
	İthalat	8.503	4.535	13.038
	Denge	2.202	-3.766	-1.564
	İhracatın İthalatı Karşılama oranı %	125,9	17	88
2008 *	İhracat	6.436	566	7.002
	İthalat	6.094	3.242	9.336
	Denge	342	-2.676	-2.334
	İhracatın İthalatı Karşılama oranı %	105,6	17,5	75
2009 *	İhracat	6.327	370	6.697
	İthalat	4.156	2.080	6.236
	Denge	2.171	-1.170	461
	İhracatın İthalatı Karşılama oranı %	152,2	17,8	107,4

Kaynak: TÜİK

*Ocak-Ağustos

Değerlendirme:

Türkiye'nin tarımsal nüfusunun fazla olması, AB giriş sürecinde Ortak Tarım Politikasına uyum sağlamada sorun yaratacak konuların başında gelmektedir. Tarım sektörünün geliştirilmesi için öncelikle, tarımda kurumsal altyapı geliştirilmeli, tarımsal yapı daha rekabetçi bir yapıya büründürülerek tarımda etkinlik sağlanmaya çalışılmalıdır.

Tarım Bakanlığı bünyesinde geliştirilen tarımsal destek programında, daha önce uygulanan doğrudan üreticinin desteklenmesi yerine bölgesel bazda belirlenen ürünlerin desteklenmesi getirilmiştir. Ancak, genel hatları ile belirlenen bölgeler zamanla daha ayrıntılandırılarak ürün bazında verilen destekler daha etkin hale getirilmelidir.

2.1. Hayvancılık Sektörü

2008 yılı sonu itibariyle toplam büyükbaş hayvan sayısı bir önceki yıla göre %1,58 azalış göstererek 10.946.239 baş olarak gerçekleşmiştir. Büyükbaş hayvanlar arasında yer alan sığır sayısı %1,60 azalarak 10.859.942 baş olurken, manda sayısı %1,88 artarak 86.297 baş olarak gerçekleşmiştir.

Küçükbaş hayvan sayısı ise önceki yıla göre %6,87 oranında azalarak 29.568.152 olmuştur. Koyun sayısı 2008 yılı sonu itibariyle bir önceki yıla göre %5,84 azalarak 23.974.591 baş, keçi sayısı ise %11,02 azalarak 5.593.561 baş olmuştur.

Kümes hayvanları; tavuk ve ördek sayısı 2008 yılı sonu itibariyle bir önceki yıla göre sırasıyla %9,31 ve %2,49 oranında azalırken, hindi sayısı %20,75 ve kaz sayısı ise %3,91 oranında artış göstermiştir.

2008 yılında kırmızı et üretimi, 2007 yılına göre toplamda %16,18 oranında azalarak 482.458 ton olmuştur. Bu yıl içerisinde sığır etinde %14,20, koyun etinde %17,69, keçi etinde %43,02 ve manda etinde %32,90 azalış olurken, deve etinde %27,27'lik bir artış meydana gelmiştir.

Süt üretimi, 2008 yılında bir önceki yıla göre %0,70 azalmış ve 12.243.040 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu miktarın %91,93'ünü inek sütü, %6,10'unu koyun sütü, %1,71'ini keçi sütü ve %0,26'sını manda sütü oluşturmaktadır.

Beyaz et üretimi, bir önceki yıla göre %2,11 artarak 1.123.132 ton olmuştur. Bu miktarın %96,84'ü tavuk eti, %3,16'sı ise hindi etidir. Tavuk yumurtası üretimi 2008 yılında 2007'ye göre %3,66'lık bir artış göstermiş ve yaklaşık 13,2 milyar adet olmuştur

Değerlendirme:

Son yıllarda, hayvan sayısında artış eğilimi olsa da, sayı genel olarak düşük düzeyde kalmaktadır. Hayvancılık sektöründe, öncelikli olarak milli bir hayvancılık politikasının oluşturulması gerekmektedir. Hayvan ırklarının ıslahı da önemli konular arasında yer almaktadır. Tarım Bakanlığı bünyesinde verilen teşvikler ve hükümet tarafından son açıklanan teşvik paketinde verilen entegre hayvancılık yatırımlarının teşvik edilmesine devam edilmelidir.

3. MADENCİLİK SEKTÖRÜ

2008 yılının aynı döneminde %7,7, 2008 yılında ise %5,4 oranında büyüyen sektör 2009 yılının ikinci çeyreğinde %15,3 oranında daralmıştır.

Türkiye, bor ve linyite ilave olarak; mermer, trona, barit, krom, manyezit gibi madenlerde de dikkate değer rezervlere sahiptir. Ancak Türkiye petrol, doğal gaz ve taşkömürü başta olmak üzere enerji hammaddelerinde kendine yeterli değildir.

Maden ihracatında en büyük payı mermer oluşturmaktadır. 2009 yılı Eylül verilerine göre 743,6 milyon dolar mermer ihracatı yapılmıştır. İkinci olarak krom madeninde 464 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. Üçüncü olarak bakır madeninde 172,7 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır.

Değerlendirme:

Türkiye önemli maden rezervlerine sahip olmasına karşın, katma değeri yüksek ürünler yerine hammadde şeklinde satıldığından,, ekonomiye gerçek anlamda katkı sağlamamaktadır. Sektörde bulunan başlıca sorunlar şu şekildedir: Bürokratik işlemlerin çok olması, yeterli yatırımların yapılmaması, değerli madenlerin işlenerek değil hammadde şeklinde ihraç edilmesi. Bu çerçevede, hammadde olarak bulunan madenlerin arz güvenliği sağlanarak ekonomiye katkısı arttırılmalı ve dışa ucuz şekilde satılması engellenmelidir.

4. ENERJİ SEKTÖRÜ

Petrol: Türkiye'nin sahip olduğu en eski boru hattı Kuzey Irak'ta yer alan Kerkük petrollerini batıya ulaştıran, Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı'dır. Boru hattından 1999 yılında 205 milyon varil petrol taşınırken, 2006 yılında Kerkük'te yaşanan sorunlar nedeniyle 10,9 milyon tona düşmüştür. Diğer boru hattı ise 2006 yılında faaliyete geçen Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı (BTC) hattıdır.

Türkiye'nin hali hazırda geçerli olan petrol anlaşmaları aşağıda gösterilmektedir. Türkiye'nin 2007 yılından itibaren en fazla petrol aldığı boru hattı, Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattından sağlanmıştır. ardından ise, 142 milyon varille Irak-Türkiye petrol boru hattı gelmektedir.

TABLO 4. Yıllar İtibarıyla Petrol Boru Hatlarından Taşınan Ham Petrol Miktarları (Bin Varil)

Yıllar	Irak-Türkiye	Ceyhan-Kırıkkale	Batman-Dörtüyük	Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC)
2006	12.930	27.381	10.822	57
2007	39.833	23.003	10.147	210.352
2008	135.522	21.427	11.060	264.092
2009*	142.300	16.979	10.255	239.890

* Ekim 2009 itibarıyla gerçekleşme miktarlarıdır.

Kaynak: BOTAŞ

Doğalgaz: Türkiye'nin doğalgaz potansiyeli 21,86 milyar m³'tür. 2008 yılı sonunda doğal gaz tüketimi önceki yıla göre %5,5 oranında artarak 33,6 MTEP olmuştur. Doğalgazda kurulu gücümüz 13.337 MW olup bu değer toplam kurulu gücümüzün %31,8'ini karşılamaktadır. Arz-talep dengesizliği açısından 2007 yılında Silivri depolama tesislerinin açılması oldukça faydalı olmuştur. Ayrıca, başta Tuz Gölü havzası olmak üzere ilave yer altı depolama tesislerinin çalışmaları da devam etmektedir.

Hazar bölgesi gaz kaynaklarının Türkiye'ye taşınmasını amaçlayan Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğalgaz boru hattı (Şah Deniz Projesi) faaliyete geçmiştir. Proje ilk üretimini 2006 yılından itibaren yapmaya başlamıştır. 2007 yılında, Hazar ve Orta Doğu bölgesi gaz kaynaklarının AB piyasalarına ulaştırılmasını hedefleyen Güney Avrupa Gaz Ringi (Türkiye-Yunanistan-İtalya Boru Hattı) Yunanistan bağlantısı tamamlanarak işletmeye başlamıştır. İtalya bağlantısının 2012 yılında tamamlanması beklenmektedir.

Yıllık 12 milyar m³ kapasite ile Yunanistan ve İtalya gaz piyasalarında önemli bir paya sahip olacak olan bu proje, Türkiye gaz sisteminin AB ile bütünleşmesinin ilk adımını oluşturmuştur. NABUCCO Projesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir. AB resmi belgelerinde en öncelikli projeler arasında yer verilen Nabucco projesi ile toplam 3.400 km uzunlukta bir hattan ilk aşamada yıllık 25-30 milyar m³ gazın taşınması hedeflenmektedir. Mısır doğal gaz kaynaklarının ülkemize taşınmasına yönelik Arap Doğal Gaz Boru Hattı Projesi ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Türkiye'nin hali hazırda geçerli olan doğalgaz anlaşmaları aşağıda gösterilmektedir.

TABLO 5. Doğal Gaz Alım Anlaşmaları

Mevcut Anlaşmalar	Miktar (Plato) (Milyar m ³ /yıl)	İmzalanma Tarihi	Süre (Yıl)	Durumu
Rus.Fed. (Batı)	6	14 Şubat 1986	25	Devrede
Cezayir (LNG)	4	14 Nisan 1988	20	Devrede
Nijerya (LNG)	1.2	9 Kasım 1995	22	Devrede
İran	10	8 Ağustos 1996	25	Devrede
Rus. Fed. (Karadeniz)	16	15 Aralık 1997	25	Devrede
Rus. Fed. (Batı)	8	18 Şubat 1998	23	Devrede
Türkmenistan	16	21 Mayıs 1999	30	-
Azerbaycan	6.6	12 Mart 2001	15	Devrede

Kaynak: BOTAŞ

Taşkömürü: Linyit genelde termik santrallerde kullanılan kömür iken, taşkömürü ise yüksek kalorili kömürler grubundadır. Yerli kaynak potansiyelimizin 10,4 milyar tonunu linyit, 1,33 milyar tonunu taşkömürü oluşturmaktadır.

2008 yılında yapılan 33 milyon ton toplam kömür satışının, %82'si termik santrallere, %12 ise ısınma ve sanayiye olmuştur. Ülkemizde 2008 yılı sonu itibariyle Linyite dayalı termik santrallerimizin kurulu gücü 8.110 MW olup bu değer toplam kurulu gücümüzün %19,4'ünü karşılamaktadır. Kömürün toplamda kurulu güce katkısı 10.097 MW olup bu değer toplam kurulu gücümüzün %24,1'ini karşılamaktadır. Taşkömürüne dayalı termik

santralimizin kurulu gücü 335 MW olup, toplam kurulu gücümüzün %0,8'ine karşılık gelmektedir.

Türkiye'nin çok sınırlı doğal gaz ve petrol üretimine karşın yaklaşık 8,3 milyar ton'luk bir linyit rezervi bulunmaktadır. Bu linyit rezervinin yaklaşık %46'sı Afşin-Elbistan havzasında bulunmaktadır. Türkiye ham petrol ihtiyacının %6'sını, doğal gaz ihtiyacının ise, %4'ünü kendi kaynaklarından karşılayabilmektedir.

Elektrik: 2008 yılında elektrik üretimimiz, %48,17 pay ile doğal gaz, %28,98 pay ile kömür, %16,77 pay ile hidroelektrik olmak üzere üç ana kaynaktan temin edilmiştir. Son yıllarda yaşanan kuraklıklar hidroelektrik santrallerinden beklenen katkının sağlanamamasına neden olmuştur.

2003-2008 döneminde yaklaşık olarak 2.636 MW Kamu, 3.809 MW Yap-İşlet ve Yap-İşlet-Devret, 4.116 MW Özel olmak üzere toplam 10.561 MW kurulu güç devreye girmiştir. Elektrik piyasasının serbestleştirilmesi hedefi doğrultusunda, 4628 sayılı Kanunla yeni üretim yatırımlarının özel sektör tarafından yapılması öngörülmüştür.

TABLO 6. Mayıs 2008 itibariyle bulunan yeni linyit rezervlerinin bölgelere dağılımı

Türkiye Linyit Rezervi Bölgeleri	Rezerv Miktarı	Türkiye Linyit Rezervi Bölgeleri	Rezerv Miktarı
Afşin-Elbistan *	732 milyon ton	Trakya	498 milyon ton
Elbistan *	420 milyon ton	Manisa-Soma Eynez	100 milyon ton
Konya-Karapınar	550 milyon ton		

*Afşin-Elbistan linyitleri 1000-1500 kcal/kg alt ısı değerinde içerisindedir. Ülkemiz toplam linyit rezervinin yaklaşık yarısı bu bölgemizde bulunmaktadır.

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Güneş: Coğrafi konumu nedeniyle sahip olduğu güneş enerjisi potansiyeli yüksek olan Türkiye'nin ortalama yıllık toplam güneşlenme süresi 2.640 saat (günlük toplam 7,2 saat), ortalama toplam ışınım şiddeti 1.311 kWh/m²-yıl (günlük toplam 3,6 kWh/m²) olduğu tespit edilmiştir. Güneş Enerjisi potansiyeli 380 milyar kWh/yıl olarak hesaplanmıştır.

Güneş enerjisi teknolojileri yöntem, malzeme ve teknolojik düzey açısından çok çeşitlilik göstermekle birlikte iki ana gruba ayrılabilir. Birincisi Güneş Enerjisi, diğer ise Güneş Pilleridir. Ülkemizde çoğu kamu kuruluşlarında olmak üzere küçük güçlerin karşılanması ve araştırma amaçlı kullanılan güneş pili kurulu gücü 1 MW' a ulaşmıştır.

2007 yılında gerçekleştirilmiş olan Türkiye Rüzgâr Enerjisi Potansiyel Atlası (REPA) ile ülkemizde yıllık rüzgâr hızı 8,5 m/s ve üzerinde olan bölgelerde en az 5.000 MW, 7,0 m/s'nin üzerindeki bölgelerde ise en az 48.000 MW büyüklüğünde rüzgâr enerjisi potansiyeli bulunduğu tespit edilmiştir.

2008 Yılı başı itibariyle rüzgâr kurulu gücümüz 354,7 MW düzeyine ulaşmıştır. Yenilenebilir Enerji Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra 3.363 MW kurulu gücünde 93 adet yeni rüzgar projesine lisans verilmiştir. Bu projelerden yaklaşık 1.100 MW kurulu gücünde santrallerin yapımı devam etmektedir.

JeoTermal: Yerin derinliklerindeki kayalar içinde birikmiş olan ısının akışkanlarca taşınarak rezervuarlarda depolanması ile oluşmuş sıcak su, buhar ve kuru buhar ile kızgın kuru kayalardan yapay yollarla elde edilen ısı enerjisidir.

Ülkemizin jeotermal potansiyeli 31.500 MW'tır. Ülkemizde potansiyel oluşturan alanlar Batı Anadolu'da (%77,9) yoğunlaşmıştır. Bu güne kadar potansiyelin %13'ü (4.000 MW) kullanıma hazır hale getirilmiştir.

Biyoyakıt; Biyoyakıt, içeriklerinin hacim olarak en az %80'i son on yıl içerisinde toplanmış canlı organizmalardan elde edilmiş, her türlü yakıt olarak tanımlanır. Biyodizel, biyoetanol, biyogaz ve biyokütle olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye'nin hayvansal atık potansiyeline karşılık gelen üretilebilecek biyogaz miktarı 1,5-2 MTEP olduğu değerlendirilmektedir. Biyokütle kaynaklarımız; tarım, orman, hayvan, organik şehir atıkları vb.'den oluşmaktadır. Atık potansiyelimiz yaklaşık 8,6 Milyon Ton Eşdeğer Petrol (TEP) olup bunun 6 milyon TEP'i ısınma amaçlı kullanılmaktadır. 2007 yılında biyokütle kaynaklarından elde edilen toplam enerji miktarı 11 bin TEP'tir.

Hidrolikelektrik; Türkiye'de teknik olarak değerlendirilebilir hidroelektrik potansiyeli 36.000 MW'tır. Günümüz itibariyle işletmede bulunan 150 adet HES (hidroelektrik santrali) 13.830 MW'lık kurulu güce ve toplam potansiyelin %38'ine karşılık gelmektedir. 2008 yılında elektrik üretimimizin %16,77 si hidroelektrik santrallerden temin edilmiştir. Son yıllarda yaşanan kuraklıklar hidroelektrik santrallerinden beklenen katkının sağlanamamasına neden olmuştur.

2004 yılında hidroelektrik santrallerinden 46 milyar kWh üretim yapılmıştır. 2004-2008 döneminde 600 MW gücünde yeni hidroelektrik santral işletmeye alınmış olmasına karşın, 2008 yılında hidroelektrik üretimimiz 33 milyar kWh düzeyinde kalmıştır.

Nükleer Enerji; Atom çekirdeklerinin parçalanması sonucunda büyük bir enerji açığa çıkmaktadır. Filyon ve füzyon tepkimeleri ile elde edilen bu enerjiye "çekirdek enerjisi" veya "nükleer enerji" adı verilmektedir. Nükleer reaktörler ise, nükleer enerjiyi elektrik enerjisine dönüştüren sistemlerdir.

Nükleer santrallerde kullanılan yakıtlar, 10-20 yıl süre ile santral sahasında saklanacaklardır. Bu dönemde aktivitelerinin %98'inden fazlasını kaybedeceklerdir. Asıl sorunu oluşturan uzun ömürlü radyoaktif maddeler de camlaştırılacak, camlaştırılan bu maddeler de kademeli koruma mantığı çerçevesinde kurşun, beton ve korozyona dayanıklı kaplar içine konulacak, bu kaplarda jeolojik olarak kararlı bölgelerde yerin yaklaşık 1.000 m altında hazırlanacak beton zırlı galerilerde saklanacaktır. 1.000 MWe gücündeki bir nükleer reaktör, yılda yaklaşık olarak 27 ton (7 m³) kullanılmış yakıt üretmektedir.

Elektrik enerjisi arz ve talep projeksiyonlarına bağı olarak, 2015 yılından başlayarak yaklaşık 5.000 MW gücünde nükleer santral kapasitesinin işletmeye alınması planlanmaktadır. Bu amaçla 5710 sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun (2007) çıkartılmıştır. Nükleer güç santrallerinin kurulmasına ilişkin süreç devam etmektedir. Mersin-Akkuyu'da kurulması planlanan Türkiye'nin ilk nükleer santralinin lisansı alınmış olup, Sinop için lisanslama çalışmaları devam etmektedir.

Değerlendirme:

Dünyada enerji alanı önemli çatışma alanlarından birisi durumundadır. Türkiye'nin son dönemde izlemiş olduğu komşularla sıfır sorun politikası çerçevesinde komşu ülkelerle özellikle enerji alanında birçok işbirliğine girmiştir. Son yıllarda ülkemiz özellikle petrol ve doğalgaz alanında yurtdışı arenada arama-tarama faaliyetlerine girerek bu alanda söz sahibi olmaya çalışmaktadır. Bu çerçevede başta Nabucco Projesi olmak üzere, komşu ülkeler ile (İran, Irak, Suriye, Mısır) petrol arama ve çıkarma anlaşmaları imzalanarak petrol ve doğalgaz alanında etkin olunmaya çalışılmaktadır.

Yapılan bu anlaşmalarla, hem enerji konusunda dışarı olan bağımlılığımızı bölge ülkelerine dağıtarak riskimizi azaltmış hem de uzun vadede enerji güvenliği konusunda önemli adımlar atmış olmaktadır.

Enerji konusunda bir diğer önemli konuda, nükleer enerji santralinin kurulmasıdır. Son yapılan ihalenin iptal edilmesi ile nükleer süreç durmuştur. Bazı yasal değişiklikler yapıldıktan sonra tekrar ihaleye çıkması beklenmektedir.

5. HİZMETLER SEKTÖRÜ

5.1. Ulaştırma Hizmetleri

Türkiye ulaşım sektörü, 2008 yılında %1,3 oranında artış gösterirken, 2009 yılının ikinci çeyreğinde %-11,5 oranında daralmıştır. 2008 yılının aynı döneminde ise %4,2 olarak artış kaydetmiştir.

Karayolu taşımacılığı Türkiye'nin 2008 başında köy yolları hariç toplam 64.033 km olan devlet ve il yollarının 10.014 km'si asfalt yollardan, 50.305 km'si Sathi Kaplama, 3.714 km'si ise parke, stabilize, toprak ve geçit vermez yollardan oluşmaktadır.

- **Yap-İşlet-Devret Projeleri;** Gebze-İzmir Otoyolu (421 Km) (İhale Aşamasında), Kuzey Marmara Otoyolu (361 Km), Ankara -Delice Otoyolu (120 Km), Ankara - İzmir Otoyolu (549 Km), Afyon-Antalya Otoyolu (345 Km), Sivrihisar-Bursa Otoyolu (202 Km), Tekirdağ-Çanakkale-İzmir Otoyolu (433 km) olarak planlanmıştır.

- **Devam Eden Önemli Otoyol Projeleri;** -Gümüşova-Gerede Otoyolu, İzmir-Aydın Otoyolu, İzmir-Urla-Çeşme Otoyolu, Kemerhisar-Pozantı Otoyolu, Gaziantep-Şanlıurfa Otoyolu, Bursa Çevre Yolu, İzmir Çevre Yolu sıralanabilir.

Bölünmüş Yol; Türkiye’de 2003-2008 yılları arasında toplam 9.227 km yol yapılmıştır. Devam eden projeler ise kısaca; Ankara-Samsun Yolu, Ankara-Afyon-İzmir Yolu, Bursa-Balıkesir-İzmir yolu, Adapazarı-Mekece-Bozüyük Yolu, Bursa-Eskişehir-Sivrihisar Yolu, Şanlıurfa-Habur Yolu, Afyon-Burdur-Antalya Yolu, Gerede-Merzifon-Erzincan-Doğubeyazıt Yolu olarak sıralanabilir.

Karayollarının sorunları; geçiş belgeleri sorunu, veri eksikliği, trafik güvenliği, akaryakıt fiyat ve kalitesi olarak sıralanabilir. Altyapı iyileştirme çalışmalarına devam edilmeli, Türkiye’nin geçiş güzergahında olmasından dolayı karayolunun diğer ulaşım türleri ile ortak çerçevede gelişimi sağlanmalıdır.

Demiryolu taşımacılığı Türkiye, 8.697 km.si ana hat toplam 10.991 km demiryolu ağına sahiptir. Ulaştırma Bakanlığı’nın devam etmekte olan bazı projeleri şu şekildedir; Marmaray, Kars-Ahılkek-Tiflis demiryolu yapımı, Toprakkale-Habur hattı, Sivas-Kars demiryolu. Ankara-İstanbul arası hızlı tren deneme sürüşleri devam etmektedir. Ankara-İstanbul arası Hızlı Tren Projesinde test sürüşlerine başlanmıştır. Projenin devam niteliğinde olan, İnönü-Vezirhan ve Vezirhan-Köseköy kesimlerinin sözleşmesi imzalanmıştır. Proje için alınacak tren setlerinden 2’si getirilmiş olup, 10 adedi ise Şubat 2010-Şubat 2011 arası sürede teslim edilecektir. Konya-Ankara Hızlı Tren Projesinde ise, %69 oranında fiziksel gerçekleşme sağlanmıştır. Ankara-Sivas Demiryolu Projesi ile bu hat 136 km kısaltılacak ve seyahat süresi 3 saate inecektir. 2011 yılında bitirilmesi hedeflenmektedir. Devam eden projeler ise; Bandırma-Bursa-Ayazma-Osmaneli Demiryolu Projesi, Ankara – Polatlı – Afyon – Uşak - İzmir Demiryolu Projesi, Divriği–Sivas (Tecer-Kangal) Demiryolu İnşaatı, Kars-Tiflis-Bakü Demiryolu, Tekirdağ Muratlı-Büyükkarıştıran Demiryolu Hattı, Halkalı - Bulgaristan Hududu Demiryolu Hattı, Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars Demiryolu Fizibilite ve Etüt Proje İşleri olarak sıralanmaktadır.

Demiryollarında hala taşımacılığa uygun tesis sayısı azdır ve Türkiye’de elektrikli hatların azlığı da demiryolu taşımacılığının önemli eksikliği arasındadır. Demiryollarının sanayileşmeye paralel olarak limanlara geçiş yolları bir an önce yapılmalıdır. Hızlı tren çalışmalarına hız verilerek ek güzergahlar inşa edilmelidir.

Havayolu taşımacılığı 2002–2007 yılları arasında uçak trafiğinde iç hatta %132 dış hatta % 48 gibi önemli bir artış kaydedilirken, bu rakam 2007 sonu itibariyle toplam 935 bin 667 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılı Eylül ayı itibariyle uçak trafiği rakamları iç ve dış hatta toplam 568 bin 537’ye ulaşmıştır.

2007 yılında 250 uçak sayısına sahip durumdayız. Toplam koltuk kapasitesi 2006 yılına göre %6,7 oranında azalarak 40.017’ye düşmüştür. 2007 yılında 31,9 milyonu iç hat, 38,3 milyonu dış hat olmak üzere toplamda 70 milyonluk yolcu sayısına ulaşılmıştır.

Kargo miktarına bakıldığı zaman ise, 2007 yılında toplam iç hatlarda 414 bin ton, dış hatlarda ise 1 milyon 131 bin ton olmak üzere toplamda 1,5 milyon tonluk bir kapasiteye ulaşmıştır.

Denizyolu taşımacılığı Türkiye'nin kıyı şeridi 8.333 km'dir. 1980 yılında 2 milyon DWT (geminin taşıma kapasitesi) kapasiteye sahip olan deniz filosu kapasitesini 2003 itibariyle 8.2 milyon DWT'ye yükseltmiştir. Başlıca limanlar İstanbul, İzmir, Samsun, Trabzon, Mersin ve İskenderun'da bulunmaktadır. Bitirilmiş liman projeleri ise iki gruba ayırabiliriz; turizm sektörüne yönelik olan limanlar ve Ulaştırma ve Denizyoluna yönelik olan limanlar. İlk grupta biten projeler, Alanya, İçel-Erdemli-Kumkuyu, Sığacık, Turgutreis, Mersin, Tekirdağ, Yalova'da olmak üzere toplamda 2.525 yat kapasiteli Yat Limanı, Bitlis-Ahlat Su sporları ve Deniz Otobüsü Yanaşma ve Barınma Yeri İnşaatı tamamlanmıştır. İkinci gruptakiler ise Sakarya Karasu Limanı, Ordu Fatsa Motor İskelesi, Bitlis Adilcevaz İskelesi olarak sıralanabilir. İhale edilen projeleri ise Didim, Sığacık, Çeşme, Mersin, Kaş, Yalova, Gazipaşa Yat Limanları gelmektedir.

Değerlendirme:

Sektörde taşımacılık ve ulaşım genel olarak karayolu ile yapılmaktadır. Belirlenecek bir strateji ile karayolunun yükünü hafifletmek adına alternatif ulaşım imkanları olan denizyolu, demiryolu ve havayolu ulaşımı arttıracak önlemler alınmalıdır.

5.2 İnşaat Hizmetleri

İnşaat sektörü, 2007 yılında %5,7 oranında büyürken, Amerika'da patlayan mortgage krizi sektörün 2008 yılında %8,2 oranında daralmasına neden olmuştur. Sektörün daralması 2009 yılında da devam etmiş ilk çeyrekte %5,2, ikinci çeyrekte %21 oranında daralmıştır.

Türkiye'nin 2008 yılında toplam çimento ihracatı 10,5 milyon tondur. En fazla ihracat 3,2 milyon ton ile Rusya'ya yapılırken, Rusya'nın toplam içindeki payı 30,1'dir. Rusya'yı ise sırasıyla Irak, Suriye ve İtalya izlemektedir.

TABLO 7. Türkiye Çimento İhracatı İlk On Ülke

SIRA	ÜLKELER	TON
1	RUSYA	3.192.015
2	IRAK	2.243.451
3	SURİYE	1.564.652
4	İTALYA	630.714
5	AZERBAYCAN	342.479
6	GÜRCİSTAN	330.702
7	FRANSA	323.391
8	İSRAİL	285.886
9	K.K.T.C.	239.901
10	İSPANYA	208.779
	TOPLAM	10.584.662

Kaynak: Türkiye Çimento Müstahsilleri Birliği

İnşaat sektörünün büyüme performansında önemli bir yeri olan kamu inşaat yatırımları yerel seçimlerin de etkisiyle yılın ilk çeyreğinde %24,4 artmıştır. Buna karşın özel sektörün inşaat yatırımları %28,8 azalmıştır.

Türk müteahhitlerin 2002'de sadece 1,7 milyar ABD Doları olan yıllık yeni iş tutarı 2008 sonunda 23,6 milyar ABD Doları'na ulaşmış, 70 ülkede gerçekleştirilen proje sayısı 5000'i, toplam uluslararası iş hacmi ise 130 milyar ABD Dolar'ını bulmuştur.

2008'de yurtdışında üstlenilmiş olan toplam 23,6 milyar ABD Doları tutarındaki iş hacminin yaklaşık yarısı BDT ülkelerinde gerçekleşmiştir. En çok iş alınan ilk beş ülke toplam uluslararası iş hacmindeki payları itibariyle ve sırasıyla şöyledir: Türkmenistan : %22,7, Rusya : %14,3, Birleşik Arap Emirlikleri : %13,0, Libya : %8,7, Irak : %6,1. Bu 5 ülkenin Türk müteahhitlerin 2008 yılı iş hacmindeki toplam payı %64 olmuştur.

Ocak-Mayıs döneminde, dünya ham çelik üretimi % 22,4 oranında düşüşle, 449 milyon tonda kalırken, aynı dönemde, Asya'nın üretiminde % 8,8, AB'nin üretiminde % 44,4, Kuzey Amerika'nın üretiminde % 49,3 oranında düşüş yaşanmıştır. Yılın ilk 5 aylık döneminde, Çin'in üretimi % 0,4 oranında artışla, 217,2 milyon tona, İran'ın üretimi % 12,6 oranında artışla, 4,7 milyon tona ulaşmıştır.

2009 yılı Mayıs ayında, geçen yılın aynı ayına kıyasla, % 16,1 oranında düşüşle, 2,12 milyon ton ham çelik üretimi gerçekleştiren Türkiye ise, Ocak-Mayıs döneminde, % 18,3 oranında düşüşle, 9,58 milyon tonluk üretimi ile, büyük üreticiler arasındaki 9. sıradaki yerini korumuştur.

Değerlendirme:

Krizle birlikte, inşaat sektöründe devletin yaptığı yatırımlarda artış devam ederken, özel sektörün yapmış olduğu inşaat yatırımları önemli oranda daralmıştır. Krizde, inşaat sektöründeki çöküşü kamunun öncülüğünde devam eden inşaat yatırımları önlemiştir. Yeni yılda özel sektörü teşvik edici önlemler alınmalı ve özel sektöre yönelik olarak yurtdışı inşaat yatırımları desteklenmelidir.

5.3 Turizm Hizmetleri

Çıkış Yapan Ziyaretçiler Anketi sonuçlarına göre 2009 yılı II. Dönem turizm geliri, geçen yılın aynı dönemine göre % 9,6 oranında azalarak 4.243.545.107 dolar olmuştur. Turizm gelirinin, 3.494.473.020 doları yabancı ziyaretçilerden, 749.072.087 doları ise yurt dışında ikamet eden vatandaş ziyaretçilerimizden elde edilmiştir.

Ziyaretçiler seyahatlerini kişisel olarak veya paket tur ile gerçekleştirmektedir. Turizm gelirinin 3.257.485.319 doları kişisel, 986.059.788 doları ise paket tur harcamalarından oluşmaktadır.

Turizm gideri geçen yılın aynı dönemine göre % 7 azalmıştır. Giriş Yapan Vatandaş Ziyaretçiler Anketi sonuçlarına göre 2009 yılı II. Dönem Turizm Gideri, geçen yılın aynı dönemine göre % 7 oranında azalarak 936.530.060 dolar olmuştur. Bunun 832.579.726 doları kişisel, 103.950.334 doları ise paket tur harcamalardan oluşmuştur.

II. Dönemde en yüksek turizm gideri 361.266.354 dolar ile Haziran ayında gerçekleşirken, Mayıs ayında 306.746.195 dolar, Nisan ayında ise 268.517.511 dolar turizm gideri gerçekleşmiştir. Nisan - Haziran döneminde kişi başına ortalama harcama 739 dolardır.

Değerlendirme:

Turizm gelirleri ihracat kesiminde yer aldığı için bütçemizde ve cari işlemler hesabımızda büyük öneme sahiptir. Turizmden sağlanacak her gelir, cari açığımızın düşmesine yardımcı olacak ve ülkeye döviz kazandıracaktır.

5.4. Finansal Hizmetler

Ülkemizde bankacılık sektörü, mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile kar payı esasına göre faaliyet gösteren katılım bankalarından oluşmaktadır.

Bankacılık sektöründe çalışan personel sayısı 2008 yılı sonuna göre 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla 882 kişi azalarak 181.788'e düşmüş, ancak 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla 182.226'ya yükselmiştir. 49 olan banka sayısı ise değişmemiştir.

Bankacılık sektörünün toplam varlıkları, 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla bir önceki yıl sonuna göre yüzde 6,7 reel artışla 798 milyar TL'ye, ABD doları bazında ise yüzde 12,3 artışla 541 milyara yükselmiştir.

Türk bankacılık sektörünün bilanço büyüklüğünün GSYH'ye oranı, 2008 yılı sonunda yüzde 77,1 iken, 2009 yılı ilk yarısında yüzde 82,3'e yükselmiştir

2009 yılı Eylül ayı itibarıyla Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 49 bankanın 32'si mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası, 4'ü ise katılım bankasıdır. Türk bankacılık sektörü mevduat bankacılığı ağırlıklıdır.

Ödenmiş sermayedeki payları esas alındığında, 2008 yılı sonunda yüzde 25,6 olan yabancı hissedarların aktif büyüklüğü içindeki payı, 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 24,3 olarak gerçekleşmiştir. Merkezi Kayıt Kuruluşu verilerine göre, yüzde 17,5 olan halka açık paylar içindeki yabancı payları da eklendiğinde bankacılık sektöründeki yabancı payı yüzde 41,8'e ulaşmaktadır.

Aktifler içinde en büyük paya sahip olan kredilerin payı 2009 yılı Eylül ayında bir önceki yıl sonuna göre 3 puan azalırken, menkul kıymetlerin payı 4 puan artarak yüzde 30 seviyesine ulaşmıştır.

2009 yılı Eylül ayı itibariyle bir önceki yıl sonuna göre; yabancı kaynaklar içinde en büyük paya sahip olan mevduatın payı 1 puan, bankalara borçların payı 2 puan azalırken, özkaynakların payı 1 puan, diğer pasiflerin payı 2 puan yükselmiştir.

Değerlendirme:

2001 bankacılık krizi ile, bankacılığa yönelik getirilen tedbirler, 2008 küresel krizinde bankacılık kesiminin daha dayanıklı olmasını sağlamıştır. 2001’de yaşadığımız krizde, zayıf olan bankalar sistemden ayıklanarak sistemdeki zayıf halkalar kaldırılarak sistemin çeki düzen verilmeye çalışılmıştır.

Küresel kriz her ne kadar reel, ticaret ve finans sektörünü etkilemiş olsa da, Türkiye’de dünyanın aksine, 2001 yılında alınan tedbirler sayesinde finans sektöründe çöküş yaşanmamıştır.

IV. İLİMİZİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

1. NÜFUS

Konya ilinin nüfusu açıklanan son resmi veriler itibariyle 1 milyon 969 bin 868'dir. 2000 yılı nüfus sayımına göre 2 milyon 192 bin olan Konya'nın nüfusu, son sayımla birlikte 2 milyonun altına düşmüş oldu.

2009 yılında açıklanan 2008 yılı nüfus sayım sonuçlarına göre şehir nüfusu 1 milyon 423 bin 546, köy nüfusu ise 546 bin 322 kişidir. Şehirde yaşayanların oranı %72,2, köyde yaşayanların oranı %27,8'dir. Şehirdeki nüfusun 706 bin 893'ü erkek, 716 bin 653'ü ise kadındır. Köy nüfusunun 267 bin 807'si erkek, 278 bin 515'i kadındır.

Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen bir kilometrekareye düşen kişi sayısı, Türkiye genelinde 93 iken, yüzölçümü büyüklüğüne göre ilk sırada yer alan Konya ilindeki nüfus yoğunluğu 51'dir. 2000 yılında yapılan sayımda nüfus yoğunluğu 57 idi.

TABLO 1. Cinsiyete Göre Şehir-Köy Nüfusu Ve Nüfus Yoğunluğu, 2009

İl	Toplam			Şehir	Köy	Nüfus Yoğunluğu
	Toplam	Erkek	Kadın			
Türkiye	70.586.256	35.376.533	35.209.723	53.611.723	17.905.377	93
Konya	1.969.868	968.666	990.416	1.423.546	546.322	51

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Konya'nın en kalabalık ilçe merkezi 472 bin 436 kişi ile Selçuklu iken en az nüfusa sahip ilçe merkezi ise bin 869 kişi ile Yalılıyüyük'tür. Konya'nın 3 merkez ilçesinin toplam nüfusu ise 1 milyon 30 bin 751'dir. 2000 nüfus sayımına göre kent merkezi nüfusunda %30 oranında bir artış olmuştur.

2. TARIM

Konya ilinin toplam 38.257 km² olan yüzölçümünün 2.659.890 hektar alanı tarıma elverişli durumdadır. Tarıma elverişli arazinin ise 346.445 hektarı sulanmakta olup KOP (Konya Ovaları Projesi) ile sulanması planlanan arazi miktarı ise 645.205 hektardır. Bu proje gerçekleştirildiğinde il ekonomisine önemli bir katkı sağlayacaktır (Tablo 2).

TABLO 2. İlin Arazi Varlığı

İlin Yüzölçümü	38.257 Km ²
Tarıma Elverişli Arazi	2.659.890 Ha
Sulanan Arazi	346.445 Ha
Sulanması Planlanan Arazi (KOP Projesi)	645.205 Ha

Kaynak: Konya İl Tarım Müdürlüğü

İlimiz, özellikle tahıl, şeker pancarı ve baklagiller alanında ülkemiz ihtiyacının büyük kısmını karşılayarak bu alanda önemli rol oynamaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2008 yılı verilerine göre, ilimizde ekili alan 12 milyon 13 bin 431 dekar, hasat edilen alan 11 milyon 428 bin 391 dekadır. Toplamda 7 milyon 742 bin 634 ton üretim yapılırken dekar başına 690 bin 641 kg üretim sağlanmıştır.

TABLO 3. Konya İli 2008 Yılı Önemli Sebze Ürünleri Üretim Değerleri*

Ürün Adı	Üretim (Ton)
Domates	1.544.371
Havuç	380.733
Karpuz	46.429
Kavun	34.687
Hıyar	25.752
Kabak	10.506

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

* Sebzelede, birden fazla ekimlerin oluşturduğu mükerrer alanlardan dolayı, ürün ekim alanları verilmemektedir. Sebze üretimine, örtüaltı üretimi de dahildir (açıkta sebze+örtüaltı)

En çok üretimi gerçekleştirilen sebzeler arasında; 1 milyon 544 bin 371 tonluk üretim ile domates başta gelmektedir. Domatesi 380 bin 733 tonluk üretim ile havuç, 46 bin 429 ton ile karpuz, 34 bin 687 ton ile kavun, 25 bin 752 ton ile hıyar ve 10 bin 506 ton ile kabak takip etmektedir (Tablo 3).

TABLO 4. Konya İli 2008 Yılı Tarla Bitkilerinin Ekim Alanı, Üretim ve Verim Değerleri

Ürün Adı	Ekilen Alan (Dekar)	Hasat Edilen Alan (Dekar)	Üretim Miktarı (Ton)	Verim (Kg/Da)
Buğday (Durum)	1.341.437	1.308.973	312.621	6.310
Buğday (Diğer)	5.126.578	4.843.112	777.161	5.653
Arpa (Biralık)	423.591	327.745	45.671	1.447
Arpa (Diğer)	2.602.479	2.443.951	469.830	6.184
Nohut	281.800	281.750	31.028	3.389
Şeker pancarı	892.110	890.224	4.725.606	130.901
Fasulye (kuru)	138.590	138.590	26.591	4.695
Mercimek	19.945	19.945	2.367	2.172
Patates	70.850	70.850	222.075	79.350
Mısır	126.077	126.077	80.307	12.429

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Konya'da üretimin büyük bir kısmı endüstriyel bitkilerde gerçekleştirilmektedir. Endüstriyel üretimin içinde, en büyük paya sahip olan bitki ise şeker pancarıdır. Konya Türkiye'de şeker pancarı üretimini en yüksek oranda gerçekleştiren ilimizdir. 2008 yılı üretim miktarı 4 milyon 725 bin 606 ton'dur (Tablo 4).

Tahıllarda Türkiye üretiminin yaklaşık %10'luk kısmı Konya'da yapılmaktadır. Burada buğday ve arpa ilk sırada gelmektedir. 2008 yılı verilerine göre ilimizde ekili alan bakımından 6 milyon 468 bin 15 Dekar ile buğday ilk sırada yer almakta olup, üretim miktarı 1 milyon 89 bin 782 ton'dur. Bu üretimden elde edilen verim ise 1.646 Kg/Da'dır. Baklagillerde ise nohut, kuru fasulye, yeşil mercimek ve kırmızı mercimek başı çekmektedir. (Tablo 4).

Konya, Türkiye meyve üretiminin %4'ünden fazlasını gerçekleştirmektedir. Önemli meyve ürünleri elma, kiraz, vişne, armut ve kayısıdır. (Tablo 5).

TABLO 5. Konya İli 2008 Yılı Meyve Ürünleri Ağaç Sayısı ve Üretim Değerleri*

Meyve Adı	TOPLU MEYVELİKLER			TOPLAM AĞAÇ SAYISI	ÜRETİM (Ton)
	Kapladığı Alan	Ağaç Sayısı (Adet)			
		Meyve Veren Yaşta	Meyve Vermeyen Yaşta		
Armut	5.349	277.367	13.090	290.457	7.861
Elma	95.007	2.740.277	176.674	2.916.951	67.082
Kayısı	4.054	212.768	60.030	272.798	5.424
Kiraz	56.519	828.086	685.479	1.513.565	18.703
Vişne	26.538	589.007	69.880	658.887	20.183
Üzüm	90.373	90.373	0	90.373	39.799

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

*Meyve alanları, plantasyon (toplu) alanlar olup, dağınık ağaçların alanları dahil edilmemiştir. Ağaç sayılarına dağınık ağaçlar dahildir.

Tarımsal sanayi alanında çok önemli bir yere sahip olan Konya, Türkiye'nin en fazla un, tuz ve şeker üreten ilidir. Toz şeker üretiminde ikisi özel, 4 adet şeker fabrikası ile en önemli illerden birisidir. Türkiye'nin tuz ihtiyacının %65'inden fazlasını Konya karşılamaktadır. Aynı zamanda en fazla un üretimi yapılan il Konya'dır. Ülkemiz tahıl fiyatlarının belirlenmesinde, Konya tahıl piyasası çok önemli bir fonksiyona sahiptir.

Diğer taraftan Organik tarım konusunda da Konya söz sahibi olmaya aday bir ildir. Organik Tarım; üretimde kimyasal gübre ve ilaç kullanmadan yönetmelikler çerçevesinde izin verilen girdiler kullanımı ile yapılan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve nihai ürünü sertifikalandıran bir tarımsal üretim biçimidir. Organik tarımda amaç; toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını azami derecede korumaktır.

Ülkemizde organik tarım faaliyetleri 1986 yılında Avrupa'daki gelişmelerden farklı şekilde, ithalatçı firmaların istekleri doğrultusunda ihracata yönelik olarak başlamıştır. İlimizde ise organik tarım çalışmaları; Tarım İl Müdürlüğü'nün öncülüğünde özellikle Akşehir, Ereğli, Doğanhisar ilçeleri ile merkez köylerinde yapılmaktadır. 2007 yılı organik tarımsal üretim verilerini incelediğimizde; 907 adet çiftçinin 1.908 hektarlık üretim alanında organik üretim gerçekleştirdiğini görmekteyiz. 2006 yılında 784 adet çiftçi 1.393 hektarlık

bir alanda üretim gerçekleştirmekte idi. Rakamlarda artış görünmekle birlikte bu oranların daha yüksek seviyelere çıkarılması sağlanmalıdır. 2008 yılında ise Organik Tarım faaliyetleri yeni tarımsal ürünlere uygulanmış ve çilek ve patates üretimine de başlanılmıştır.

TABLO 6. Konya ili Hayvan Sayısı ve üretilen toplam Süt miktarı

Hayvan Çeşidi	Toplam Hayvan Sayısı	Sağılan Hayvan Sayısı	Süt (Ton)
Sığır	406.492	144.068	478.569
Manda	130	69	88
Koyun	1.201.912	588.384	45.151
Keçi	91.824	26.791	2.571

Kaynak: TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu 2008 yılı verilerine göre; ilimizde toplam 1 milyon 293 bin 736 adet küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Küçükbaş hayvanların bir milyon 201 bin 912 adeti koyun, 91 bin 824 adeti keçiden oluşmaktadır. İlimizde 406 bin 662 adet büyükbaş hayvan bulunmaktadır. Bunlardan 406 bin 492 adeti sığır, 130 adeti mandadan oluşmaktadır. (Tablo 6)

2008 yılında toplam 10 milyon 886 bin 904 adet tavuk sayısına sahip olan Konya toplam 1 milyar 891 milyon 121 bin yumurta üretmiştir. 342 köyde yapılan arıcılık faaliyetlerinde ise 63 Bin 146 adet toplam kovan ile 874 ton bal üretimi gerçekleştirilmiştir.

3. SANAYİ VE TİCARET

Konya benimsediği medeniyeti, kültürel birikimi, ticari potansiyeli ve insan gücü ile büyük bir şehirdir. İlimiz ticari potansiyeli ile ülkemize örnek gösterilebilecek bir şirketleşme ve dayanışma içindedir. Konya Selçuklular zamanından itibaren ticari faaliyetin çok yoğun olduğu bir merkez durumundadır. Diğer coğrafi bölgelerimizin istikametlerinden gelen yolların Konya'da birleşmesi şehre ticari bir canlılık katmaktadır.

İlimizdeki en eski sanayi ürünleri; dokuma ürünleri olan halı, kilim, ipek ve keten, kahve değirmeni, tabanca, makas, her türlü deri ve deri mamulleri, ayakkabıcılık, bezir-susam-haşhaş yağları ve baruttur. 17. yy. sonlarında kurulduğu sanılan barut fabrikası bilinen en eski fabrikadır. 1906 yılında ilk buharlı un fabrikası ve 1909'da Konya eşrafi tarafından "Eşrafi Şirket-i İktisadiye-i Milliye" adıyla komandit şirket olarak bir banka kurulmuştur. Bu şirket, 1911 yılında Konya İktisad-ı Milli Anonim Şirketi adını almıştır. 1920 yılına gelindiğinde 19 adet anonim şirket vardır. Bu yıllarda Konya'da sanayi alanında büyük atılımlar yapılmış ve Anadolu'da milli uyanışın merkezi olmuştur. 1925 yılına gelindiğinde 7 buharlı un fabrikası ve Meram Çayı üzerine kurulu 22 değirmen vardır. Konya'da un fabrikasından başka tesis olmadığı için şeker fabrikası kurulması için çalışılmış ve 1953 yılında ilk şeker fabrikası kurulmuştur.

1933 yılında uygulamaya konulan 1.Sanayi Planında Konya, sanayi şehri olarak düşünülmüş ve Ereğli Et Kombinası'nın kurulması kararlaştırılmıştır. 1950'li yıllar Konya'da yenileşme hareketlerinin başladığı ve sanayileşmede temellerin atıldığı yıllar olmuştur.

Ülkemizde 1960'lı yıllarda organize sanayi bölgeleri kurulmaya başlanmıştır. İlimizde I. Organize Sanayi Bölgesi 1967 yılında, II. Organize Sanayi Bölgesi 1976 yılında ve son olarak da III. Organize Sanayi Bölgesi 1995 yılında kurulmuştur. 1 Mayıs 2006 tarihi itibariyle II. ve III. Organize Sanayi Bölgeleri Konya Organize Sanayi Bölgesi (KOS) olarak birleştirilmiştir. IV. Organize Sanayi Bölgesi çalışmalarında ise gelinen son duruma göre, imar ve parselasyon çalışmaları tamamlanmış olup, İl Özel İdaresi tarafından onaylanmıştır. Tapu Sicil Müdürlüğünden tapusu çıkarılmıştır ve altyapıya ilişkin proje çalışmaları devam etmektedir.

Konya sanayisi, yapısı itibariyle diğer ülke illeri sanayilerinden farklı olarak aynı anda bir çok alanda faaliyet gösteren sektörleri içerisinde barındırmaktadır. Konya'daki gelişmiş sektörlerin başında, aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi otomotiv yan sanayi ve makine sanayi gelmektedir. Ziraat alet makineleri imalat sanayi, döküm sanayi, plastik boya ve kimya sanayi, inşaat malzemeleri sanayi, kağıt ve ambalaj sanayi, gıda ve ayakkabıcılık sektörü ilimizin diğer gelişmiş sektörleridir.

2008 yılı verilerine göre I.OSB'de 129, Konya Organize Sanayi Bölgesi'nde ise 313 ve Büsan Sanayinde 458 adet olmak üzere Organize Sanayi Bölgelerimizde toplam 900 firma faaliyet göstermektedir (Tablo 7).

TABLO 7. Organize Sanayi Bölgelerindeki Firmaların Sektörel Dağılımı (2009)

Sıra	Sektör	1.OSB	KOS	BÜSAN	TOPLAM
1	Otomotiv Yan Sanayi	22	57	66	145
2	Oto Dış Aksamı, Damper, Karasör Sanayi	-	8	-	8
3	Ziraat Alet Makineleri İmalat Sanayi	-	23	-	23
4	Makine ve Yedek Parça İmalat Sanayi	29	27	25	81
5	Döküm Sanayi	8	30	-	38
6	Kağıt ve Ambalaj Sanayi	-	15	7	26
7	Sondaj Boru ve Sulama Sistemleri	12	3	-	15
8	Plastik, Boya ve Kimya Sanayi	8	31	28	67
9	İnşaat Malzemeleri Sanayi	9	21	44	74
10	Deri ve Tekstil Ürünleri İmalat Sanayi	5	7	7	19
11	Değirmen Makineleri İmalat Sanayi	2	8	-	10
12	Demir Dışı Metaller (Alüminyum Sanayi)	3	15	29	47
13	Gıda Sanayi	2	13	38	53
14	Ağaç, Mobilya ve Orman Ürünleri	7	15	17	39
15	Diğer	42	36	197	275
	Toplam	129	313	458	900

Kaynak: 1-2-3.OSB Müdürlükleri

Organize Sanayi Bölgesi'nde yaklaşık olarak 3.500 kişi, 2. ve 3. Organize Sanayi Bölgesi'nde ise yaklaşık 15 bin kişi istihdam edilmektedir. Konya merkezde kurulu olan 60'ın üzerindeki küçük sanayi sitesinde ve ilçelerdeki küçük sanayi sitelerinde çalışan sayısı yaklaşık olarak 40.000'dir.

Ticaret Odası'na, Sanayi Odası'na, Ticaret Borsası'na ve Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği'ne toplam 162.320 faal üyenin kayıtlı bulunduğu ilimizde, 21.000 üye Ticaret Odası'na, 1.480 üye Sanayi Odası'na, 1.077 üye Ticaret Borsası'na ve 138.763 üye de Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği'ne kayıtlıdır.

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı verilerine göre; ülke çapında 2009 yılı Ocak-Eylül aylarını kapsayan dönemde verilen toplam yatırım teşvik belgesi sayısı 782'dir. 2008 yılında ise toplamda 2.065 idi (Tablo 8).

TABLO 8. Türkiye Geneline Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

YIL	Tarım	Madencilik	İmalat	Enerji	Hizmetler	Toplam
2006	84	114	1.449	48	1.092	2.787
2007	52	103	1.109	74	525	1.863
2008	62	128	1.270	109	496	2.065
2009*	31	68	405	60	218	782

Kaynak: TC.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

* 2009 yılı Ocak-Eylül ayı itibariyle

Aynı dönemde Konya'da verilen toplam yatırım teşvik belgesi sayısı ise 110'dur. Toplam yatırım tutarı 497 milyon 6 bin 503 TL, döviz kullanımını 192 milyon 916 bin dolar ve istihdam edilen kişi sayısı ise 3.416'dır. Sektörler itibariyle bakıldığında zaman ise en fazla yatırım teşviki verilen sektörler sırasıyla, 73 teşvik belgesi ile imalat sanayi, 32 teşvik belge sayısı ile hizmetler sektörü ve 5 teşvik sayısı ile madencilik sektörüdür.

Tablo 9. Konya İli Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı, Yatırım ve İstihdam Verileri*

Sektörler	Belge Sayısı	Top.Yatırım (TL)	Döviz (Bin Dolar)	İstihdam (Kişi)
Madencilik	5	33.019.352	19.527	303
İmalat	73	298.109.926	122.900	2.273
Hizmet	32	165.877.225	50.489	840
Toplam	110	497.006.503	192.916	3.416

Kaynak: TC. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

*2009 yılı Eylül ayı itibariyle

TABLO 10. Marka Başvuru ve Tescil Sayısı Türkiye Sıralaması (Ocak-Ekim 2009)

Sıra	İller	Marka Başvuru Sayısı	Sıra	İller	Marka Tescil Sayısı
1	İstanbul	24.151	1	İstanbul	18.322
2	Ankara	3.524	2	Ankara	2.890
3	İzmir	2.815	3	İzmir	1.954
4	Bursa	1.695	4	Bursa	1.296
5	Gaziantep	1.391	5	Antalya	1.081
6	Antalya	1.345	6	Konya	986
7	Konya	1.242	7	Gaziantep	875
8	Kocaeli	813	8	Kocaeli	739
9	Adana	756	9	Kayseri	589
10	Mersin	686	10	Adana	586
	Genel Toplam	47.146		Genel Toplam	35.108

Kaynak: TPE

Konya ili 2009 yılı Ocak-Ekim döneminde toplam marka başvuru sayısında 1.156 marka başvurusu ile 7. sırada yer alırken, 986 kabul edilen marka sayısı ile 6. sırada yerini almıştır.

Yıllık bazda bakıldığı zaman ise, Konya en fazla marka başvurusunu 2006 yılında yapmıştır. Bu yılda toplam marka başvuru sayısı 1.900'e ulaşarak rekor düzeye ulaşmıştır. 2007 yılında 1.146'ya düşse de 2008 yılında tekrar 1.621'e çıkarak yükselişe geçmiştir. Buna karşın onaylanan marka sayısında ise en fazla 2007 yılında olmuş ve 1.309 adet marka başvurusu kabul edilmiştir. (Tablo 10)

TABLO 11. Patent Başvuru ve Tescil Sayısı (Ocak-Ekim 2009)

Sıra	İller	Patent Başvuru Sayısı	Sıra	İller	Patent Tescil Sayısı
1	İstanbul	877	1	İstanbul	199
2	Ankara	250	2	Ankara	39
3	İzmir	144	3	Bursa	19
4	Bursa	139	4	İzmir	18
5	Konya	88	5	Manisa	17
6	Manisa	59	6	Kocaeli	10
7	Kocaeli	56	7	Adana	8
8	Antalya	28	8	Tekirdağ	8
9	Tekirdağ	28	9	Antalya	6
10	Adana	25	10	Denizli	4
	Genel Toplam	1.830		Genel Toplam	1.633

Kaynak: TPE

Konya ili 2009 yılı Ocak-Ekim döneminde toplam 88 patent başvurusu yaparken bunların ancak 3'ü kabul edilmiştir. Sıralamada ise başvuru sayısında 5. sırada yer alırken, tescil olan patent sıralamasında ise 14. sırada yerini almıştır. (Tablo 11)

4. DIŞ TİCARET

Uluslararası pazarlarda daha fazla söz sahibi olmayı hedefleri arasına koymuş olan Konya sanayisi ve ticaretinde faaliyet gösteren işletmeler bu anlamda sürekli değişim ve gelişme içerisinde olan uluslararası konjonktüre uyum sağlama yönünde geçmiş yıllara oranla daha isteklidirler. Bilindiği gibi ülkemizde birçok firma ihracatını, faaliyet gösterdiği il dışındaki illerde yer alan Gümrük Müdürlüklerinden yapmaktadır. Bu gerçek göz önüne alındığında ilimizin yıllık ihracat rakamının 1 milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye İhracatçılar Meclisi (TİM) verilerine göre ilimizin toplam ihracatı 2009 yılı Ocak-Kasım döneminde 671,8 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında ise bu rakam 887,6 milyon dolarda kalmıştı.

İlimizin toplam ithalatına bakıldığı zaman ise, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2008 yılında toplam 775,4 milyon dolar ithalat gerçekleşirken bu rakam 2009 yılı Ocak-Ekim döneminde 477,1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılının aynı döneminde ihracat yaptığı ülkelerin başında Irak gelmektedir. İhracatta önde gelen diğer ülkeler ise sırasıyla şöyledir: Suriye, Almanya, İran, Yunanistan, Mısır, ABD, Libya, Kazakistan ve Suudi Arabistan'dır. (Tablo 12)

TABLO 12. 2009* Yılında Konya Firmalarının İhracat Yaptığı İlk On Ülke (\$)

Sıra	Ülke	Toplam	Sıra	Ülke	Toplam
1	Irak	73.245.788	6	Mısır	26.854.012
2	Suriye	41.728.706	7	ABD	23.686.972
3	Almanya	36.143.162	8	Libya	22.581.151
4	İran	33.448.112	9	Kazakistan	20.167.492
5	Yunanistan	31.504.067	10	Suudi Arabistan	19.573.171

Kaynak: TİM

* 2009 yılı Kasım ayı itibarıyla

Konya ihracatının %51,9'unu makine aksam ve parçaları ve taşıt araçları ve yan sanayi oluşturmaktadır. 2009 yılı Kasım ayı verilerine göre makine sektörü 200 milyon dolarlık ihracat değeri ile ilk sırada yer alırken, otomotiv yan sanayi de 149 milyon dolarlık ihracat değeri ile ikinci sırada yer almaktadır. Tahıl ambarı Konya'nın hububat, bakliyat ürünleri ihracatı da 90 milyon dolar ile 3. sırada yerini almıştır.

TABLO 13. 2009* Yılında Konya'dan En Fazla İhraç Edilen İlk On Ürün (\$)

Sıra	Sektör	Tutar	Sıra	Sektör	Tutar
1	Makine ve Aksamları	200.140.412	6	Madencilik Ürünleri	20.730.112
2	Taşıt Araçları ve Yan Sanayi	149.147.193	7	Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	19.816.952
3	Hububat,Bakliyat,Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	90.670.175	8	Ağaç Mamulleri ve Orman Ürünleri	15.111.705
4	Demir ve Demir Dışı Metaller	66.667.404	9	Çimento ve Toprak Ürünleri	14.076.913
5	Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	47.761.217	10	Elektrik-Elektronik,Makine ve Bilişim	12.203.169

Kaynak: TİM

*2009 yılı Kasım ayı itibariyle

5. ENERJİ

MEDAŞ Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2004 yılında Konya ilinde elektrik abonesi sayısı 762 bin 469 iken 2008 yılında bu sayı 840 bin 595'e yükselmiştir. 2004 yılında toplam 2 milyar 4 milyon 431 bin 242 Kwh'lık elektrik enerjisi tüketilirken, 2008 yılı elektrik tüketimi 3 milyar 358 milyon 488 bin 53 Kwh olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılında abone başına tüketim 2 bin 628 Kwh ve kişi başına tüketim 859 Kwh iken, 2008 yılında abone başına tüketim 3 bin 920 Kwh ve kişi başına tüketim bin 714 Kwh olarak gerçekleşmiştir (Tablo 14).

2009 yılının 10 aylık toplamında gerçekleşen elektrik tüketim oranına bakıldığında; 2 milyar 630 milyon 525 bin 434 Kwh'lık elektrik tüketimi gerçekleştiğini görüyoruz. Aynı dönemde kişi başına tüketim Bin 335 Kwh'a tekabül etmektedir. Abone sayısı 883 bin 938 iken, abone başına tüketim ise 2 bin 975 Kwh'dir (Tablo 14).

TABLO 14. Konya İlinde Son Beş Yıllık Enerji Tüketimleri

Yıllar	Tüketimler (Kwh)	Abone Sayıları (Adet)	Kişi Başına Tüketim (Kwh)	Abone Başına Tüketim (Kwh)
2004	2.004.431.242	762.469	859	2.628
2005	2.444.363.560	782.864	1.030	3.122
2006	2.664.236.878	807.465	1.105	3.300
2007	3.058.379.103	829.356	1.561	3.687
2008	3.358.488.053	856.740	1.714	3.920
2008 (On Aylık)	2.573.065.373	848.675	1.306	3.031
2009 (On Aylık)	2.630.525.434	883.938	1.335	2.975

Kaynak: MEDAŞ Genel Müdürlüğü

Elektrik tüketimin sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, 2008 yılında Konya sanayinde elektrik tüketiminin 2007 yılına göre %1,1 oranında azalış göstererek 905 milyon 897 bin 372 kwh'a ulaştığı görülmektedir. 2009 yılı on ayı toplamında ise sanayide bir önceki yıla oranla %2,7 oranında artarak 719 milyon 597 bin 573 Kwh olarak gerçekleşmiştir.

Konya'da 2008 yılında tarımsal sulamada toplam elektrik tüketimi %21'lik artışla 772 milyon 801 bin 414 kwh olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı on aylık toplamı itibariyle tarımsal sulamada toplam elektrik tüketimi 566 milyon 716 bin 61 kwh olarak gerçekleşmiştir. Bir önceki yılın on aylık toplamına göre %5,1 oranında bir artışın gerçekleştiği görülmektedir (Tablo 15).

TABLO 15. Konya İli Elektrik Tüketimlerinin Sektörlere Göre Dağılımı

	2007 Kwh	2008 Kwh	2008 (10 Aylık)	2009 (10 Aylık)
Resmi	93.452.441	109.334.972	84.822.663	90.576.982
KİT	9.769.256	14.983.829	11.530.477	12.345.802
Sanayi	916.654.902	905.897.372	700.649.071	719.597.573
Ticaret	356.702.018	382.442.373	313.481.615	309.723.604
Meskenler	720.617.429	797.168.724	651.118.847	665.123.263
Şantiye	66.039.120	85.182.354	65.042.476	72.018.674
Tarımsal sulama	638.841.007	772.801.414	538.964.941	566.716.061
Hayır kurumu	25.428.403	21.859.386	17.524.929	18.247.249
Hayır kurumu	4.178.634	5.522.188	4.057.171	2.350.818
Genel aydınlatma	96.535.266	109.762.020	57.178.361	55.116.362
Köy içme suyu	46.175.981	48.404.382	41.898.041	38.531.935
Belediye	79.537.311	91.829.722	75.330.259	77.387.584
Diğer	4.447.337	13.299.316	11.118.658	2.789.527
Toplam	3.058.379.102	3.358.488.053	2.573.065.373	2.630.525.434

Kaynak: MEDAŞ Genel Müdürlüğü

Gaznet'in verilerine göre; Konya'da, 30 Eylül 2009 tarihi itibariyle mevcut doğalgaz abone sayısı konut ve ısınma amaçlı 64 bin 086 adet, Mal/hizmet üretim amaçlı 601 adet olmak üzere toplam 64 bin 687 adettir. Gaznet Şehir Doğal Gaz Dağıtım A.Ş. bu tarih itibariyle toplam 60 milyon Türk Lirası alt yapı yatırımı yapmıştır. 2009 yılında ilave 15 bin BBS (Bağımsız Bölüm Sayısı, mesken ve ticari kullanımlar için kabul edilen, farklı birimlerden oluşan daire ve dükkanlardan her biridir) adet abone sayısına ulaşılması ve toplamda 297.132 metre yeni hat yatırımı planlanması hedeflenmektedir.

6. İÇ PİYASALAR

İlimizin büyüyen ekonomisi için gösterge niteliği taşımakta olan vergi gelirlerinin son beş yıl itibariyle durumunu incelediğimizde; özellikle 2005 yılından bu yana tahakkuk tutarlarında yaşanan artışın onun kadar olmasa da tahsilat tutarında da yaşandığı gözlemlenmektedir.

Muhasebat Genel Müdürlüğü verilerine göre, ilimizde tahakkuk tutarı 2008 yılında 1 milyar 426 milyon 803 bin TL olarak gerçekleşmiştir. Tahsilat ise 1 milyar 74 milyon 265 bin TL olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı Eylül sonu itibariyle ise tahakkuk tutarı 1 milyar 283 milyon TL, tahsilat ise 870 milyon 536 bin TL'dir (Tablo 16).

Tahsilat oranında 2009 Eylül ayı itibariyle önceki seneye göre bir düşüş yaşanmıştır. 2007 yılında tahakkuk eden vergilerin %71,8'i tahsil edilirken, 2009 yılında bu oran %67,8'e gerilemiştir.

TABLO 16. Konya İlinin Vergi Gelir Durumu

Yıl	Tahakkuk (Bin TL)	Tahsilat (Bin TL)	Tah.Art. (%)	Tahs.Art. (%)
2002	416.228	343.584	47	49
2003	641.290	541.340	54	57
2004	632.721	527.958	-1	-2
2005	795.466	643.996	26	22
2006	1.067.793	863.426	34	34
2007	1.291.765	1.018.845	21	18
2008	1.426.803	1.074.265	10,4	5,4
2008 (Eylül)	1.166.398	819.512	16,7	14,1
2009 (Eylül)	1.283.000	870.536	9,9	6,2

Kaynak: T.C. Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü

TÜİK verilerine göre, 2009 yılı Ekim ayında ülkemizde 2003=100 Temel Yıllı Tüketici Fiyatları Endeksi'nde bir önceki aya göre %2,41, bir önceki yılın Aralık ayına göre %4,64, bir önceki yılın aynı ayına göre %5,08 ve on iki aylık ortalamalara göre %6,95 artış gerçekleşmiştir. Bir önceki yılın aynı ayına göre TÜFE'de en yüksek artış %8,39 ile giyim ve ayakkabı grubunda gerçekleşmiştir.

2009 yılı Ekim ayında ülkemizde 2003=100 Temel Yıllı Üretici Fiyat Endeksi'nde bir önceki aya göre %0,28, bir önceki yılın Aralık ayına göre %3,90, bir önceki yılın aynı ayına göre %0,19 ve on iki aylık ortalamalara göre %2,20 artış gerçekleşmiştir. Aylık değişim tarım sektöründe %1,13, sanayi sektöründe %0,10 olarak gerçekleşmiştir.

Konya Ticaret Odası verilerine göre, Konya ilinin 2009 yılı Kasım ayı başında alınan tüketici fiyatlarında bir önceki aya göre değişim oranı ise %1,29'dur. Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı ise %6,20'dir. Konya enflasyonunda aylık bazda en yüksek artış

3,36 ile gıda maddelerinde görülürken, en yüksek düşüş ise %-0,08 azalış ile çeşitli harcamalar grubunda görülmüştür.

7. BANKACILIK

Türkiye Bankalar Birliği verilerine göre 2008 yılında tüm Türkiye'nin toplam banka mevduatı 418 milyar 509 milyon 658 bin TL iken, Konya ilinin toplam banka mevduatı 4 milyar 91 milyon 402 bin TL'dir (Türkiye genelinde 11.sıradadır).

TABLO 17. Banka Mevduatları ve Banka Kredileri - 2008

	Banka Mevduatı (Bin TL)	Banka Kredisi (Bin TL)	Banka Sayısı (Adet)	Banka Şubesi (Adet)
Türkiye	418.509.658	287.732.741	49	8.737
Konya	4.091.402	4.051.601	21	166

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Ülkemizde kullanılan banka kredisi 2008 yılı verilerine göre 287 milyar 732 milyon 741 bin TL iken, ilimizde kullanılan toplam banka kredisi 4 milyar 51 milyon 601 bin TL'dir (Türkiye genelinde 10.sıradadır) (Tablo 17).

Türkiye genelinde 49 banka ve 8 bin 737 adet banka şubesi bulunurken, İlimizde ilçeler dahil 21 banka ve 166 banka şubesi bulunmaktadır. Konya ili için şube başına mevduat 24 milyon 646 bin TL olup Türkiye'de 35. sırada yer almaktadır. Şube başına kredi tutarı 24 milyon 407 bin TL olup Türkiye genelinde 27. sırada yer almaktadır. Konya şube başına kişi sayısı 11 bin 867 olup 50. sırada yer almaktadır. Kişi başına kredi miktarı 2 bin 56 TL olup Türkiye genelinde 39. sırada yer almaktadır.

2009 yılı Ekim ayında; 2008'in aynı ayına göre kurulan şirket ve kooperatif sayısı yüzde 24,4 artarak 3.026'dan 3.764'e yükselmiştir. Bu ayda yeni kurulan 3.764 şirketin; 1.350'si İstanbul, 425'i Ankara, 242'si İzmir ve 1.747'si diğer illerde bulunmaktadır.

2009 yılı Ekim ayında kurulan toplam 3.764 şirket ve kooperatifin % 94'ü (3.539) limited şirket, % 3,8'i (144) anonim şirket ve % 2,2'si (81) kooperatiftir.

TABLO 18. Şirket, Kooperatif ve Ticaret Ünvanlı İşyerlerinin Bir Önceki Yıl Aynı Dönemine Göre Değişimi

	Ekim			Ocak-Ekim		
	2008	2009	Değişim (%)	2008	2009	Değişim (%)
Şirket, kooperatif ve ticaret unvanları						
Şirketler ve kooperatifler						
Kurulan	3.026	3.764	24,4	43.239	36.769	-15
Kapanan	568	793	39,6	7.748	8.196	5,8

Ticaret unvan işyerleri						
Kurulan	2.994	3.489	16,5	40.707	36.321	-10,8
Kapanan*	1.930	1.602	-17	33.347	28.841	-13,5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

* Ticaret Sicili Tüzüğü'nün 41. maddesine istinaden re'sen silinen işyerlerini de kapsamaktadır. 2009 yılı Ekim ayında 199, Ocak-Ekim döneminde 10.195 ticaret unvanlı işyeri re'sen kapatılmıştır.

T.C. Merkez Bankası verilerine göre 2009 yılı Eylül sonu itibariyle tüm Türkiye'de protesto edilen senet sayısı 893 bin 452 adettir. Türkiye genelinde protesto edilen senetlerin toplam tutarı ise 5 milyar 675 milyon 46 bin 754 TL'dir. (Tablo 19).

TABLO 19. Türkiye ve Konya'da Protesto Edilen Senet Sayısı ve Tutarı

(Ocak-Eylül 2009)

	Türkiye		Konya	
	Protesto Edilen Senet Sayısı	Protesto Edilen Senet Tutarı TL	Protesto Edilen Senet Sayısı	Protesto Edilen Senet Tutarı TL
Ocak	104.672	718.686.166	4.875	27.681.511
Şubat	95.539	592.497.022	3.765	18.375.601
Mart	99.027	613.806.606	3.983	17.827.233
Nisan	98.612	585.108.190	3.962	17.486.336
Mayıs	96.391	586.619.175	4.127	18.053.221
Haziran	97.301	624.005.507	3.887	17.085.457
Temmuz	104.992	701.334.554	4.370	20.188.600
Ağustos	97.646	615.690.696	4.551	22.618.950
Eylül	99.272	637.298.838	4.361	19.955.640
TOPLAM	893.452	5.675.046.754	37.881	179.272.579

Kaynak: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

İlimizde aynı dönem itibariyle protesto edilen senet sayısı 37 bin 881 iken, bu senetlerin toplam tutarı ise 179 milyon 272 bin 579 TL'dir. Konya'da protesto edilen senet sayısı Türkiye genelinde protesto edilen senetlerin % 4,2'sini oluşturmaktadır. Protesto edilen senet tutarı ise Türkiye genelinde protesto edilen senet tutarının % 3,1'ine tekabül etmektedir (Tablo 20). Konya tüm iller içerisinde ise hem adet bazında hem de tutar bazında 6. sırada yerini almıştır.

TABLO 20. Protestolu senetler adet ve miktar bazında iller sıralaması (000 TL)

Sıra	İller	Adet Bazında	Sıra	İller	Tutar Bazında
1	İstanbul	189.757	1	İstanbul	1.571.584.944
2	Ankara	109.391	2	Ankara	720.636.163
3	İzmir	59.966	3	İzmir	359.045.717
4	Bursa	44.727	4	Antalya	304.594.306
5	Antalya	42.748	5	Bursa	285.313.707
6	Konya	37.881	6	Konya	179.272.549
7	Muğla	19.706	7	Muğla	142.133.031
8	Kocaeli	19.472	8	Kocaeli	130.879.148
9	Adana	17.254	9	Adana	111.334.358
10	Balıkesir	16.810	10	Mersin	99.968.075
	Genel Toplam	1.215.621		Genel Toplam	5.855.077.724

Kaynak: TCMB

8. SAĞLIK

Konya'da toplam 36 hastane mevcuttur. Bunun 11 tanesi özel hastane, 3 tanesi üniversite ve 22'si Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerdir. Konya ilindeki devlet hastanelerinin toplam yatak sayısı 3.431, üniversite hastanelerinin yatak sayısı 2.198 ve özel hastanelerin yatak sayısı 539'dur (Tablo 21).

TABLO 21. Konya'da Bulunan Hastane ve Yatak Sayısı

Hastane Sayısı	36
- Özel Hastane	11
- Üniversite Hastanesi	3
- Sağlık Bakanlığı'na Bağlı Hastaneler	22
Devlet Hastanelerinin Yatak Sayısı	3.431
Üniversite Hastanelerinin Yatak Sayısı	2.198
Özel Hastanelerin Yatak Sayısı	539

Kaynak: İl Sağlık Müdürlüğü

Konya İli Sağlık Müdürlüğü'nde çalışan toplam personel sayısı 26 Ekim 2009 tarihi itibarıyla toplam 6 bin 890'dır. Bunlardan 613'ü uzman doktor, 1.789'u hemşire, 1.292'si ebe, 160'ı dış tabibidir. Özel hastane ve diyaliz merkezlerinde çalışan personel sayısı 1.121 kişidir. Konya ilinde bir Sağlık Ocağına düşen ortalama nüfus 8 bin 987'dir.

2009 yılı sağlık yatırım programında yer alan projelerden Akıl ve Ruh Hastalığı Hastanesi, Beyhekim Devlet Hastanesinin inşaatları bitmiş olup Beyhekim Hastanesinde hasta kabulüne başlanmıştır. Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezi ve Onkoloji Hastanesi inşaatının 2010 yılında bitirilmesi planlanırken şu an için bu inşaat %50 oranında tamamlanmıştır.

2009 yılında Karapınar Devlet Hastanesi, Meram Lalebahçe ve Meram Ö.Çalığıuşu Sağlık ocakları ihale aşamasında iken, Selçuklu Merkez Sağlık Ocağı ve Beyşehir Çukurağıl Sağlık Evi proje aşamasına gelmiştir.

2010 yılında ise öncelikle 2009 yatırımlarının bitirilmesi hedeflenmekte olup 5 ilçeye yeni sağlık ocağı yapılması planlanmaktadır. Ayrıca, Numune Hastanesinde 400 yataklı bir yeni hastane inşaatına başlanması 2010 yılı hedefleri arasındadır.

9. TURİZM

Konya’da, Anadolu Selçuklu devletine başkentlik yapması nedeniyle çok sayıda İslam eseri bulunmaktadır. Selçukludan kalma han, kervansaray, cami, medrese ve kümbetlerle yasayan bir tarihin sahibi olan kent, bugün de dünyaca ünlü düşünce adamı Mevlana’nın “kim olursan ol gel” çağrısına cevap verenlerin uğrak yeridir. İlimiz Antalya-Kapadokya-Pamukkale üçgeninde bulunması, geniş anlamda İstanbul, İzmir ve Antalya çıkışlı kültür turlarının ana tur güzergahında bulunması ve kültür değerlerinin çokluğu ve çeşitliliği nedeniyle önemli bir turizm potansiyeline sahiptir. Ayrıca, Konya büyük bir alternatif turizm potansiyeline de sahiptir. Sadece inanç-kültür turizmi açısından değil, doğa turizmi, mağara turizmi, sağlık turizmi gelişebilecek turizm alanları olarak göze çarpmaktadır.

Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü’nün verilerine göre ilimizde turistik işletme belgesine sahip 20 otel vardır. Bunların 2’si beş yıldızlı, 5’i dört yıldızlı, 7’si üç yıldızlı ve 3’ü iki yıldızlı ve 1 tanesi tek yıldızlı ve 1 tanesi de özel belgelidir. Bu otellerin toplam oda sayısı bin 553, toplam yatak sayısı 3 bin 203’dür. İlimizde turizm belgesine sahip 21 adet restoran bulunmaktadır. Ayrıca 9’u otel, 1’i restoran olmak üzere 10 adet yatırım belgeli tesis vardır. Ayrıca, 67’si A Grubu, 13’ü B Grubu ve 1 tanesi C grubu olmak üzere toplamda 81 adet seyahat acentesi bulunmaktadır.

Konya Müzelerinin toplam ziyaretçi sayısı 2007 yılında 1 milyon 653 bin 289 kişi iken bu sayı 2008 yılında 1 milyon 717 bin 942 kişiye yükselmiştir. 2009 yılı Eylül sonu verilerine göre toplam ziyaretçi sayısı 1 milyon 155 bin 249’dur. Bunlardan 979 bin 275’i Mevlana Müzesi ziyaretinde bulunmuştur. Ziyaretçilerin 912 bin 160’ı yerli, 216 bin 493’ü ise yabancısıdır. 2009 Eylül ayı itibariyle elde edilen toplam gelir önceki yıla göre %33 oranında azalış göstererek 1 milyon 437 bin 148 TL olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılı Eylül ayı itibariyle gelen yolcu sayısına bakıldığı zaman Konya Havaalanından en fazla giriş yapan ülke 3.404 yolcu sayısı ile Danimarka’dır. Ardından 614 giren yolcu sayısı ile Hollanda yer alırken, üçüncü sırada 283 yolcu sayısı ile ABD gelmektedir.

10. ULAŞIM

İlimizde kullanılan motorlu taşıt sayısına bakıldığında, 2009 yılı Ağustos ayı itibariyle toplam 450 bin 520 adet motorlu kara taşıtı bulunduğu görülmektedir.

TABLO 22. Konya Motorlu Araç Sayısı

	Türkiye	Konya	Oran (%)
Otomobil	6.995.474	192.165	2,7
Minibüs	383.577	9.311	2,4
Otobüs	200.070	4.019	2
Kamyonet	2.160.087	60.309	2,7
Kamyon	735.955	33.218	4,5
Motosiklet	2.273.435	89.012	3,9
Özel Amaçlı Taşıtlar	33.795	1.021	3
Traktör	1.361.598	61.465	4,5
Toplam	14.143.991	450.520	3,1

Kaynak: TÜİK *2009 yılı Ağustos ayı itibariyle

Tabloda da görüldüğü üzere ilimizin araç sayısı ülkemizdeki araç sayısının %3,1'ini oluşturmaktadır. En fazla ağırlığı, ülke geneline kıyasla oransal olarak sırasıyla %4,5 ile traktör ve % 3.9 ile motosiklet almaktadır. Rakamsal olarak bir sıralama yapılacak olursa, 192 bin 165 adet ile otomobil birinci sırayı alırken, 89 bin 12 adet ile motosiklet ikinci; 61 bin 465 adet ile traktör üçüncü sırada yer almaktadır.

11. EĞİTİM

İlimizde 1 üniversite ve buna bağlı 16 fakülte, 26 meslek yüksek okulu, 1 Yabancı Diller Yüksekokulu, 2 Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, 3 Sağlık Yüksekokulu, 1 devlet konservatuvarı, 4 enstitü, 15 araştırma uygulama merkezi ve 90.000'i bulan öğrenci vardır.

Okul öncesi eğitim veren okul ve kurum sayısı 41 olup, ilköğretimde 949 okul, 119 genel lise, 97 meslek lisesi, 40 eğitim merkezi, 285 dersane ve kurs bulunmaktadır. İlimizde görev yapan personel sayısı devlet okullarında 18 bin 265, özel okullarda 4 bin 86 olmak üzere toplamda 22 bin 351'dir (Tablo 23).

TABLO 23. Konya'da Eğitim Veren Okul/Kurum Bilgileri (2009)

Okul/Kurum	Okul/ Kurum Sayısı	Personel Sayısı	Okul/Kurum	Okul/ Kurum Sayısı	Personel Sayısı
Okul Öncesi	31	18.265	Okul öncesi	10	18
İlköğretim	924		İlköğretim	25	660
Genel Ortaöğretim	103		Genel Ortaöğretim	16	424
Mesleki Ortaöğretim	97		Dershaneler	102	1.368
Meslek Eğitim Merkezi	31		Muhtelif Kurslar	37	133
Halk Eğitim Merkezi	9		Rehabilitasyon Merkezi	56	465
			MTSK	90	1.018

Kaynak: İl Milli Eğitim Müdürlüğü

V. KONYA İLİNİN ÖNCELİKLİ PROJELERİ VE ÖNERİLERİMİZ

1. TARIMSAL SANAYİ VE KOP PROJESİ

Konya tarıma dayalı sanayi, bitkisel ve hayvansal üretim merkezidir. Tarım ve hayvancılık sektörü Konya ilinde, taşıdığı yüksek potansiyel itibariyle Türkiye için büyük önem arz etmektedir.

Eski çağlardan bugüne kadar medeniyetlerin merkezleri su havzalarına yakın bölgelerde kurulmuştur. Ancak dünya nüfusunun hızla artması nedeni ile mevcut kaynaklar, yükselen talebi karşılayamaz hale gelmektedir. Bu da suyun hayati öneminin ne kadar arttığını ve stratejik bir değer haline geldiğinin çok önemli bir göstergesidir.

GAP'tan sonra Türkiye'nin en önemli sulama projesi Konya Ovalarını Sulama Projesidir. Konya Ovası Sulama Projesi (KOP) Türkiye'de ihale yolu ile yapılmış ilk projedir. KOP Projesi 1908-1913 yıllarına dayanmaktadır.

Konya Ovaları Sulama Projeleri, Konya ve Karaman illerinde yer alan 9 adedi büyük su projesi, 1 adedi Göksu Havzası Enerji Projesi, 1 adedi İçme suyu projeleri ve diğerleri de müstakil küçük yer altı ve yerüstü suyu sulamaları olmak üzere 12 adet su tedarik, dağıtım ve iletim proje paketinin genel adıdır.

KOP kapsamında yer alan projeler şunlardır:

- 1. Konya - Çumra Projesi (336.766 ha)**
- 2. Ereğli Projesi (42.225 ha)**
- 3. Ilgın Projesi (17.639 ha)**
- 4. Karaman Projesi (24.700 ha)**
- 5. Ayrancı Projesi (5.438ha)**
- 6. Yunak - Akgöl Projesi (24.520 ha)**
- 7. Sarayönü – Beşgözler Projesi (5.630 ha)**
- 8. Akşehir – Eber Projesi (9.500 ha)**
- 9. Beyşehir – Damlapınar Projesi (1.020 ha)**
- 10. Küçük Su Projeleri (181.958 ha)**
- 11. Konya ve Karaman Kenti İçme Suyu Projesi (37,8+22,1 = 59,9 hm³)**
- 12. Göksu Havzası Enerji Projeleri (147,5 GWh/yıl)**

TABLO 1. KOP Kapsamındaki (Konya-Karaman) Projelerin Son Durumu

Sıra	Niteliksel Durum	Alan (Ha)
1	İşletmeye Açılan Projeler	354.027
2	İnşaatı Devam Eden Projeler	6.610
3	Yatırım Programına Teklif Edilmiş Olan Projeler	34.458
4	Planlaması Tamamlanan Projeler	234.961
5	Kesin Projesi Tamamlananlar	-
6	Planlama Aşamasında Olanlar	24.520
TOPLAM		654.576

Kaynak: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü IV.Bölge Müdürlüğü

Konya Ovası Projeler Demeti ile bugüne kadar yapılan yatırımlarla 356.177 hektar alan suya kavuşturulmuş olup, bu miktarın toplam 654.576 hektara çıkarılması planlanmaktadır.

Mavi Tünel Projesi

Konya Kapalı Havzası'nda su kaynaklarının yetersiz olması nedeniyle, komşu havzalardan yeni su kaynakları temin etmeye yönelik olarak geliştirilen projelerden birisi olan KOP kapsamında bulunan 12 adet proje demetinden en büyüğü Konya – Çumra Projesidir. 3 merhaleden oluşan Konya – Çumra Projesinin de en büyük ve en önemli kısmını “Konya – Çumra III. Merhale Projesi” teşkil etmektedir.

Konya – Çumra III. Merhale Projesi “Bozkır, Bağbaşı ve Afşar Barajları, Mavi Tünel ve Hidro Elektrik Santrali (HES) olmak üzere üç ana alt projeden oluşmaktadır.

Mavi Tünel Projesi, Göksu'nun güneye akan suyunu, tersine kuzeye çevirip, Konya Ovası'nı sulayacak büyük bir tarımsal sulama projesidir. Projeye Yukarı Göksu Havzası'nda Bağbaşı, Bozkır ve Avşar Barajları'nda toplanacak suyun Çumra ve Karaman Ovalarına aktarılması planlanmaktadır. Mavi Tünel Projesi 17 km uzunluğunda, 4 m çapında, 400 milyon dolarlık maliyeti olan bir projedir.

Proje ile Akdeniz'e boşalan Yukarı Göksu Havzası'nın sularından 414,13 hm³ünün yapılacak olan 3 adet baraj ve 17 km'lik tünel (Mavi Tünel) vasıtasıyla Konya Kapalı Havzası'na aktarılması amaçlanmaktadır. **Projenin tamamlanmasıyla, 223 bin 410 ha alanın sulamasının sağlanmasının yanı sıra, yıllık 147.050 GWh enerji üretimi gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.**

Konya Ovası sınırları içerisinde irili ufaklı birçok akarsu bulunmaktadır. Küçük akarsuların çoğundan sulama amaçlı faydalanılırken en büyük debiye sahip olan Göksu Nehri'nden sulama amaçlı yararlanılamamıştır. Oysa Göksu Nehri'nin debisi Konya'da sulamada kullanılan akarsuların tamamının debisinden yüzde 50 daha fazladır. Bu nedenle Göksu nehrinin proje için önemi büyüktür.

İhalesi tamamlanmış olan Bağbaşı Barajı ve Mavi Tünel projesi ile yıllık ortalama çevrilecek su miktarı 160-180 hm³'tür. Bu miktar Çumra ovasının su ihtiyacının karşılanması ve yer altı sularının beslenimi için kullanılacaktır. Projenin 2009 yılı ödeneği 51.469.000 TL olup, fiziki gerçekleşme %30'dur.

Konya, Göksu nehrinden denize akan 414 milyon m³ suyun Konya Ovası'na akıtılması durumunda, tarımı sınırlayan karasal iklimde kısmi değişimlerin olması söz konusudur. Mavi Tünel Projesi hayata geçirildiği takdirde tarımı sınırlayan karasal iklimin yerini ılıman kuşağa bırakacağı öngörülmektedir.

Konya Ovaları Sulama Projesi ile birlikte;

- Tarım ve tarıma dayalı endüstride büyük bir ekonomik potansiyel oluşacaktır. KOP'un gerçekleşmesi bölgesel ve sektörel kalkınmayı sağlayacak, bölgelerarası dengesizlikleri azaltacaktır.
- **Projenin tamamlanmasıyla birlikte;** hububat, şeker pancarı, meyve, sebze, yem bitkileri ve haşhaş yetiştiriciliğinde **daha yüksek düzeyde verim alınması sağlanacaktır.** Bu gelişmelerle birlikte **üretimi yapılamayan ürünler de yetiştirilebilecek** ve pek çok **yeni sektörel fırsatlar doğacaktır.** Ürün çeşitliliğinin artmasının bir sonucu olarak sanayinin hammadde ihtiyacını karşılayacak ürünler yetiştirilmiş olacaktır.
- Farklı ürünler yetiştirilmesi yanında artan ürün miktarı, bunları yerinde işleyen entegre tarım tesisleri ve tarım sanayisi ihtiyacını beraberinde getirecektir. Bunun sonucu olarak **bölge, sanayi şehri konumuna gelecek ve yeni istihdam alanları oluşacaktır.** Üretim ile birlikte ihracat kapasitesi artacak ve ülkemize döviz girdisi sağlanacaktır. Bu sayede Konya Ovası'nın **her yıl milli ekonomiye 1 milyar dolarlık katkı** sağlayacağı planlanmaktadır.
- Projeyle birlikte yılda 100 GWh enerji üretilebilecektir. Ürün yelpazesi içinde %80-90 olan hububat, %20'lere düşecek, yerini daha yüksek gelir elde edilecek sanayi ürünlerine bırakacaktır.
- Ekonomik değeri daha yüksek olan, yem, yağ bitkileri, bakliyat, sebze ve meyve ile organik ürünlerin üretimi yapılabilecektir. Böylece **organik tarımda Konya önemli bir yere sahip olacaktır.** Organik ürünlerin yaklaşık %80'inin ihraç amaçlı üretileceği düşünülürse hem ülke hem de ilimiz ekonomisine çok büyük katkı sağlanacaktır.
- Diğer taraftan projenin hayata geçirilmesi ile **dondurulmuş ve kurutulmuş gıda sektörü daha da önemli bir sektör olarak öne çıkacaktır.**
- Yaşanacak iklim değişikliği ile birlikte bitki örtüsünde meydana gelecek değişiklikler nedeniyle **hayvancılık gelişecek ve hayvansal ürünlerde kalite, fiyat ve miktar olarak yüksek standartlar yakalanabilecektir.**

- Proje ile Konya Ovası'nın yüzde 70'ini sulanabilir hale getirecek ve bölgede su sıkıntısı çekilmeyecektir.
- Son olarak KOP projesinin tamamı devreye girdiği takdirde 3 yılda kendini finanse edeceği öngörülmektedir.

Küresel kuraklık tehdidi ile birlikte, tarımda ve Konya'nın gelişiminde sulama son derece önemli bir yer teşkil etmektedir. Konya Ovası Sulama Projesi tamamlanamadığı için bugün ovada tarımsal üretim ve doğal hayat tehdit altındadır.

Devlet Su İşleri IV. Bölge Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre 2010 yılında, büyüksu işleri kapsamında; 8 adet proje inşaatına devam edilecek, 1 adedinin (Bozkır barajı inşaatı) ihalesi yapılacaktır. Küçük su işleri kapsamında ise 6 adet gölet ve sulaması işine devam edilecektir.

Hükümet Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP), Doğu Anadolu Projesi (DAP) ve Konya Ovası Projesi başta olmak üzere öncelikli bölgesel ekonomik kalkınma ve sosyal gelişme projelerinin hızlandırılması için bir genelge yayımlanmıştır. Hükümetin **GAP eylem planında**, Konya Ovası Sulama Projesi de yer almakta ve projelerin tamamlanması temel hedeflerden birisi olarak açıklanmaktadır.

Konya'da yerel yönetim, sivil toplum örgütleri ve Selçuk Üniversitesi uzun zamandan beri Konya Ovası'nı kuraklığın etkisinden kurtarmak, tarımsal üretimi sürdürmek ve tarımsal sanayinin gelişmesini sağlamak için ciddi çaba göstermektedir. Konya Ovası Sulama Projesi'nin bir an önce tamamlanması için kamuoyu oluşturmaya çalışılmakta ve projenin tamamlanması talebi sık sık gündeme getirilmektedir. **Ancak ilimiz için son derece önemli olan bu projenin tamamlanamamasının en önemli nedeni bugüne kadar projeye yeterli kaynak ayrılmamış olmasıdır.**

Konya Sulama Projesi İle İlgili Bizim Önerilerimiz Şu Şekildedir:

- **KOP Projesinin idaresi amacıyla Orta Anadolu Kalkınma İdaresi Kurulmalı,**
- **KOP Eylem Planı Hazırlanmalı,**
- **Konya proje bölgesi incelenerek ve araştırmalar yapılarak, dile getirilen taleplerin de dikkate alınması ile birlikte ilgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla değerlendirme yapılmalı,**
- **Konya Ovaları Sulama Projelerinin hızlandırılması için takvim belirlenmeli,**
- KOP için 2010 yılı bütçe hazırlıklarında yeterli ödenek tahsis edilmeli ve ihtiyaç duyulması halinde yedek ödenek tertiplerinden ilave kaynak tahsisi yapılmalı,
- Mavi Tünel tamamlanması ile birlikte, suyun verimli ve bilinçli kullanılması için ovadaki üretim şimdiden planlanmalıdır.

Ticarette KOBİ Başkenti olan Konya için hazırlanacak KOP eylem planı ile kuraklığın azaltılması, ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi, sosyal gelişmenin sağlanması, alt yapının geliştirilmesi için öngörülen faaliyetlerin gerçekleştirilmesiyle birlikte ilimiz sanayisi ve tarımı daha iyi bir noktaya gelecektir.

KOP'un desteklenmesi ile birlikte, ülkemizin tahıl ambarı olan Konya Ovası, yapılacak stratejik planlarla dünyaya açılacak ve hem Türkiye'nin, hem de dünyanın muhtemel gıda krizinden kurtulmasını sağlayabilecek kapasiteye ulaşacaktır. **Projenin sulama ayağının tamamlanmasıyla birlikte Konya ve Karaman gıda sanayinde önemli birer merkez haline gelebilecektir.**

2. ULAŞIM İLE İLGİLİ PROJELER

İlimiz İç Anadolu Bölgesinin ortasında diğer bütün illeri birbirine bağlayan önemli bir geçiş güzergahıdır. Bu nedenle Konya'yı **lojistik üst** haline getirilebilecek çalışmalar yapılmalıdır. Bu çerçevede Konya'da gerek karayolu ulaşımı gerekse demiryolu ulaşımına ilişkin çeşitli projeler yürütülmektedir. Bunlar şu şekildedir:

2.1. Karayolu Ulaşımı

2.1.1. Double Yolların Tamamlanması

Konya ile çevre iller arasındaki yolların genişletilmesi, çift şeritli hale getirilmesi hem bölgemiz hem de ülkenin geneli açısından çok büyük faydalar sağlayacaktır. Konya-Ankara, Konya-Adana, Konya-Afyon, Konya-Antalya ve Konya-Mersin arasında double yol çalışmalarına bir an önce başlanması, başlanmış olanların ise bir an önce tamamlanması gerekmektedir. Ayrıca **Konya'yı ilçelerine bağlayan yollar ile köy yollarında da iyileştirilmelerin yapılması zaruridir.**

Karayolları tarafından Konya ilinde yapımı programlanan 873 Km Bölünmüş Yolun 2009 yılı başına kadar 579 (%66,3) km'si tamamlanmış ve trafiğe açılmıştır. 2009 yılında 20 Ekim itibariyle yapılan çalışmalarda 72 km (%8,2) daha yol tamamlanmış olup, Konya ilinde bölünmüş yol toplamı 651 km'ye (%74,5) ulaşmıştır. Geri kalan 222 km'lik yolun 166 km'lik kesiminde bölünmüş yol çalışmaları devam etmektedir.

Konya ilinde 2009 yılında 20 Ekim itibariyle trafiğe açılan bölünmüş yollar:

Konya-Aksaray Yolu	: 42,5 km
Konya-Akşehir Yolu	: 12 km
Konya-Ereğli Yolu	: 11,3 km
Beyşehir-Derebucak Yolu	: 4,8 km
Kadınhanı Çevre Yolu	:1 km

Karayolları 3. Bölge Müdürlüğü'nden alınan bilgilere göre, 2009 yılında Konya-Karaman yolunun tamamının bölünmüş yol olarak trafiğe açılması için 6,5 milyon TL ek ödeneye, Konya-Akşehir yolunun bitirilmesi için 10 milyon TL ek ödeneye, Konya-Ereğli-Ulukışla ayrımı yolunun trafiğe açılması için 8 milyon TL ek ödeneye, Konya-Aksaray yolunun tamamlanması için 12,7 milyon TL ek ödeneye ve Konya-Seydişehir yolunun tamamlanması için ise 90 milyon TL ek ödeneye ihtiyacı olduğunu göstermektedir.

Acil Eylem Planı kapsamında yapımı süren ve Konya ilini komşu illere bağlayan bölünmüş yol çalışmalarına 2010 yılında da devam edilecektir. Bununla birlikte; 1. derecede öneme haiz Konya-Beyşehir yolu, Belören-Hadim yolu, Akşehir (Yalvaç-Şarkikaraağaç) Ayrım Yolu, Beyşehir-Derebucak-13. Bölge Hududu Yolu ve Akşehir-Yunak-Polatlı yollarının iyileştirilmesine yönelik yapım ve onarım çalışmalarına ödenekler doğrultusunda devam edilecektir.

Ticari ivmeyi artıracak olan Konya-Kulu makasındaki Bala Yolunun açılması gerekmektedir. bu yolun açılmasıyla birlikte Kırıkkale yolu açılacak, bu da Konya'nın Karadeniz'e ulaşımını kolaylaştıracaktır.

2.1.2. Mevcut Yolların Rehabilite Edilmesi

Ereğli Makası-Pozantı Yolunun Rehabilite Edilmesi: Konya-Adana yolu ülkemizde en fazla kullanılan karayollarından birisidir. Konya, Isparta, İzmir ve bölgedeki tüm şehirlerimiz Adana ve ötesi için karayolu taşımacılığında bu yolu kullanmaktadır. Bu yolun Adana'dan Pozantı'ya kadar olan bölümü otoban olmakla birlikte, Pozantı'dan Ereğli'ye kadar bölümü ise dar tek yol şeklindedir. İki şeritli gidiş ve geliş olarak kullanılan yol çok fazla kullanıldığı için araçlar için kaza riski taşımaktadır. Bu nedenle yolun Ereğli'ye kadar bölümü acilen rehabilite edilmeli ve Konya Adana yolu sağlıklı seyahat edilebilecek duruma getirilmelidir.

2.1.3. Yeni Çevre Yolu Yapımı

Mevcut çevre yolunun meskun mahal içinde kalması etkinliğini kaybetmesine neden olmuştur. Bu nedenle **nazım imar planı çerçevesinde 129 km.lik Konya dış çevre yolunun yapımı hususu bir an önce yatırım programına dahil edilmelidir. Yeni çevre yolu ulaşım bakımından şehir geçişinde güvenli ve hızlı trafik akışını sağlamak için de gereklidir.**

2.2. Demiryolu Ulaşımı

2.2.1. Hızlı Tren Projesi

Son yıllarda hızlı tren konusunda büyük atılım gerçekleştiren Türkiye, bu konuda birçok projeyi hayata geçirmeye devam etmektedir. Hızlı tren konusunda dünyada ilk 8 ülke arasında yer almayı hedefleyen ve son 3 yılda demiryolu konusunda önemli adımlar

atan Türkiye'de, bu alanda önümüzdeki 12 yılda yaklaşık 20 milyar dolarlık yatırım planlanmaktadır. Özellikle şehir içi ve şehirlerarası trafikte yaşanan sorunlar, çevre kirliliğinin giderek artması, akaryakıt fiyatlarının giderek yükselmesi gibi nedenler hızlı treni oldukça cazip hale getirmektedir.

Bir kent için tek başına bile “gelişme ve ilerleme” anlamına gelen hızlı trenin Konya’ya çok şey katacağına inanmaktayız.

Cumhuriyetin ilk yıllarında demir ağlarla örülen Anadolu'da, 50 yıla yakın zamandır ciddi yatırım olmaması nedeniyle demiryolu uzunluğumuz 8 bin 500 kilometrede kaldı. Bu rakam ABD'de 212 bin, Rusya'da 95 bin, Almanya'da 44 bin kilometreye ulaşmaktadır. Bu yüzden **demiryolu konusunda yapılacak yatırımlarda zaman kaybedilmemesi gerekmektedir.**

2009 yılı yatırım programında yer alan Ankara-Konya hızlı tren projesinin altyapı (265.325 bin TL), üstyapı (540 milyon TL) ve 6 adet hızlı tren seti (197 milyon TL) olmak üzere 3 alt projesi bulunmaktadır. Hattın toplam uzunluğu 306 km olup, 94 km.lik kesimi olan Ankara Polatlı arası Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesi kapsamındadır. Ankara-Konya Hızlı Tren hattı tamamlandığında Hızlı trenler saatte 250 km hız yapabilecektir.

TCDD Genel Müdürlüğü'nden elde edilen verilere göre Ankara-Konya hızlı tren Projesinin yapımı iki kesimden (1. kesim Polatlı-Örnekköy-100 km, 2. kesim Örnekköy-Konya-112 km) arasını kapsamaktadır. Projenin altyapı inşaat işleri tamamlanmak üzere olup, üstyapı inşaat işleri ise devam etmektedir. **Ankara-Konya Hızlı Tren Projesinin bahsi geçen şekilde 2010 yılında, Konya-İstanbul Hızlı Tren Projesinin ise 2011 yılında tamamlanmasını sağlamak üzere çalışmalara hız verilmelidir.**

Ankara –Konya hızlı demiryolu hattı, halen yapımı devam etmekte olan Ankara-İstanbul hızlı tren hattı ile Polatlı'dan sonra irtibatlı olduğundan, söz konusu projenin bir an önce tamamlanması Konya-İstanbul arasında da kesintisiz hızlı tren seferlerine başlanılması için büyük öneme sahiptir.

Kamu-özel sektör ortaklığı modeli ile hayata geçirilmesi düşünüldüğü tarafımıza bildirilen hızlı tren garının yapımı konusunda, 2009 sonu ve 2010 yılı içinde büyük oranda mesafe kat etmemiz gerekiyor. **Bölge için mal ve insan naklinde büyük önem taşıyan bu hattın gerekli ödenekler tahsis edilerek bir an önce faaliyete geçmesi sağlanmalıdır.**

Konya-Mersin Hızlı Tren çalışmaları Başlatılmalıdır: Konya'nın Mersin Limanı'na ve Suriye'ye olan ulaşım süresini kısaltacak olan Konya-Mersin hızlı tren çalışmaları başlatılmalıdır.

Ayrıca Konya-Manavgat-Antalya, Konya-Adana ve Konya-İzmir arası hızlı tren çalışmalarının da bir an önce başlatılması gerekmektedir.

2.2.2. Mevcut Demiryolu Hatlarının Rehabilite Edilmesi

Konya-Mersin Arası Demiryolu Hattı Rehabilite Edilmeli: Mersin Limanı ve serbest bölgesine her türlü tahditten uzak, hızlı bir şekilde özellikle **konteynır taşımacılığına** müsait çift hatlı bir alt yapının Konya'da oluşturulması elzemdir.

Konya-Mersin arasında Yenice istasyonundan aktarmalı olarak yapılan yolcu ve yük taşımacıları, Ulukışla-Yenice arasında mevcut hat kapasitesinin dolu olması sebebiyle gecikmeli olarak yapılabilmekte, söz konusu hattın, Toros dağlarını geçilen yerde olmalı yaşanan sıkıntıları artırmaktadır. Bu soruna köklü bir çözüm getirmek için Toprakkale-Adana-Mersin ve Yenice-Ulukışla-Boğazköprü hattını sinyalli hale getirecek çalışmalar bitirilmelidir. Sinyalizasyon kapsamında söz konusu kesimin telekomünikasyon sistemi de yenilenmelidir.

2.2.3. Taşımalarda Mal Tahdidi İle İlgili Sorunların Çözülmesi

Demiryolu taşımacılığına getirilen 500 ton limit uygulaması özel izinlerle 250 tona düşürülebilmektedir. Ama bu mal tahdidi dahi fazla olmaktadır. Bu durumdan dolayı firmalarımız yüksek maliyetli olsa da hızı ve kolaylığı nedeniyle karayolunu seçerek, demiryolunu tercih etmemektedir. Parça yüklerin biriktirilerek uygun hatlarda toplu taşınması uygulaması ise yüklerin bekletilmesine sebebiyet vermektedir. Günümüzün rekabet koşullarında hiçbir firma uzun ve belirsiz bir teslimat süresini kabul etmeyeceği için hızlı ve pratik olan karayolu taşımacılığına yönelmektedir. Bu durum demiryolu yük taşımacılığındaki talep azalmasındaki kısır döngüyü izah etmektedir. Konya sanayisi yükünü tüm hatlara ve özelde Mersin Limanına bekletilmeden ve limitlere boğulmadan ulaştırmak istemektedir. Bilinmesi gereken bir başka husus ise uluslararası taşımacılıkta demiryollarında herhangi bir tahdit uygulaması bulunmazken bu tahditlerin yurt içi taşımacılıkta uygulandığıdır. En basit ifade ile bir vagon bile yük olsa onun hemen Mersin'e taşınması gerekmektedir.

2.2.4. Konya’da TCDD Bölge Müdürlüğü’nün Kurulması

Bilindiği üzere Konya iki Bölge Müdürlüğü arasında yer almaktadır. Konya il sınırları içerisinde geçen demir yollarının bir bölümü Adana Bölge Müdürlüğüne bir bölümü ise Afyon Bölge Müdürlüğü’ne bağlıdır. Bu durum Bölge Müdürlükleri ile görüşülmesi ve çözülmesi gereken konularda gerek Konya sivil toplum kuruluşlarının, gerekse Konya firmalarının bir sinerji sağlayarak çalışılmasının önüne geçmektedir.

2.3. Havayolu Ulaşımı

Yatırım ve istihdamın üst sınırlara tırandığı Konya’da, üretilen malların iç ve dış pazarlara ulaşması ulaşım alt yapısının gerçekleşmesi ile mümkün olacaktır. Bu nedenle yurtiçi ve yurtdışı hava ulaşımının sağlanarak sivil havaalanının kurulması çalışmalarının bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir. Temel olarak ulaşım ile ilgili sorunlar şu başlıklar altında irdelenebilir:

2.3.1. Konya’ya Sivil Havaalanı Açılması

Konya ve etki alanı düşünüldüğünde en büyük ihtiyaçlarından birisi Sivil Havaalanı Projesidir. Konya’daki mevcut havaalanı ve hava ulaşımı yetersizdir ve hava ulaşımı konusunda sıkıntılara sebep olmaktadır. Askeri hava üssüne iliştirilmiş bir sivil terminale ihtiyaca cevap verecek duruma getirilse bile Askeri eğitim ve diğer uçuşlar nedeniyle zaman zaman sekteye uğramaktadır. Ayrıca güvenlik mahsurları taşıyan Askeri üs, askeri uçuşlar ile sivil uçuşlar çakışabilmekte ve bu nedenle uçuş iptallerine sebep olmaktadır.

Sivil havaalanı projesi Konya ile bir bütünlük arz eden Aksaray ve Karaman illerine de hitap edecek bir yapıda hazırlanmalıdır. Aynı zamanda bu sivil havaalanı uluslararası uçuşların yanında her türlü tarım, kargo taşımacılığı, dolmuş uçak uçuşlarına açık sivil havaalanı olmalıdır.

Konya’nın sivil havaalanı olmaması sebebiyle turizmciler büyük kayıplar yaşamaktadır. Kente sivil hava alanı kurulması durumunda Konya’ya gelen turist sayısı da 2-3 katına çıkacaktır.

Modern çağda ulaşımın daha çok hava yoluyla sağlandığı göz önünde bulundurulduğunda Mevlana Müzesi, İnce Minare ve Çatalhöyük gibi önemli değerlere sahip Konya’ya gelen turist sayısının az olmasında da sivil hava alanı bulunmayışının etkisi bulunmaktadır. Bunun için Konya’ya sivil bir havaalanı kazandırılması, özel havayolu şirketlerinin ilgisinin artırılması ve Konya’dan direk yurtdışı seferlerin düzenlenebilmesi sağlanmalıdır.

Bir diğer alternatif olarak ise mevcut askeri havaalanı Karapınar çevresine nakledilerek, merkezdeki havaalanı sivil havaalanına dönüştürülmelidir.

2.3.2. Mevcut Havaalanının 24 Saat Hizmet Vermesi

Mevcut havaalanının 24 saat hizmet verir hale gelmesi iş adamlarımızın ticari ziyaretlerini gerçekleştirmelerini kolaylaştıracaktır.

2.3.3. Ek Seferlerin Konulması

Bugün Konya'dan sadece İstanbul'a uçak seferleri bulunmaktadır. Konyalı işadamları başta İzmir olmak üzere bazı Büyükşehirlere de iç hat seferleri düzenlenmesini istemektedir. Bu çerçevede İzmir ve Gaziantep'e seferler konulmalıdır.

Ayrıca Konya'nın ihracat potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda, Konya'dan yurtdışına uçak seferlerinin başlatılması büyük önem taşımaktadır.

2. EĞİTİM ALANINDAKİ PROJELER

Selçuklu ve Osmanlı döneminde Konya, tam bir eğitim merkezi konumundaydı. Bugün de Konya'yı çağdaş üniversitelerin bulunduğu bir üniversite şehri yapmak için, Konya'ya birden fazla üniversitenin kurulması gerekmektedir. **Kurulacak olan üniversiteler ile Konya'nın bir eğitim başkenti haline getirilmesi sağlanmalıdır.**

Bilgi toplumunda toplumlar bilgiyi elde ederek ve kullanarak modern dünyada yerini almaktadır. Bu nedenle üniversiteler bilgi toplumlarda önemli bir yer tutmaktadır. Bilgi toplumunda yerini alması için Konya'ya yeni üniversitelerin kurulması gerekmektedir. Tarım ve sanayi kenti olan Konya, yeni üniversitelerin kurulması ile birlikte üniversite kimliğini de bünyesine katarak geliştirecektir. Yeni üniversiteler KOBİ başkenti olan Konya'nın sanayisine güç katacaktır.

KTO Karatay Üniversitesi ile Konya'nın ihtiyaç duyduğu sanayi-üniversite işbirliğinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Bu üniversitede, sadece teorik bilgiye değil aynı zamanda uygulama becerisine sahip nitelikli bireyler yetiştirilecektir. Böylece Konya önümüzdeki dönemde Türkiye'nin en önemli sanayi kentlerinden biri haline gelecektir.

Konya'nın tarihi misyonu ile yeniden kavuşması açısından KTO Karatay Üniversitesi önemlidir. Fiziki yapılanması hızla devam eden ve kaba inşaatı biten KTO Karatay Üniversitesiyle, Konya üniversiteler şehri olma yolunda önemli mesafe kat edecektir. Konya'ya yeni üniversiteler açılması, Konya'nın bir eğitim başkenti haline getirilmesi için şarttır. Bu nedenle Konya'ya yeni üniversitelerin kurulması için tüm istekli kuruluşların önü açılmalıdır.

3.1. Teknik Üniversitenin Kurulması

Konya'nın sanayi alanındaki ağırlığı düşünülürken sanayide gerekli yatırımları yapabilecek girişimci ve yatırımcılara sahip olmasının gereği daha iyi ortaya çıkmaktadır. Konya sanayisini ancak teknik bilgi sahibi uzman kişiler kalkındıracaktır. Bu bakımdan eğitimin ve teknik üniversitenin önemi oldukça büyüktür. Kurulacak olan teknik üniversite yapacağı araştırma-geliştirme çalışmaları ve hazırlayacağı başarılı projeler ile ilin gelişimine de katkı sağlayacaktır.

Aksaray yolunda kurulacak olan bir teknik üniversite özellikle ilimiz sanayisinin ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücü ihtiyacını karşılayacaktır. Bu üniversite, üniversite- sanayi işbirliğine teknik yönden büyük katkılar sağlayacak, iş yapma kapasitesini artıracak, ilimizi dünya ile rekabet etme noktasına getirecektir. Bunun için söz konusu üniversitenin sanayide Ar-Ge faaliyetlerinin artırılmasına yardımcı olacak bir teknik altyapıya sahip olmasına dikkat edilmelidir. Kurulacak olan üniversite ileri teknoloji merkezi öncelikli ve özellikli olmalıdır.

3.2. Tarım Üniversitesi Kurulması

Tarım sektörü ilimizin önemli sektörleri arasındadır. Şehrimizin tarım alanında bir ihtisas şehri haline getirilmesi amacıyla ilimize bir tarım üniversitesinin kurulması gerekmektedir. Bu üniversitede tarım ekonomisi, tohumculuk, genetik bilimler, tarım işletmesi gibi tüm tarım açılımlı derslerin verilmesiyle bu alanda uzmanlaşma sağlanmalıdır.

3.3. Mesleki Eğitim Merkezinin Kurulması

Sanayicimizin ihtiyaç duyduğu kalifiye eleman eksikliğini gidermek için eğitim sistemi yeniden gözden geçirilmeli ve mesleki eğitim yeniden yapılandırılmalıdır. Bu amaçla ilimizde bir **Mesleki Eğitim Merkezi** kurulması amacıyla Konya Ticaret Odası, Konya Sanayi Odası ve Konya İl Özel İdaresi işbirliği ile önümüzdeki yıl içerisinde çalışmalara başlanacaktır. Üniversiteye gidemeyen lise mezunları bu mesleki eğitim merkezi vasıtasıyla sanayiye kazandırılacaktır.

3. KÜLTÜR, TURİZM VE SAĞLIK ALANINDAKİ PROJELER

4.1. Fuar ve Kongre Merkezi

Konya, **Kongre Turizmi** açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Nitekim Konya "Turizm Stratejisi-2023"de ülkemizde Kongre turizmine altyapısı uygun iller arasında sayılmıştır. Ancak Konya'nın kongre turizmi açısından sahip olduğu potansiyeli yeterince değerlendiremediği görülmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri uluslar

arası ölçekte bir kongre merkezinin bulunmayışıdır. Üstelik mevcut konaklama tesislerinin de kongre olanakları sayı ve kapasite itibarıyla yetersizdir.

Konya’da Kongre Merkezi kurmak finansman, işletme ve geliştirme maliyetleri açısından çok yüksek bir maliyete sahip olsa da Konya, fiyat açısından gelişmiş ülkelere göre oldukça caziptir. Geniş bir alanda kurulacak olan Kongre merkezi sayesinde Konya’da ilkbahar, yaz ve sonbahar aylarında çeşitli sempozyumlar yapılabilecektir.

Konya Büyükşehir Belediyesi ile Konya Ticaret Odası (KTO) Konya'ya Uluslararası Fuar, Kongre ve Ticaret Merkezi yapılması amacıyla protokol imzalamıştır. Bu amaçla yapılacak çalışmalarda ilimize destek sağlanması gerekmektedir.

4.2. Konya’ya Dünya Ticaret Merkezi Şubesinin Açılması

Dünya Ticaret Merkezleri Uluslararası ticaret ile ilgili olan Özel İşletmeleri ve Kamu Kurumlarını bir araya getirmekte ve temel ticari hizmetler sunarak içinde bulunduğu coğrafyanın ticaretini canlandırmaktadır. Bu nedenle Konya’da ticareti canlandırmak amacıyla Dünya Ticaret Merkezi’nin şubesi Konya’da açılmalıdır.

Konya’ya açılacak olan Dünya Ticaret Merkezi ile birlikte Konya’nın ticari potansiyeli artacaktır.

4.3. Sağlık Turizmine İlişkin Yatırımlar

Kaplıca ve hamamlarıyla dikkat çeken Konya’nın Ilgın İlçesi yerli ve yabancı turistlerin akınına uğramaktadır. Ilgın’ın doğusunda ve belediye sınırları içinde yer alan Ilgın kaplıcaları bünyesinde barındırdığı zengin mineral ve vitaminlerle bir çok hastalığı geçirmektedir.

Potasyum, Sodyum, Amonyum, Kalsiyum, Magnezyum, Demir, Alüminyum, Klorür, Nitrat, Sülfat ve Hidrokarbonat gibi kimyasal özellikleri için de taşıyan şifa kaynağı kaplıca suları berrak, renksiz ve kokusuzdur. Ayrıca su az miktar da tuz ihtiva etmesi ile dünyanın tanınmış sularına benzediği bilinmektedir.

Ilgın’daki termal turizmin tanıtımının daha iyi yapılarak bu potansiyelin iyi bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca termal turizme önümüzdeki yıllarda yeni yatırımlar yapılarak bu alana daha fazla turist çekilmelidir.

İlimize ilişkin Odamızın diğer görüş ve önerimiz ise;

5. KAMU YATIRIMLARINDAN YETERLİ PAY ALINAMAMASI

Konya ürettiği katma değer ve ödediği vergilere oranla kamu yatırımlarından çok az bir pay almaktadır. Özellikle son 15-20 yıldır kamu yatırımlarından hak ettiği payı alamayarak sıralamada yıllar itibariyle sürekli gerilemiştir.

TABLO 1. Konya'nın Yıllar İtibariyle Kamu Yatırımları ve Sıralamadaki Yeri

YILLAR	YATIRIM TUTARI (Bin TL)	YATIRIMDA SIRA	KİŞİ BAŞI TUTAR (TL)	KİŞİ BAŞI TUTAR SIRALAMA
2001	61.702	15.	31,3	51.
2002	106.328	19.	53,9	54.
2003	155.449	14.	78,9	36.
2004	113.351	16.	57,5	57.
2005	287.265	9.	145,8	33.
2006	265.240	9.	134,6	38.
2007	240.895	11.	109,88	57.
2008	235.335	13.	107,35	61.
2009*	227.484	14.	115,5	67.

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

* 2008-2009 Mart Dönemi (Konya Nüfusu : 1.969.868 olarak baz alınmıştır.)

2007 yılında kamu yatırımlarında 240 milyon 895 bin TL kaynak alarak 11.sırada yer alan Konya, 2008 yılında ise kamu yatırımlarından 235 milyon 335 bin TL alarak 13.sıraya gerilemiştir.

2008-2009 Mart döneminde Konya ili kamu yatırımları 2008 yılı sonuna göre %3,3 oranında azalarak 227 milyon 484 bin TL olmuştur. Konya bu değer ile 14.sırada yer almıştır.

Türkiye geneli yıllara göre sıralamaya baktığımızda Konya'nın kamu yatırımları konusunda ne kadar yalnız bırakıldığı görülmektedir.

Kişi başına düşen kamu yatırım tutarlarını incelediğimizde; 2005 yılından bu yana sürekli bir düşüş yaşandığı görülmektedir. 2008 yılında kişi başına düşen yatırım miktarı 107 TL'dir. **2007 yılında kişi başına düşen yatırım tutarına göre 57. sırada yer alan ilimiz 2008 yılında 61.sıraya gerilemiştir.**

2009 yılı Mart ayı itibariyle Türkiye ortalamasında kişi başı kamu yatırımı 119,4 TL'dir. **Konya ili ise 115,5 TL değerindeki kişi başı kamu yatırım tutarı ile illere göre sıralamada 67.sırada yer almıştır.**

Bugün kamu yatırımlarındaki nominal gerileme Konya açısından ihmal edilmişliğin bir sonucudur. Elbette ki kamuya ilişkin yatırım tutarları belirlenirken bir dizi faktörler ön plana çıkmaktadır ancak unutulmamalıdır ki **Konya ili de sürekli gelişen ve değişen bir çehreye sahiptir. Konya gerek nüfusu, gerek yüzölçümü, gerek jeopolitik konumu gerekse üretimi açısından çok daha büyük yatırımları hak etmektedir.**

Sürekli gelişen ve kendini yenileyen ilimiz, yapmış olduğu alt ve üst yapıya dair yatırımlarla ülke içi pozisyonunu ve vizyonunu her geçen gün üst seviyelere yoğun bir gayretle taşıma çabası içerisinde.

Financial Times'ın bir yayımı olan Doğrudan Yabancı Yatırım Dergisi'nin, 2004 -2005 yılında düzenlediği "Geleceğin Avrupa Şehirleri ve Bölgeleri" yarışması'nda **en iyi ekonomik potansiyele sahip şehir kategorisinde ikinci** seçilen Konya'nın kamu yatırımlarından hak ettiği payı alamaması üzüntü vericidir.

İlimizin ön plana çıktığı sektörlerde büyük ana sanayi yatırımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Konya büyük yatırımları çekmek için merkez haline getirilmelidir. Özellikle ilimiz; otomotiv yan sanayi, makine imalat sanayi, ayakkabı, gıda, ambalaj ve döküm sektörü, savunma sanayi gibi alanlardaki yatırımlarını destekleyecek son derece etkin bir üretim potansiyeline sahiptir. Bu potansiyelin harekete geçirilmesi gerekmektedir. İlimiz sektörel bir üs haline getirilmelidir. Bir KOBİ başkenti olan Konya'mıza yapılacak olacak her yatırım ülkeye büyük katma değer sağlayacaktır.

Bu noktada sadece Konya için değil, Türkiye için de hayati projeler olan KOP ve Hızlı Tren gibi projelere çok daha fazla kaynak aktarılmasını istiyoruz.

NELER YAPILMALI ?

- Konya'nın Kamu Yatırımlarından 2010 yılında alacağı paya yönelik olarak başta icracı daireler olmak üzere çalışmalar projeler bazında yapılmalı ve istenen paylar üzerinde siyasilerimiz ağırlığını koymalıdır.
- Konya'nın hangi yatırımlarının öne çıkarılacağı ve istenecek miktarlar üzerinde çalışmalar yapılmalıdır. Konya'nın hangi projelerinin 2010 yılı bütçesinde ağırlıklı olarak talep edileceği şimdiden belirlenmelidir.
- Kamu yatırımlarında geçmişten beri sürüncemede olan yatırımların bir an önce bitirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca yerel yönetimlerle işbirliği yapılarak kamu yatırımlarında birlikte hareket edilmesi sağlanmalıdır.

6. YATIRIM TEŞVİKLERİNDEN YETERİNCE PAY ALINAMAMASI

Yıllar itibariyle yatırım teşvik belgelerinden alınan pay ilimizin durumunu gözler önüne sermektedir. Konya ili yatırım teşvik belgelerinin sayısı 2004 yılında artış göstermeye başlamasına karşın 2006 yılından itibaren bu artış tersine dönmüş ve 2004 yılında 185'e kadar çıkan teşvik belgesi sayısı 2008 yılı sonunda 39'a kadar düşmüştür.

TABLO 2.Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı,Yatırım ve İstihdam Verileri

Yıl	Belge Sayısı	Toplam Yatırım (TL)	İstihdam (Kişi)
2003	79	124.416.042	2.264
2004	185	475.185.272	4.749
2005	180	534.487.020	4.264
2006	120	531.829.404	5.020
2007	45	207.774.838	973
2008	39	194.947.098	1.153
2008 Ocak-Haziran	20	79.093.041	540
2009 Ocak-Haziran	20	123.060.484	1.004

Kaynak: TC.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

2009 yılı ilk yarısı itibariyle geçen yılın aynı dönemine göre yatırım tutarı %55,5 oranında artış göstermiş, yatırım teşvik belgesi sayısı ise değişmemiştir.

Toplam yatırım miktarı ise 2003 yılında 124 milyon 416 bin 42 TL iken, 2008 yılının Ocak-Haziran döneminde bu rakam 79 milyon 93 bin 41 TL olarak gerçekleşmiştir. 2004 yılı sonunda 475 milyon 185 bin 272 TL'lik bir yatırım tutarına ulaştığımız göz önüne alındığında ilimizin yatırımlardan aldığı payın arzulanan miktarda artmadığı ortadadır.

Hükümetin sektörel ve bölgesel teşvik uygulamasına geçmiş olması oldukça olumlu bir gelişmedir. Yeni teşvik sisteminden ilimizin en verimli şekilde faydalanması için KOBİ'lerimize her türlü destek sağlanmalıdır.

Konya ekonomisi bugün ulaştığı noktaya özel sektörün gösterdiği başarı sayesinde ulaşmıştır. Yeni dönemde sağlanacak teşvik ve desteklerle birlikte bu başarı daha iyi seviyelere taşınabilecektir.

7. ENERJİ

Konya'nın mevcut elektrik ihtiyacı tamamen dışarıdan sağlanmaktadır. Bu durum enerji arz güvenliğini sıkıntıya sokmaktadır. Bu nedenle bu konuda çeşitli önlemler alınması gerekmektedir.

Konuya ilişkin önerilerimiz şu şekildedir:

- **Rüzgar ve güneş enerjisi kullanımı yaygınlaştırılmalı ve yeni yatırımlar yapılmalıdır.** Konya gibi şehirlerde yılın 9 ayında güneş enerjisinde faydalanılabilir ve faydalanılmalıdır. Büyük sitelerde, büyük pazarlarda, büyük fabrika ya da işyerlerinde, otellerde güneş enerjisi kullanımı mecburi hale getirilmelidir. Güneş enerjisinden yatırım maliyetlerinin fazla olması nedeniyle çok az faydalanılmaktadır. Bu konuda devlet tarafından teşvikler yapılarak yatırım maliyeti azaltılırsa birçok işletme kendi enerjisini karşılayarak enerji üretimine katkı sağlamış olacaktır.
- **Hidro-elektrik ve rüzgar türbinlerinin imalatı artırılmalıdır.** Ülkemizde elektrik üretiminde kullanılan türbinlerin Konya gibi şehirlerde yapılması ve yerli malı türbin üretiminin artırılması gerekmektedir. Bugün rüzgar enerjisinden elektrik üretmek isteyen bir girişimci iki yıldan önce türbin yaptıramamaktadır. Hidro-elektrik santrallerinde kullanılan türbinler için bu süre daha da uzamaktadır. Bu teşvik edilirse Konya gibi sanayisi gelişen bölgelerimizde türbin üretilecek, hem dışarıya bağımlığımız ortadan kalkacak hem de ihtiyaç karşılanacaktır.
- **Rüzgar enerjisi için teşvikler artırılmalıdır.** Almanya, İspanya gibi ülkelerde yıllık 20 bin megavat rüzgardan elektrik üretilmektedir. Ülkemizde ise bu rakam 300-500 megavatı geçmemektedir. Oysa bu ülkelerde rüzgar enerjisinin kullanımı ve üretimi için çok yoğun teşvikler uygulanmaktadır. Ülkemizde de bu teşvikler getirilmeli ve kısa dönemde rüzgardan elektrik üretiminin 5 bin daha sonra da kademeli olarak 10 ve 20 bin megavat düzeylerine çıkarılması yönünde stratejiler geliştirilmelidir. Konya'da kampüs civarında 250 megavat elektrik üretebilecek rüzgar enerjisi olduğu tespit edilmiştir. Buralarda teşviklerle ya da kamu desteği ile santraller kurulmalıdır. Bu sağlandığı takdirde ülkemizin enerji ihtiyacı daha farklı alanlardan karşılanmış olacak, ülkemizin atıl enerji alanları kullanılacaktır.
- **Doğal Kaynaklarımız daha fazla kullanılmalıdır.** Güneş, rüzgar, akarsular, sıcak su kaynaklarımız gibi enerji kaynaklarımızdan bugün aldığımız verim çok düşüktür. Yine mesela demir cevheri gibi madenler hala dışarıdan ithal yolu ile gelmektedir. Ülkemizin kaynakları daha fazla kullanılmalı, bu çerçevede oluşturulacak çalışmalara teknik ve ekonomik destekler verilmelidir. Cevher temini yerli imkanlarla yapılmalı bunun için yeni ocaklar açılmalıdır.

- **Konya'ya ve çevresine hizmet verebilecek ölçekte müstakil bir elektrik santrali yapılmalıdır.** Konya bölgesinde Konya'yı besleyebilecek büyük bir enerji santralının olmaması enerji sıkıntısına yol açmaktadır. Bu olay üretim üssü olan Konya'nın sanayisine zarar vermektedir. Doğalgaz yada su ile yapılacak olan santralin maliyet ve verimliliği göz önüne alındığında Konya için en uygun santral kömürle çalışacak Ilgın termik santrali olacaktır. Ilgın ilçesinde elektrik üretmeye imkan sağlayacak geniş kömür maden alanları vardır. Geçmiş dönemlerde yapımı düşünülen fakat kamunun alım garantisi olmadığı için özel sektörün üstlenemediği termik santralin yapılması için kanun çıkarılmalıdır. Afşin B ve C santrallerine uygulanan yasal prosedür Konya Ilgın termik santraline de uygulanmalıdır. Bu çerçevede elektrik üretim ihalelerinin yapılarak bir an önce bu sorunun çözülmesi gerekmektedir.
- **Konya'daki iletim hatları Konya'nın ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır.** Konya'ya ana enerji taşıyan iletim hatları (380 kv ve 154 kv) oldukça yüklü çalışmaktadır. Zaman zamanda kapasitesinin üzerine çıkılmak sureti ile Konya'nın ihtiyacını da karşılayamamaktadır. Bu olumsuzluğu giderebilmek için :
  - a) Afyon-Temelli-Seydişehir-Konya IV. 380 kv'lık hattın yapımı süratle tamamlanmalıdır.
  - b) Ürgüp'e yapılmakta olan 380 kv indirici merkezden bir hatta yine Konya IV. irtibatlandırılarak alternatif ve ilave güç ihtiyacı karşılanmalıdır.
  - c) Konya ve yakın çevresi (Çumra, Kulu, Ilgın vs) ayrıca 380 kv'lık bir indirici merkez daha yapılmalıdır.

8. İŞSİZLİK VE İSTİHDAM

Konya ekonomisi için önemli göstergelerden biri de istihdamdır. 2007 yılı verilerine göre Konya'da kamu ve özel sektörde yaklaşık 176 bin kişi sigortalı olarak istihdam edilmektedir.

2007 yılı ilk 3 ayı toplamında kamuda sigortalı olarak çalışan kişi sayısı 76 bin 41 iken, 2008 yılı ilk 3 ayı toplamında kamuda sigortalı olarak çalışan kişi sayısı 79 bin 858'e yükselmiştir.

2007 yılı ilk 3 ayı toplamında özel sektörde sigortalı olarak çalışan kişi sayısı 439 bin 753 iken, 2008 yılı ilk 3 ayı toplamında özel sektörde sigortalı olarak çalışan kişi sayısı 417 bin 665'e düşmüştür.

Yine ilimizde 50 ve üzerinde işçi çalıştıran firma sayısı 263'tür. Bu işletmelerin 8'i kamuya, 255'i özel sektöre aittir.

İŞKUR kayıtlarına göre 2009 yılına devreden 22 bin 79 işgücünden sadece bin 892'si işe yerleştirilerek geri kalan 20 bin 187 kişi halen işsizdir. İşe yerleştirmelerin 164'ü kamu, bin 728'i özel sektöre olmuştur.

İşsizliğin azaltılması için devletin istihdam üzerindeki vergi yükünü ve maliyetleri düşürecek özel destekler sağlaması gerekmektedir. **Ayrıca Konya ve çevresinden ilimize göç eden tarımsal nüfusun daha nitelikli hale getirilmesi amacıyla çeşitli kurumlarca verilen eğitim çalışmalarının devlet tarafından desteklenmesi gerekmektedir.**

İstihdam hizmetleri sağlayan kamu kuruluşlarının etkinliğinin artırılması ve bu kuruluşlara daha iyi ve hızlı hizmet verebilmeleri için daha iyi bir yapı kazandırılması gerekmektedir. İşsizlere yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi ve bu tür hizmetlerle işverenler arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Ülkemiz çalışma hayatı ve endüstri ilişkileri sisteminin de yeni bir yapılanma içine girmesi ve gelişmiş ülkelerde bu alanda geliştirilen politikaların hükümet, işçi, işveren ve ilgili tüm kesimlerce yakından izlenip değerlendirilmesi önem taşımaktadır.

Yerel yönetimler ise özel sektör yatırımlarını ve istihdam sağlayıcı çalışmaları kolaylaştırmalı ve alt yapısını oluşturmalıdır.

Özel sektör ayağında ise işletmelerde en fazla hangi nitelikte elemana ihtiyaç duyulduğunun tespit edilerek bu niteliklerdeki elemanların temin edilmesi noktasında ilgili kamu kurumları ile sıkı bir işbirliği yapılmalıdır.

Yine işletmelerin kayıt dışı istihdama gitmemesi orta vadede ilimizin istihdamını artırıcı bir etki yapacaktır.

9. KOBİ'LERİN FİNANSMAN SORUNU

Günümüzde iş kurmak isteyen girişimcilerin en büyük sıkıntısı hiç kuşkusuz finansman zorluğudur. KOBİ'ler genellikle öz kaynakları dışında fon kullanmamakta, finansman yetersizliği için ilk etapta aile içi parasal destek sağlama çabasına girmekte, ikinci bir aşama olarak banka yolunu tercih etmekte veya etmemektedir.

Türk şirketlerinin mali yapısına bakıldığında yetersiz kredi hacmi ve risk sorunları nedeniyle birçok büyük firmanın finansman kaynağı olarak kredileri değil ticari borçları kullandığı görülmektedir. Bu nedenle de risk sermayesi ve sermaye ortaklığı gibi modellerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Yeterli mali kaynaklara sahip olmayan girişimciler bankalara başvurduklarında ise teminat göstermekte zorlanmakta ve daha işin başında vazgeçmektedirler.

Diğer yandan sunulan kredilerin ticari faiz oranlarının yüksek olması nedeniyle de kredi kullanımını olması gerektiği düzeyde değildir.

Paranın maliyetini tabii ki hesaplamak lazım ama uzun vadeli fonlardan yararlanmadan kısa vadeli borçlanma ile orta vadeli krediyi çevirmek hele uzun vadeli kredi kullanırmak yüksek maliyet nedeniyle mümkün değildir.

10. KOBİ'LERİN ÖLÇEK SORUNU

Küresel rekabette fiyat ve kalite üstünlüğü ölçek ekonomisine uygun çalışmaktan, yani yeterli büyüklüğe sahip olmaktan geçmektedir. Ülkemiz ekonomisi açısından KOBİ'ler gerek sayı, gerekse istihdam açısından önemli bir işlev görmekle beraber, ekonomimiz ve KOBİ'lerin yaşamsal sağlığı açısından büyük işletmelere de ihtiyaç bulunmaktadır.

Ölçek büyütürrek rekabet gücünün artırılması yönünde teşvik edilen ortaklık ve güç birliği kurulması sürecinde mevzuat, zihniyet ve eğitim gibi birçok alanda yetersizlikler vardır. **Mevcut düzenlemeyle, KOBİ'lerin birleşmelerine yönelik teşvik olanağı, sadece 31.12.2009 tarihine kadar birleşen şirketlere tanınmaktadır.** Kanunla belirlenen süre içinde şirketlerin birleşmesine yönelik iş, işlem ve ilişkileri geliştirmesi pratikte oldukça zordur. **Bu sürenin uzatılması ya da herhangi bir süre tahdidi uygulanmaması arzu edilen faydanın sağlanması açısından önemlidir.**

Keza birleşme projelerinin ortaya çıkarılması, yürütülmesi ve gerekli altyapının oluşturulması gibi yüksek maliyet gerektiren hususlar KOBİ'lerin mevcut imkanları dahilinde gözükmemektedir. Bunların KOBİ teşvikleri kapsamında ele alınması ve buna ilaveten şirket birleşme projelerini değerlendirmeye yönelik danışmanlık işlevi görececek bir kurumsal yapının oluşturulması gerekmektedir.

11. YÜKSEK GİRDİ MALİYETLERİ

Anadolu'da KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması, kalite alt yapılarının geliştirilmesine, markalaşma bilincinin ve sayısının artırılmasına, bu da öncü sektörlerin teşvik edilmesine ve yerel girdi maliyetlerinin düşürülmesine bağlıdır. Yüksek girdi maliyetleri nedeniyle firmalarımız pazar paylarını, çok daha düşük işgücü maliyetleri olan Çin, Hindistan, Doğu Avrupa ülkelerine kaptırmaya başlamışlardır. Bu girdi maliyetlerinin en azından rakip ülkeler seviyesine çekilebilmesi ve yeni destek sistemlerinin devreye sokulması gerekmektedir.

Sanayicilerimizin yeniliğe açık olmaları, değişimleri hızlı bir şekilde fark edip bunlara uygun stratejiler oluşturmaları gerekmektedir. Teknolojik gelişmeyi özendirici, verimlilik ve etkinliği artırıcı çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Bankaların sağladığı KOBİ'lere yönelik kredi, kullandırdıkları toplam kredinin %5'i bile değildir. Ayrıca bilindiği üzere, bankaların sunduğu kredilerin vadeleri kısa, miktar genelde düşük, faiz ise yüksek olmaktadır. **Oysa girişimciliğin yeşereceği iklim için uzun vadeli (minimum 60 ay) ve düşük faiz oranlı destek kredisi kullanılmalı, yatırımlarda tercihen en az ilk iki yıl vergiden muaf tutulmalıdır. Hatta bazı illerde uygulamaya geçilen "mikro kredi" çalışmalarına Konya'da da başlanmalıdır.**

12. KOBİ'LERİN KURUMSALLAŞMA VE MARKALAŞMA SORUNU

İlimiz açısından bir diğer önemli sorun da KOBİ'lerimizin yeterli düzeyde kurumsallaşamamış olmalarıdır. Konya'nın tanıtım, markalaşma ve kurumsallaşma gibi sorunlarının bulunması ekonomik gelişmesinin önünü tıkamaktadır.

Konya ekonomisinin gelişmesinin yolu KOBİ'lerin kurumsallaşmasından geçmektedir. Bu gerçekten yola çıkılarak Konya'daki KOBİ'lerin kendisini kurumsallaşma ve markalaşma alanında geliştirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda kurumsallaşma ve markalaşma sorunlarının aşılması için daha fazla eğitim gerçekleştirilmesi amacıyla tüm kurumlar bir eğitim planı oluşturmalı ve bu eğitimlerden KOBİ'lerin yararlanması sağlanmalıdır.

KOBİ'lerimiz büyümeli, büyürken de büyümenin getirdiği sorunları aşmada tasarruf, markalaşma, inovasyona ve kurumsallaşmaya önem vermelidir.